

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 18 ліпеня 1986 г. № 29 (3335) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

ЭНЕРГІЮ ЗАДУМ—У ЭНЕРГІЮ ДЗЕЯННЯ

З ПАРТЫЙНАГА СХОДУ У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Слова ніколі не павінна разыходзіцца са справай. Ці не гэта сёння з'яўляецца адным з самых галоўных патрабаванняў нашай партыі. «З пункту гледжання практычных спраў і вынікаў мы абавязаны падыходзіць да ацэнкі дзейнасці ўсіх партыйных камітэтаў, савецкіх і гаспадарчых органаў, грамадскіх арганізацый, працоўных калектываў», — гаварылася ў дакладзе Генеральнага сакратара ЦК КПС М. С. Гарбачова на чэрвенскім Пленуме ЦК КПС.

Пастаянна трымаць руку на пульсе часу — гэта думка гучала і на партыйным сходзе пісьменніцкай арганізацыі, прысвечаным вынікам чэрвенскага Пленума ЦК КПС і задачам, якія з яго вынікаюць.

— Мы сёння, як ніколі раней, павінны звярнуць увагу на партыйную і грамадзянскую пазіцыю пісьменніка, на яго грамадскую і творчую актыўнасць, на яго баявітасць, прынцыповасць, сумленнасць, — сказаў у сваім дакладзе сакратар партарганізацыі СП БССР Віктар Карамазай. — Для нас, пісьменнікаў, гэтая пазіцыя выяўляецца не толькі ў нашых асабістых паводзінах, а і ў нашых творах, іх ідэяна-мастацкім змесце.

Дакладчык падкрэсліў вялікую ролю публіцыстыкі, яе месца ў працэсе перабудовы нашага грамадства, выхавання актыўнага барацьбіта за ўсё новае, прагрэсіўнае, у барацьбе за сацыяльную справядлівасць, развіццё дэмакратыі, шырокую публічнасць, у барацьбе з інерцыяй, застарэлымі звычкамі, застылай псіхалогіяй.

Сказаўшы пра пэўныя поспехі беларускай публіцыстыкі, В. Карамазай разам з тым адзначыў, што сённяшні дзень патрабуе больш вострай, прынцыповай, праўдзівай, цікавай размовы аб тым, што хвалюе ўсіх нас.

Дакладчык падкрэсліў неабходнасць барацьбы за дзейнасць выступленняў нашых часопісаў і газет, у прыватнасці «Літаратуры і мастацтва», каб кожны крытычны артыкул меў свой адрас, сваю канкрэтную мэту.

Васіль Жуковіч, які выступіў у спрэчках, адзначыў, што партыя ставіць перад пісьменнікамі вялікія задачы ў справе паскарэння сацыяльна-эканамічнага і духоўнага жыцця краіны. Пісьменніцкае слова павінна гучаць як набат, глыбока асэнсоўваючы працэсы, што адбываюцца зараз у нашым жыцці.

Прамоўца адзначыў, у прыватнасці, як прынцыповую ўдачу «Зорную паэму» Яўгеніі Яні-

шчыц, дзе, на яго думку, асабліва ярка раскрыўся публіцыстычны талент паэтэсы, удалыя публіцыстычныя творы некаторых іншых паэтаў і празаікаў.

У сваім выступленні В. Жуковіч закрануў пытанні далейшага развіцця беларускай культуры, літаратуры і мастацтва, выкладання мовы ў школах рэспублікі.

Гэтая ж тэма гучала і ў выступленні Віктара Супрунчука. У прыватнасці, ён спыніўся на праблемах падпіскі на беларускія літаратурныя выданні, гаварыў аб тым, што адпаведныя штогадовыя паставы застаюцца на паперы.

Пятро Прыходзька гаварыў аб атмасферы ў пісьменніцкім асяроддзі. У прыватнасці, успоміў, як кляпатліва рэдагаваў яго першую кніжку, фактычна даваў пуцёўку ў жыццё яму, маладому тады паэту, Максім Танк. Прамоўца заклікаў рэдакцыі літаратурных выданняў больш уважліва, чула працаваць са сваімі аўтарамі.

Дырэктар Беллітфонду В. Вільтоўскі раска- заў аб завяршэнні будаўніцтва Дома творчасці пісьменнікаў «Іслач», аб становішчы з «Кнігарняй пісьменніка» і г. д. Прамоўца крытыкаваў партыйнае бюро за няўвагу да некаторых важных пытанняў жыцця пісьменніцкай арганізацыі.

— Пісьменнік павінен заўсёды быць у самай гучнай жыццё, — сказаў Яўген Крупенька. — Вось я нядаўна вярнуўся з Магілёўшчыны, дзе пабыў у шэрагу гаспадарак. Мы чамусьці, як правіла, пішам пра калгасы вядомыя, нават славутыя, дзе хлебаробы жывуць у дамах з усімі выгодамі, а на фермах можна хадзіць у чаравіках — не запэчкаешся. А вось эканамічна слабыя гаспадаркі, дзе і людзі жывуць яшчэ немажліва, дзе ўраджай нізкія, слабая прадуктыўнасць жывёлы, мы, пісьменнікі, абыходзім сваёй увагай. Вось чаму мне было так цікава паездзіць па такіх гаспадарках, выбраць менавіта тут тэму для праблемнага нарыса.

Пра некаторыя недахопы ў рабоце партбюро гаварыў супрацоўнік Саюза пісьменнікаў С. Элькін.

Сход, прысвечаны важнаму парадку дня, прайшоў, гаворка адбылася. У той жа час нельга не сказаць, што тэма сходу вымагала размовы больш грунтоўнай і прынцыповай.

У сходзе прыняў удзел і выступіў загадчык сектара мастацкай літаратуры ЦК КПБ С. І. Законнікаў.

Наш кар.

ВІНШУЕМ!

За прапаганду савецкай літаратуры

За плённую работу па прапагандзе савецкай літаратуры Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР узнагародзіў ордэнамі і медалямі СССР вялікую групу работнікаў літаратурнага друку. Сярод узнагароджаных: ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга — ЗУЕНАК Васіль Васільевіч, сакратар праўлення СП БССР; ордэнам Дружбы народаў — КУДРАВЕЦ Анатоль Паўлавіч, галоўны рэдактар часопіса «Неман»; ордэнам «Знан Пашаны» — БУР'ЯН Барыс Іванавіч, былы загадчык аддзела газеты «Літаратура і мастацтва», ЧАРКАСАУ Анатоль Паўлавіч, старшы рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура»; медалём «За працоўную доблесць» — СЛЯПЦОВА Алена Антонаўна, старшы рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура»; медалём «За працоўную адзнаку» — ВАСІЛЕУСКАЯ Марыя Уладзіміраўна, карэктар часопіса «Беларусь», СЯМЕНАВА Альбіна Іванаўна, старшы рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура».

РЭПАРТАЖ У НУМАР

Свята ў Люцынцы

Самадзейныя артысты з вёскі Пяршай паказваюць «Пінскую шляхту».

У Люцынку, як і ў іншых мясцінах, звязаных з імёнамі вядомых пісьменнікаў, вядзе аматараў літаратуры ўдзячная чытацкая памяць. У мінулыя нядзелю на нагорку, на месцы колішняй сядзібы В. Дуніна-Марцінкевіча, сабраліся жыхары Малой Люцынкі і навакольных вёсак, каб ушанаваць імя пісьменніка і грамадзяніна, які ў змрочны час, калі слова беларускае забаранялася, знайшоў смеласць, талент і сілу прапагандаваць яго, пісаць творы, што сталі змястоўнымі старонкамі новай беларускай літаратуры. 120-годдзю з дня напісання «Пінскай шляхты» было прысвечана гэтае літаратурнае свята.

Мелодыя песні на словы К. Буйло «Люблю мой край» запрашае ўсіх да сцэны. Адкрывае свята і вядзе яго намеснік старшыні Валожынскага райвыканкома В. Харук. (Заканчэнне на стар. 2).

Маладыя артысты, музыканты, мастакі, культасветработнікі — новае пакаленне атрада творчай інтэлігенцыі рэспублікі. Чытайце пра іх на стар. 12—13.

Станковыя лісты выпускніка Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута А. Назаранкі па матывах кнігі

У. Караткевіча «Зямля пад белымі крыламі»: «Беларускае Адраджэнне», «І меч, і воля, і слава».

НА РАХУНАК № 904

У пасёлку Планерскае (Крым) праведзены вялікі літаратурны вечар, прысвечаны гераічным подзвігам савецкіх людзей, якія прымаюць удзел у ліквідацыі вынікаў аварыі на Чарнобыльскай АЭС. У памяшканні клуба Дома творчасці пісьменнікаў «Кантэбел» сабраліся шматлікія чытачы — працоўныя пасёлка і адпачываючыя ў пансіянаце «Блакiтны залiў».

На вечары выступілі паэты і празаікі з Украіны, Беларусі, Расійскай Федэрацыі, Узбекістана, Таджыкістана і іншых

рэспублік. Свае вершы чыталі, у прыватнасці, Алекса Юшчанка, Уладзімір Ладыжыц, Пятро Прыходзька, Святлана Басуматрава, Георгій Пяткоў, Міхайла Медуница і іншыя.

Сродкі ад вечара пералічаны ў фонд дапамогі пацярпелым ад аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

С. МІХАЛЕНКА.

Тэма мужнасці, гераізму — галоўная ў кнізе паэм Эдзі Агняцвет «Выратаваны сцяг», якую выдавецтва «Юнацтва»

выпусціла ў перакладзе на рускую мову. У зборнік увайшлі творы «Песня пра піянерскі сцяг», «Васіль Сяргеевіч», «Жураўліная крыніца», «Госць з далёкай зямлі», «Наваліца над Сожам». Паэмы пераклалі А. Благініна, І. Мазнін, В. Тарас, А. Аксельрод.

Сорак працэнтаў ганарару Э. Агняцвет пералічыла на рахунак № 904 — у фонд дапамогі пацярпелым у час аварыі на Чарнобыльскай атамнай электрастанцыі.

В. ЛАТЫШОУ.

ДНІ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСКАЙ ССР

Тыдзень назад у Рабаче завяршыліся Дні культуры Беларускай ССР. Яны былі арганізаваны асацыяцыяй дружбы «Марока—СССР» сумесна з савецкім культурным цэнтрам.

Сотні мараканцаў пабывалі на выставах «Народныя промыслы Беларусі», дзе ўбачылі чудаўныя ўзоры вырабаў, вы-

кананых рукамі прызнаных майстроў рэспублікі. Жыхары мараканскай сталіцы змаглі азнаёміцца з тэматычнымі фотазнабясцямі і выстаўкай кніг, паглядзець дакументальныя работы беларускіх кінамаграфістаў.

Перадавая грамадскасць Марока выказвае задавальненне

правадзенам у Рабаче Дзён культуры Савецкай Беларусі і прызнае іх плённы характар у справе далейшага ўмацавання дружбы і паглыблення ўзаема-разумнення паміж народамі Марока і Савецкага Саюза.

ТАСС.

ДЫПЛОМЫ—ЛЕПШЫМ ВЫДААННЯМ

У адзінаццаты раз прайшоў Усесаюзны конкурс на лепшы твор навукова-папулярнай літаратуры, які штогод праводзіць таварыства «Веды». На гэты раз у ім прынялі ўдзел 77 выдавецтваў краіны, у тым ліку

56 з саюзных і аўтаномных рэспублік. У творчым спаборніцтве прымалі ўдзел 427 кніг і брашур.

Сярод кніг, якія атрымалі заахвочвальныя дыпламы, — выданні нашай рэспублікі. У

прыватнасці, адзначаны «Уводзіны ў краіну ЭВМ» М. Грамко і «Лятаючыя экспрэсы» Г. Зелькіна, якія пабачылі свет у выдавецтве «Вышэйшая школа».

Г. БЯЛЯК.

СВЕДЧЫЦЬ СТАТЫСТЫКА

Пабачыў свет чарговы выпуск даведніка — штогодніка «БССР у лічбах», падрыхтаванага Цэнтральным статыстычным упраўленнем Беларускай ССР і выпушчанага выдавецтвам «Беларусь». На гэты раз ён

утрымлівае дадзеныя аб эканамічным і сацыяльным развіцці рэспублікі за 1985 год у супастаўленні з 1940, 1960, 1970, 1975, 1980 і 1984 гадамі.

У спецыяльным раздзел аб'яднаны звесткі па тэме «Народ-

ная адукацыя і культура». У прыватнасці, указваецца колькасць масавых бібліятэк у рэспубліцы, клубных устаноў, кінаўстаноў. Есць дадзеныя пра выпуск кніг і брашур, часопісаў і газет.

Е. ДРОМІН.

У ГОСЦІ ДА «СУСЕДАК»

Каб трапіць у госці да «Суседак» — удзельніц першага на Брэстчыне тэатра фальклору, створанага ў калгасе «40 год Кастрычніка» Іванаўскага раёна, — вясковай жанчыне патрэбна нямягога. Дастаньце ў бабулінага куфра сарочку-мантэціцу, дамагнатную чырвоную спаднічку-андарак, белы вышываны фартух — кіруюся ў калгасны Дом культуры, дзе

«Суседкі» ўжо сабраліся на спеўку. Настроіў гармонік механізатар Рыгор Шыкалай, а песні і танцы ў такой шчырай і галасістай кампаніі прыйдзе самі сабой.

— Наш калентый ведаюць пакуль толькі ў раёне, — расказвае кіраўнік і арганізатар тэатра, мясцовы бібліятэкар Вольга Мацукевіч. — Робім першыя крокі. Але аднавіскаўцам на

нашых вечарах вельмі падабаецца.

Свае выступленні «Суседкі» рыхтуюць і праводзяць разам з удзельнікамі фальклорнага клуба моладзі «Спадчына». Таму і нагадаюць яны малюнічыя спектаклі, дзе хапае месца фальклорным малюнкам, старадаўнім танцам, прыказкам і прымаўкам.

М. ГОРСКІ.

ДЛЯ ВЫХАВАННЯ СТАРШАКЛАСНІКАЎ

У Слоніме на базе фабрыкі і заводу працуе агульнаадукацыйны лагер працы і адпачынку старшакласнікаў, які аб'ядноўвае 300 вучняў. Школьнікі выпускаюць прадукцыю па заказах прамысловых прадпрыемстваў. Самым буйным аб'яднаннем, якое ўваходзіць у лагер, з'яўляецца «Народныя промыс-

лы-86». У ім амаль сто дзесяцікласнікаў, якія працуюць у цэхах вытворчага аб'яднання мастацкіх вырабаў, вырабляюць строчана — вышытыя дзіцячыя вырабы, сувеніры з дрэва, розную прадукцыю народнага ткацтва.

Нямала ўвагі ўдзяляецца і эстэтычнаму выхаванню школь-

нікаў. Запомніліся ім сустрэчы з паэтам А. Іверсам і А. Руккай, адказным сакратаром Гродзенскага абласнога аддзялення таварыства кнігалюбаў Л. Цыхун, артыстамі народнага драматычнага тэатра Слонімскага РДК, іншыя мерапрыемствы.

Д. ЗІНГЕР.

ВЕТЭРАНЫ СЛАВЯЦЬ МІР

Народны вакальны ансамбль ветэранаў ваіны і арміі Мінскага Дома афіцэраў вярнуўся з творчай паездкі па Гомельскай і Брэсцкай абласцях.

Асабліва цёпла сустракалі самадзейных артыстаў працаў-

нікі палёў саўгаса «Брагінскі», калгаса імя Чкалава Брагінскага раёна і саўгаса «Рудакоўскі» Хойніцкага раёна, а таксама брастаўчане.

За адзінаццаць дзён адбылося 13 канцэртаў і 7 тэматыч-

ных вечароў «Беларусь — подзвіг, памяць, слава», прысвечаных 42-й гадавіне вызвалення рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У мерапрыемствах прынялі ўдзел больш за 10 тысяч гледачоў.

П. ГАРДЗІЕНКА.

СВЯТА Ў ЛЮЦЫНЦЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1).

Пра значэнне і ролю В. Дуніна-Марцінкевіча ў гісторыі беларускай літаратуры, яго асветніцкую дзейнасць гавораць пісьменнікі А. Мальдзіс, Г. Кісялёў, В. Рагойша, П. Бітэль, А. Астаўнак, мастак М. Кунава, супрацоўнікі Літаратурнага музея Янкі Купалы Я. Раманоўская і Л. Вітушка, дырэктар Шыкуцеўскай васьмігодкі Г. Равінскі, вучаніца Пяршайскай сярэдняй школы Я. Кужоўнік. К. Цвірка чытае верш, прысвечаны В. Дуніну-Марцінкевічу.

Аб жыцці В. Дуніна-Марцінкевіча ў Люцынцы будзе нагадваць мемарыяльны знак. Першы сакратар Валожынскага райкома партыі К. Хвіянько пераразае стужку, і са стэлы спадае белая палатно. На ёй партрэт пісьменніка, а ўнізе словы: «На гэтым месцы стаяў дом, у якім з 1840 па 1844 год жыў вядомы беларускі паэт, драматург, тэатральны дзеяч і асветнік Вінцэнт Дуніна-Марцінкевіч».

Непаўторнымі акордамі ўліваюцца ў свята задушэўныя народныя песні. Арганізатары яго паклапаціліся, каб сваё майстэрства ў гэты дзень змаглі прадэманстраваць лепшыя самадзейныя калектывы раёна. Выступаюць фальклорныя групы і ансамблі Чабайскага сельскага клуба, Пяршайскага сельскага Дома культуры, калгаса імя XXV з'езда КПСС. Драматычны калектыў Пяршайскага сельскага Дома культуры знаёміць са спектаклем па п'есе «Пінская шляхта».

Пакладзены пачатак яшчэ адной добрай справе. Карта літаратурных святаў рэспублікі пашырылася. У далейшым трэба паклапаціцца аб тым, каб пачынанне знайшло працяг. Тым больш, што ў наступным годзе спаўняецца 180 гадоў з дня нараджэння В. Дуніна-Марцінкевіча. Няблага будзе, калі Валожынскі райком партыі, Пяршайскі сельсавет, праўленне мясцовага калгаса прадоўжаць сваю ініцыятыву. Не павінны застацца ў баку ад гэтай важнай справы і Саюз

Мемарыяльны знак у Люцынцы.

Фота А. КАЛЯДЫ.

пісьменнікаў рэспублікі, іншыя творчыя саюзы, у прыватнасці Саюз мастакоў БССР.

Быць у Люцынцы штогодняму літаратурнаму святу! Наш кар.

ПАЙШЛА адна бабуля з трохгадовай унучкай у паліклініку—здаваць аналізы. Ды спазнілася. На восьмi мiнутах. Аналізы ў iх не ўзялі, i бабуля пакрыўдзілася. Але пакрыўдзілася не на тую лабарантку, якая адмовілася ўзяць унуччыну кроў: тут усё—такі трэба было патраціць некалькі хвілін, а «дзіцячы час» у лабараторы ўжо скончыўся i ўжо сабралася «дарослая» чарга—з усім уласцівым чарзе тэмпераментам. Бабуля пакрыўдзілася на тую, якая ганарліва, сурова i з нейкай нават непрафесійнай гiдлівасцю адсунула бабуліны шклянчакі: «Многа вас такіх набярэцца...». Той, хто калі-небудзь, разбудзіўшы раненька дзіця, вадзіў яго ў гарадскую паліклініку здаваць аналізы, лёгка зразумее бабулю. Але ці то ў маладой лабарантцы яшчэ не было дзіцяцi, ці то яшчэ чаго-небудзь у яе не было, а толькі патраціць чвэрць iмгнення i паставіць шклянчакі на стол яна не захачела. I нічога ж не скажаш: парадак ёсць парадак. Бо i на самой справе, пашкадуў аднаго, дык тут жа прыбягнеш да цябе з усяго горада—са шклянчакамі i каробачкамі. А шклянчакі—думаць жа трэба!—не проста так паставіў, i ўсё, гэта ж пасля лішняй работы... Усё праўда, але нейкая такая праўда, што плакаць хочашца. Ну, i што тут рабіць?

— А вы дайце мне нумар паліклінікі, — сказала я.

— Не трэба, не трэба пра яе пісаць! — замыхала на мяне рукамі бабуля. — Фармальна я праўда. Ну, не развіта ў чалавек такога пачуццё, як міласэрнасць, літасць. Што ж тут зробіш?

Не развіта, вядома. Ну і што? Чакаць, пакуль яно возьме ды разаявешца? Ці ўсё ж штосьці можна і трэба зрабіць? Але—што? Пабудаваць на кожнай вуліцы па паліклініцы? Адзін спрытны грамадзянін, уварваўшыся ў аўтобус замест жанчыны з дзіцем, так мне і сказаў (у адказ на мае папрокі): «А вы дайце больш аўтобусаў на лінію, а тады выхоўвайце!» Тады, баюся, ўжо будзе позна: грамадзянін, пэўна, нарадзіў тата, які выштурхоўваў бліжняга з чаргі па хлеб, не бачыў у тым ніякай сваёй віны: «Дайце больш хлеба, а пасля выхоўвайце!». Нядаўна я на свае вочы бачыла, як ягоныя ўнукі лезлі без чаргі, па галовах, каб ухапіць дэфіцытных цукерак.

Гэта я не дзеля таго, што не трэба нам мець больш паліклінік, аўтобусаў, цукерак і г. д. Трэба і робіцца ўжо. Але зробіцца тым хутчэй і лепш, чым больш актыўна і настойліва мы будзем выхоўваць і ў сабе і ў іншых пачаткі ўсіх маральных пачаткаў—жаль, міласэрнасць, спагадлівасць...

Вось кажу я пра ўсё гэта, пра тое, што нібы даўно ўсім вядома, ды толькі мала ў каго ў пашане, а сама выразна чую ўжо неаднойчы чутае: «Ну, што ты зноў пра гэтую самую сваю бабулю! Абрэдлі ўжо гэтыя маралі, духоўныя пропаведзі, бабуліны казкі...»

Добра, раскажу пра дзядулю.

Дальбог, нічога не выдумляю. Усё чыстая праўда, з майго ўласнага жыцця і з асабістых маіх бланкетаў, у якіх столькі гэтых «мараліяў» паназапісвана, што хапіла б на добры пяцітомнік. Лепш бы яго, вядома, не было, таго «пяцітомніка». Ды толькі ён ёсць, і ў адным з «тамоў» запісана размова з бадзёрым дзядулем, які старанна падлічыў, колькі калгасаў «мясцовага профілю» працуе «на сабаку». Атрымалася досыць унушальна лічба, і дзядуля паслаў ліст у «Прав-

ду», каб гэтую лічбу надрукавалі «буйнымі і чорнымі літарамі», бо «трэба бы неяк з гэтымі сабакамі рашаць!».

У яго ўжо былі свае меркаванні, як менавіта «ршаць», і ў мяне, у якой ніколі ў жыцці не было сабакі, ад гэтых меркаванняў мурашы забегалі па скуры. А ён шчыра здзіўляўся, чаму «Правда» так і не надрукавала яго выкладак: няўжо і там не разумеюць, што часам патрэбна і жорсткасць, што «добра павінна быць з кулакамі»? Дзядуля быў перакананы, што сваімі «буйнымі і чорнымі літарамі» ён наносіць сакрушальны ўдар па абывацелю, які «да таго ўжо дапрэстыжнічаўся, што гатовы замест сабакі трымаць быка: абы ростам большы, чым у суседа». Пра тое ж, што ўдар патрапіць не ў абывацеля, дзядуля і не здагадваўся. Ён і паняцця не меў пра тое, што абывацелю такім чынам не пашкодзіш: адбяры ў яго сабаку, ён прыдбае кракадзіла ці фізгармонію. Пашкодзіш іншаму. Таму, дзеля чаго, можа, не шкада і мярзальнасці любіць, апекаваць быць у адказе за таго, «каго прыручыў»...

Энергічны дзядуля мяне не зразумеў: ён прапаноўваў мне пашкадаваць людзей, якіх аб'ядаюць сабакі, а я прапанавала яму—пашкадаваць сабак. Ці ж мне не вядома, якое напружанае становішча ў краіне з мясам? Ці ж я газет не чытаю, ці ён іх чытае неяк ужо выключна толькі «пра мяса». А пра тое, што тысячы юных жанчын адракаюцца ў радломах ад дзіцяцi, прапускае—і міма вачэй, і міма сэрца?

— Я вам пра Фаму, а вы мне пра Ярома.

Не зразумеў. Не захачеў ці не здолеў зразумець, у якім бліжкім крэўным сваяцтве знаходзіцца яго Фама з маім Яромам? А «напружанае становішча з мясам» узнікла ж у краіне не без удзелу напружанага становішча з сумленнем, з умненнем думаць і турбавацца не толькі пра сябе. Дык ці дзіўна, што «Правда» ўстрымалася ад публікацыі ліста, у якім вайну абывацелю аб'яўляў— абывацель?

Дзядуля я пазнала з бланкота двухгадовай даўнасці: архіў «Правды» не даць мне схлусіць. У зусім новенькім, на якім залатым па чырвоным напісана «IX з'езд пісьменнікаў Беларусі», ёсць запіс аб тым, як досыць-такі немалая частка залы, што запоўнена была не дзядулямі, а людзьмі самага, можна сказаць, квітнеючага творчага ўзросту, здэклівымі апладысмантамі, тупатам, рогатам і воклічамі зганяла з трыбуны не нейкага там пуштапарожняга фанфарона і прытворшчыка, а свайго ж таварыша, які дзядуля набалелым і дарогім: трывогай і клопатам аб роднай стравіцы, перад якой кожны з нас—у неаплацітым даўгу... Не, ён не вычарпаў рэгламенту, не парушыў правілаў вядзення сходу, так што за яго «апанентамі» не стаяла нават і тых «фармальна справядлівых» васьмі мінут, якімі казырала перад бабуляю сурова лабарантка. І нават калі ўявіць, што ў іх асабіста не балела тое, што балела ў таго, хто гаварыў з трыбуны,—хіба ж яны, імям літаратуры закліканыя і абавязаныя выхоўваць у людзях душэўную чולасць, самі не ўмеюць гэтага спачувачь? Прыгадаўшы, што не так даўно, перад з'ездам, у тым жа красавіку, на адным з пісьменніцкіх сходаў адбывалася тое ж самае, вымушана сказаць: але, не ўмеюць. І—што рабіць?

Што рабіць? Як навучыць людзей, здавалася б, зусім простама: на хвіліну стаць бабуляй, якая з цяжкасцю разбудзіла цёмным зімовым ранкам унучку. Стаць дзіцем, у якога

адабралі сабаку, так і не растлумачыўшы—чаму: хіба такое растлумачыць? Стань, урэшце, чалавекам, які падняўся на высокую трыбуну, каб з яе вышыні падзяліцца з людзьмі трывогай, клопатам, болям... Божа мой, як жа ўсё гэта проста і чаму ж гэтага простага мы якраз і не робім? Чаму, бывае, нясемся на пошту даваць тэлеграму са спачуваннямі пацярпелым ад землетраўсеньня ў Мексіцы, але і не падумаем зайсьці да суседкі, што страціла мужа?

Тых, што пасылаюць спачувальныя тэлеграмы з выпадку шматлікіх бедстваў гэтага шматпакутнага свету, прашу не крыўдаваць: я шаную вашы пачуцьці. Але шаную тых, што ідуць ад жалю да суседкі, а не ў абыход яе. Не сьняна заўважана, што самая лёгкая з зямных турбот—гэта спачуваньне ўсяму чалавечтву, наогул. «Чалавек толькі тады можа

тымі. Часцей таму, што і паняцьці не маем ці—сумняваемся, дзе, у чым яно—сапраўднае багацьце, ці не падышла пара нейкай непазбежнай пераацэнкі каштоўнасьцей, нейкага ўсёагульнага маральнага пераўліку?»

Калі Твардоўскі пісаў: «...але васьмь як час мяняецца», ён пісаў аб вяртанні і рэабілітацыі адвечнага крытэрыя гуманізму—спачування. Калі я чытаю пісьмо жанчыны, якая горка скардзіцца, што выхавала сваіх дзяцей добрымі, жаласлівымі і далікатнымі, а цяпер іх заіраюць і трэціруюць нахабныя, бяздушныя і несумленныя, і дзеці бачаць прычыну сваёй жыццёвай непрыстасаванасьці ў ёй, у маці, і што, напэўна, яны маюць рацыю: свет запатрабаваў жорсткі, каб мы мелі права выходзіць дзяцей добрымі,—я бачу тут не зварот да адвечнага крытэрыя, а адыход ад яго. Калі я чытаю пісьмо маці, якую

якія ў нас вакол поспехі і дасягненьні, гэта блага звычайна—корпаца ў негатыўных дробязках, ліць ваду на млын і вае кола ворага...

«Я плановых нашых люблю громады, размаха шагі саженьні...» Я таксама люблю, як не любіць?! Але ж наслушаешся такіх гаворак пра «млын ворага», і міжволі ўзнікае ўяўленьне, што планы і размах—гэта адно, а душэўнае наша быцьцё—зусім іншае, і існуюць яны ў часе і прасторы, нібы дзве паралельныя, якім не дадзена перакрывацца. І толькі калі, адкінуўшы законы элементарнай геаметрыі, возьмуць яны ды і перакрываюцца, ды кропка перасячэньня ўдарыць у наша ўласнае сэрца, толькі тады мы, можа, і пачынаем здагадвацца, на якой менавіта энергіі працуе «млын ворага». Працуе ён і на нашым раўнадушшы адно да аднаго. На тым, што наша сумленне нярэдка выпрацоўвае

рвёмся з палону былой «ацэнкі каштоўнасьцей». Каб гэтыя мае словы пра колішнюю ацэнку каштоўнасьцей камусьці не падаліся пустой рыторыкай, давайце зазірнем у Літаратурную энцыклапедыю: нават у дзевятым, дадатковым, томе, які выйшаў у свет у 1978 годзе, нават у алфавітным прадметна-імянным указальніку мы не адшукаем імя Яўгенія Богата. Письменніка і журналіста, які аддаў жыцьцё ў імя выкрыцьця небяспечнай адзнакі часу—«спробы думаць не пакутуючы...». А каб пустой рыторыкай не выглядалі мае словы аб тым, што з палону мы рвёмся не надта, давайце перагорнем матэрыялы апошняга з'езда пісьменнікаў Беларусі: ні ў дакладзе, ні ў спрэчках мы не знойдзем і згадкі аб той галіне «літаратурнага дрэва», плады з якой мы, бывае, не палярнуўшыся і не баючыся граху, завём грэблівая-пагардліва «маралімі» і «бабулінымі казкамі». Быццам састарэла і аджыла старадаўняя мудрасць: ад пагарджаньня споведдзю да забыцьця заповедзі—рукой падаць. Настолькі састарэла, што нават і памерла ад старасці...

У дачасным гэтым пахаванні менш за ўсё варта вінаваціць справядачны даклад: у дадзеным выпадку ён канстатаваў сапраўдны стан рэчаў. Бо маральна-духоўным асветніцтвам пісьменнікі рэспублікі практычна не займаюцца. Між іншым, нават беглае знаёмства з чытацкай поштай любой з нашых газет дае ўсведамленне вострай неабходнасьці той «школы выхавання пачуцьцяў», якую пачынаць, вядома, трэба раней, але не позна—ніколі. Калі, вядома, паспрачацца з бабуляй, якая ўпэўнена, што раз у чалавека не развіта пачуцьцё літасцівасьці, дык тут ужо нічога не зробіш...

Нічога з гэтым не зробіш, калі займацца выхаваннем душы па ўзору, які высмеяны яшчэ Пушкіным: «...это хорошо, потому что прекрасно, а это дурно, потому что скверно. Отселе их никак не выманить». Самае сумнае, што такога ўзору маральнае асветніцтва, якое няблага жыло ва ўсе часы, няблага сабе адчувае і сьняна. Можна зразумець пісьменніка, які прывык «страляць баявымі», калі ён лічыць за лепшае не звязвацца з рэальнымі негатыўнымі з'явамі і рэальнымі адмоўнымі персанажамі. У сваім прывычным свеце мастацкага вымыслу, як ні прывязаны ён да жыцця, павязаны ён ім вальней. Выходзячы на газетную паласу ў якасьці наставніка ў «школе выхавання душы», у якасьці даследчыка не толькі вынікае, але і прычын, пісьменнік-мараліст часам апынаецца ў тым становішчы, у якім апынулася я, калі расказала дзядулю—«змагару з сабакамі» пра адзін з рытуалаў, што існавалі ў нацысцкай Германіі ў сістэме Гітлерюгенда. Падлеткі, што прыезджалі ў летнія лагеры, атрымлівалі кожны па трусіку. Яны іх кармілі, гулялі з імі, наладжвалі «трусінныя гонкі», к канцу тэрміну паспявалі прывыкнуць да сваіх падапечных, і тут атрымлівалі загад выхаваньня—забіць кожнаму свайго трусіка: «Вам трэба навучыцца падаўляць у сабе жалы!» Вось так. Яны добра ведалі, што ім рабіць. А мы што ж, не ведаем?

— Нішто сабе аналогіі,—пакрыўдзіўся дзядуля.—Як толькі вы не баіцеся такіх аналогій...

Дык жа адно, калі такую аналогію «выкрэсьлівае» з тваіх «нататак публіцыста» выпадковы сусед па паркавай лаўцы, і зусім другое—рэдактар. І не кожнаму ж дакажаць, што аналогія баяцца не трэба, як бы часам яны ні «рэзалі» душу.

Як спазнаць праўду—без болю? А без праўды—якое ж выхаванне? Тут ужо не да дзядулевых палітычных амбіцый, калі разгортваеш газету «Известия» (за 6 мая 1986 года) і чытаеш карэспандэнцыю з Мінска, у якой апісваецца, як службовыя асобы спрабавалі ўручыць маме пакінутае ёю хворае дзіця: «Яна сустрэла нас злоснымі крыкамі і на завяршэньне ўсяго выкінула малага голым на лесвіцу нам услад».

Можна, вядома, і пацешыць душу гаворкай пра «асобныя праявы». Але нейкі не атрымліваецца суцэльнага камфорту невінаватасці, бо ў той жа карэспандэнцыі чытаем: «Нельга маўчаць аб тым, што з году ў год расце колькасць дзяцей, ад якіх маці адмаўляюцца». Нейкі не атрымліваецца схвацца ад усведамленьня, што недзе, на нейкім этапе мы прамаргалі мам гэтых дзяцей. Мы іх, вядома, не вучылі кідаць дзяцей, але, пэўна, кепска вучылі—не кідаць. Любіць, шкадаваць, апекаваць. І ў выніку маем такую вось сур'ёзную грамадскую праблему: з году ў год расце колькасць сірот—пры жывых бацьках...

І з гэтым што, таксама нічога не зробіш? Ці ўсё ж набрацца духу і паспрабаваць? Не пагарджаючы ні маральным лікбезам, ні сур'ёзнасцю абягуленьняў і высноў, якія толькі і могуць зрабіць той лікбез дзейснай школай душы.

— А навошта?—спытаў у мяне адзін разумны скептык.—Што гэта дасць? Усе асноўныя пастулаты маралі вядомы ўсім яшчэ з часоў Старажытнай Грэцыі, аднак, як бачыце, воз і сьняна там...

Асноўныя маральныя пастулаты вядомы былі задоўга да Старажытнай Грэцыі. Такія дакладныя фармуліроўкі, як славутае Арыстоцелева: «Калі мы ідзём уперад у ведах, але ўстапаем у маралі, мы ідзём назад, а не ўперад», на пустым месцы не ўзнікаюць. І ў пустэчу не кануць. Гэта слушна так, як і тое, што маральныя шуканні нашы не канчаюцца на засваенні адпаведнага раздзела Праграмы КПСС. Гэта—праграма ўсяго нашага жыцця.

Не спяшаіцеся папракаць мяне ў элементарнасьці ісціны. Зусім нядаўна назірала цэлую чараду пытальных і клічных знакаў, што павіслі над такой вольнай элементарнай ісцінай: «Работа души, праца души—гэта работа без перапынкаў і канікулаў. Яна доўжыцца нават, калі чалавек спіць: у снах. Яна мае пачатак, але не мае канца, канчаецца разам з жыцьцём». Чарада намалявана не дзядулем і не бабуляй, а маладым, поўным творчай энергіі рэдактарам: як жа гэта не мае канца? Гэта ж тыповая «незавершанка». А нам жа трэба паскарэньне...

Што рабіць з тымі грамадзянамі, якія цвёрда ўпэўнены не толькі ў вельмі нязначнай колькасці «выкідаў» жорсткасці, але яшчэ і ў тым, што ўсе яны—вынік толькі дыверсій акаляючага нас архіжорсткага свету, а таму хай узмацяюць сваю ахоўную дзейнасьць таможнікі? Але таможнікі і так працуюць старанна, канфіскаваючы разнастайную прадукцыю закардонных «канцэрнаў жорсткасці». Наша з вамі справа літаратурная: калі не разабрацца дасканала, дык хоча бы паставіць на парадок дня такое пытаньне: чаму расце попыт на прадукцыю «гандлёвай жорсткасці»? Не такія яны прасяякі, гэтыя заакіяньскія гіены розных спецслужбаў, каб працаваць на адных таможніках: трэніраваць іх спрыт, вынаходліваць і пошукавую кемлівасць. Разбіраючыся ў гэтым «таможным» пытанні.

(Заканчэньне на стар. 4).

Ірына КЛІМАЗЬСКАЯ

ШТО РАБІЦЬ? РАБІЦЬ!

спачуваць грамадскаму няшчасцю, калі ён спачувае нейкаму канкрэтнаму няшчасцю кожнага асобнага чалавека». Словы гэтыя належыць аднаму з тых рэвалюцыйнараў, якіх мы прывыклі ўжо называць жалезнымі. Гэта—Ф. Э. Дзяржынскі. Не горш за дзядулю ён ведаў пра тое, што «дабро павінна быць з кулакамі». Але, пэўна, лепш за многіх з нас разумее, што да гэтага словазлучэньня трэба адносіцца творча. «Права на нашэнне зброі» дае толькі адно: гуманізм. Той самы гуманізм, які названы Марксам—рэальным камунізмам...

Есць дзівоснае выкаванне А. Т. Твардоўскага: «Перачытаў у Ісакоўскага верш «Геаргія жыцця». Славуты ў свой час быў верш. І мне вельмі падабаўся. Але васьмь як час мяняецца: цяпер на яго глядзіш зусім інакш. Там гаворка ідзе пра калгаснага вартаўніка, які аберагае калгаснае поле. І васьмь ён бачыць, як уначы загараўся яго хата. Што рабіць? Бегчы ратаваць хату, дабро? Не, як салдат, ён застаецца на сваім пасту. Калі ўдмацца, гэта не ў традыцыях нашай рускай літаратуры. Памятаецца ляскоўскае апавяданне пра салдата, які стаяў каля Зімяна палца, пачуў, як нехта топіцца ў Няве? Сысці з паста—страшэнная кара. Не сысці—нельга. І салдат бязжыць—ратуе тапельца. А пасля яго начальнік, які абавязаны цяжка пакараць за пакіданне такога паста, карае мякчэй, сам не можа пакараць строга. Вось як класічная літаратура лічыла». Перачытваючы гэтыя радкі, міжволі думаеш аб тым, што выкліканы яны да жыцця не толькі жаданнем штосці «направаць» у тэорыі літаратуры, але і ў практыцы жыцця, у маральных крытэрыях. Думаю, не трэба ўдакладняць, што папраўкі гэтыя не замахваліся на абавязак быць грамадзянінам. Яны—дзеля ўмацавання таго абавязку быць чалавекам, які нікому не перашкаджае заставацца грамадзянінам і патрыятам. І гэта нам у спадчыну, адмаўляцца ад якой не ёсць адзнака багацця. Аднак жа—адмаўляемся. І не заўсёды па прычыне таго, што лічым сябе і без таго бязмежна бага-

збівае яе ж родны сын, які ўсё жыццё атрымліваў ад яе ўсё, што толькі можна купіць за грошы, і што васьмь гэта ёй як кара за жыццё, цалкам аддадзенае толькі яму, сыну, які не зведаў ні холаду, ні голаду, ні тых «абноскаў», у якіх вырасла яна сама,—я не магу не думаць аб адсутнасці не тое што «адвечнага крытэрыя маральнасці», але, можа, нават і поўным няведанні яго. І тады я зноў згорычю пераконваюся, бачу, ад якой спадчыны адмаўляемся—мы, пішучыя. Закліканьня гэтую спадчыну не толькі зберагаць, але і памянаць.

Чаму я так кажу? А таму, што жанчына, якая прычыну мацнеючай жорсткасці дзяцей сваіх бачыць у жорсткасці навакольнага свету, гэтаксама як і тыя, што ва ўсім вінавацяць бестурботнае, сытае і салодкае жыццё,—абедзве яны і на нашым сумленні таксама. Мы не далі і пакуль што не даём ім у патрэбнай меры тых ведаў, якія памагаюць чалавеку арыентавацца ў надзвычай цяжкіх абставінах сьняняшняй рэчаіснасці. Яны не атрымалі гэтых ведаў ні ў сям'і сваёй, ні ў школе, ні ў далейшым сваім «жыцці і дзейнасці», і васьмь цяпер іх уласныя дзеці гатовы да жорсткасці ці то як да самаабароны, ці то як да нечага іншага. А ў іх, між іншым, пайшлі ўжо дзеці таксама. Хто пераканае іх, што шукаць прычыну жорсткасці чалавека толькі ў жорсткасці навакольнага свету—гэта ўсё роўна, што шукаць прычыну п'янства толькі ў бутэльцы? Хто растлумачыць ім, што заможжае і сытае жыццё само па сабе не прычына бяздушнасці, інакш як нам спасцігнуць вытокі падзвігу дэкабрыстаў, вытокі гераізму ў духу Герцэна і Агарова, якія нібыта таксама не бегалі ў абносках?

На сьняняшні дзень гаворкі аб тым, што выпрабаванне вайной, разрухай і галечай мы вытрымалі з больш высокімі адзнакамі, чым выпрабаванне багаццем і дабрабытам, сталі ходкімі. Настолькі звычайна і ўпэўнена мы канстатуем гэты факт, што ўжо нібыта і змірыліся з ім. Больш таго, у нізкіх гэтых адзнаках мы часта не схільны бачыць нічога асабліва небяспечнага: але, ёсць асобныя праявы некамуністычнай маралі, але давайце прызнаем, што не ў іх сутнасць, паглядзіце,

менш, чым іх боязь. Боязь страціць работу, боязь зведаць страты, боязь не забяспечыць сябе і дажыць да жабрачай, пагарджанай і гнанай старасці. Няўжо ж боязь, выдатны наглядчык, можа больш, чым вялікі выхаванец—сумленне, здольнасць спачуваць, спагадаць?

У чым прычына таго, што мы, вольныя ад усялякіх страху, што гнуць і калечыць душу прыгнечанага «Жоўтым дыблам», здольны шукаць прычыну бяздушнага чалавека абы-дзе і далёка, хоць сабе і за кардонам, але—не ў саміх сабе, не ў тых недапрацоўках, прыпісках і дутых паказчыках, якія існуюць не толькі ў эканоміцы? Прычына, вядома, не адна. Але адной з самых сур'ёзных з'яўляецца тое, што дзесьці, на нейкім этапе нашага жыцця мы пазбавілі пралетарскай годнасці такую неацэнную якасць чалавека, як літасціваць, міласэрнасць. Пазбавілі, можна сказаць, самаўпраўна, па-валюнтарысцку, абмінуўшы ўсе прадвызначэнні марксісцка-ленінскай этыкі, якая заўсёды прапаноўвала і прапанаваць не выпускаць з пад увагі таго факта, што быццё вызначае свядомасць зусім не аўтаматычна. Ісціна простая, але ў жыцці чамусьці часцей за ўсё бывае так, што лягчэй за ўсё забываюцца (ці аддаюцца забываюцца) менавіта простыя, відавочныя ісціны.

Адным з самых сумных вынікаў такога васьмь забывання і з'яўляецца тое, што сьняна мы маем ледзь не паўсюдную агіду да літаратуры і журналістыкі так званых маралізатарскага кірунку і зместу. Амаль любы з нас, пачаўшы сваё маральнае выхаванне з хрэстаматыйнага верша «Что такое хорошо и что такое плохо», да гадоў дваццаці, а тым больш сарака зусім сур'ёзна лічыць сябе ў галіне «навукі душы» сама меней членкорам. Відаць, мы і сапраўды так доўга і так старанна замянялі імя Міласэрнасці іншымі імёнамі (сентыментальнасць, чулівасць, слязлівасць, а то і слюняйства), што ўрэшце ледзь зусім не забыліся на імя сапраўднае. І васьмь цяпер, змушаны прыгадаць яго, так сказаць, у дырэктывым парадку, мы пакуль яшчэ не вырваліся і не надта

Валянцін ТАРАС

Над старым Здымкам

Пажоўкы аматарскі здымак, з якога свецяцца вокны будынка старога школы вярэняй.

На фоне будынку хлапцы і дзяўчаты ў абдымку на здымку, — хто усміхаецца, хто задуманы. Забыліся прозвішчы іх і імёны...

У вочы глядзяць мне хлапцы і дзяўчаты, позірк і сумны, і добры, і строгі: — Няўжо ты не помніш Тацяны і Наты, Росціка, Косціка, год сорок пяты, першую восень пасля Перамогі?

Настаўнікі нам не чытаюць натацы, не мы іх пабойваемся, а яны, — яны павярталіся з эвакуацыі, мы — з вайны. Яшчэ не знялі мы свае гімнасцёркі, ў якіх галоўны экзамен здалі. Адзнакі за гэта — «Чырвоныя Зоркі» на гімнасцёрках

і медалі. На географіі чухаць патыліцу нам не даводзіцца — ўся на грудзях! ...Росцік у школу прыходзіць на мыліцах, у Косціка пальцаў няма на руках. Не толькі граматыцы трэба вучыцца — култышкамі вучыцца ручку трымаць.

Памылкі ў дыктанце, ды наша «русіца» Косціку ставіць «пляць». А Косця абураны, Косця не згодны, злосна дапытваецца: чаму, з ласкі якой і з якой нагоды паблагжудваюць яму?! І Расціславу паблагжудваюць не трэба, хоць ён — на адной назе. За пайкай сваёй, за акраіцам хлеба выстойваў у чарзе.

Ніхто з нас ні ў чым не шукаў паблагжудвання, не патрабаваў выгоды, не пнуўся, як сёння сытыя раскі за дэфіцытам праз чорны ход.

Хлапцы і дзяўчаты жорсткай эпохі, цанілі мы толькі пяшчоту душ. Помніш, як Наце купілі панчохі на дзень нараджэння і капаляшо? Смяялася Ната ў тым капаляшоку: — Шыкоўная дама ў ботах з кірзы! І ўсё ж падарунак дзяўчыну ўзрушыў — не утрымала слязы. І зноў жартавала: — У вітрыну ГУМа можна мяне выстаўляць-такі!.

Сінеў пяцізначны асвенцімскі нумар на кісці яе рукі...

А Таня славілася касою, даўгой, прыгожаю, смеляною, з заўчасным інеем сівізна, са стужкай часам, а часам з бантам. І не падумаеш, што з дэсантам скакала Таня ў гады вайны у тыл варажы, у бездань ночы, дзе ў цемры пушчы гараць кастры. І захавалі іх водбліск вочы з тае пары. Ты помніш позірк глыбокі Танін? — начное неба і іскры ў ім!.

Праз тоўшчу год, праз смугу расстання гляджу я ў вочы сябрам сваім.

У абдымку стаім на аматарскім здымку — мы, што дзялілі ўсё напалам: і радасць, і гора, і хлеба скарынку, — ніхто не меліўся рублям!

Стаім, нібы сёння ў раз'юшаным свеце, як некалі ў пекле вайны... Адкуль ён узняўся,

атручаны вецер хцівасці і мань?

Моладзь у канвульсіях музыкі ўздручанай...

Майкі з кумірамі на спіне... Патлы дзявіц з сівізною штучнай... Абразы Танінай сівізне!

Дурныя шлягеры... Максі, міні... Мераюць свет даўжынёй спадніц!

А жыццё стаіць на атамнай міне, ў трывожным водбліску бліскавіц. А тут алілушчыкі, пустабрэкі крычаць, што ўсюды ажур, святлыні!.. І паварочваць трэба не рэкі — людской свядомасці плыні!

Хцівая дрэнь — ці ж яна «невідзімка»? Яна не хавае сваіх кіпцюроў.

У сённяшні дзень пазіраюць са здымка вочы маіх сяброў.

Дзе вы цяпер? Засталіся тымі, кім вы былі, і праз сорок гадоў, хоць і бабулямі сталі сівымі, хоць даслужылі да звання дзядоў — Росцік і Косцік, Таня і Ната, побач з якімі і я стаю? Юнацтва далёкае, год сорок пяты, вярні тагачасную шчырасць маю!

Нічога не варты і ўмелыя кніжкі, калі іх старонкі яна не кране. Мне часам здаецца, што толькі култышкі шчырасці той засталіся ў мне...

Стракоча машынка, мільгаюць алоўкі, — спрыту занадта яны набылі! І трэба да праўды вяртацца, каб зноўку пальцы ў шчырасці адраслі.

Глядзяць на мяне як само сумленне шчырыя вочы майго пакалення.

ШТО РАБІЦЬ? РАБІЦЬ!

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 2—3).

можна, міжволі пачнём разбірацца, адкуль бяруцца ў нашым асяроддзі супермены, аберагаемыя нашым грэблівым маўчаннем і ўмываннем рук. Ды і ці ў адной толькі грэблівасці справа, калі мы адсоўваем ад сябе ўсялякага роду факты і факцікі, як адсоўвала лабарантка бабуліны шклянчакі? Іх жа таксама трэба не толькі прыняць, трэба ж пасля і даследаваць...

А гэта не заўсёды проста. І не таму, што заўсёды — складана. Бяруцца прыкладу такую воль «здагадку» маладога мыслячага розуму. З рэдакцыйнай пошты: «Магчыма, атамная вайна зводзіць да нуля ўсе нашы маральныя каштоўнасці, таму што і герой, і баязлівец, і добры, і злы аднолькава асуджаны і бяспільны». Што адказаць? Можна ж і так: «Ды як ты не баішся такіх параўнанняў — баязліўца з героем?! Як ты можаш падрываць ідэю ваенна-патрыятычнага выхавання?!» А можна стаць на абарону таго ж ваенна-патрыятычнага выхавання інакш: «Магчыма, атамная вайна — гэта смерць і пагібель усяго. А смерці сапраўды ўсё роўна, каго касіць — добрага ці злага, вінаватага ці невінаватага. Але ў жыцці не ўсё роўна, хто ты. Зберагай у сабе добрае, памнажай яго і ўмацоўвай, памятай, што для выратавання свету можна не хапіць адной-адзінай добрай волі...»

Чаму я сказала, што адказ на такое пытанне не заўсёды проста, хоць і не заўсёды складана? Ды таму, што рэдактарская рука, блаславіўшы першую мадэль адказу, з другой рашуча выкрэслівае апошняю фразу. Рэдактарскаму воку яна не падабаецца, таму што метафара здаецца яму спрэчнай. Ён упэўнены, што метафара ў такой строгай справе, як мараль-

на-этычнае выхаванне, павінна быць бяспрэчнай. А па той прычыне, што такіх не бывае, школа выхавання душы ці не паўсюль ператвараецца ў тое, што высмеяна ў вышэйзгаданым жарце Пушкіна. І гэта, безумоўна, можа адпудзіць пісьменніка, які, паводле выразаў Янкі Брыля, не жадае «фільтравацца праз такі інтэлект». ...Наткнуўшыся раз-другі на пярэ рэдактара, пісьменнік уцякае далей ад газеты, далей наогул ад такой «дзіўнай» школы маральнасці. І сёння выпадкі, калі пісьменнік адказвае на пісьмо чытача, што прыслаў у газету якое-небудзь простае пытанне з «пытанняў душы», можна пералічыць на пальцах...

Што рабіць? Шмат гадоў звязана я з газетнай «поштай выхавання пачуццяў» і хачу сказаць воль што. Па-першае, далёка не ўсе цяперашнія рэдактары так ужо ўпарта не прымаюць метафар: большасць такіх, хто правільна разумее паскарэнне, не вымаўляючы гэтага слова попусту. Па-другое, няўжо трымаем мы ў сваім лексіконе маральнасці гэтыя словы: «Калі не я, дык хто ж?» толькі для іншых? А для сябе?

Хіба нікога не закранае воль такая дэталі: рэдакцыя адной з нашых маладзёжных газет час ад часу, не зважаючы на мае рэзка негатыўныя адносіны да гэтага, прыпісвае да майго імені пад артыкулам — «Пісьменнік, член Саюза пісьменнікаў». Думаю, у каментарыях такая «кантрабанда» не мае патрэбы. У ёй не ўзнікла б неабходнасці, калі б у рэдакцыі была магчымасць не ад выпадку да выпадку ўгаворваць пісьменніка душэўна паразмаўляць з чытачом, а мець у сваёй «школе рэальнасці» трыбуны пісьменніка — пастаянна. Есць усе падставы меркаваць, што такая трыбуна была б карысная не

толькі чытачу, але і пісьменніку. Таму што рэдакцыйная «пошта душы» любой газеты, асабліва ж маладзёжнай, — верны паказчык узроўню жыцця і жыццядзейнасці душэўнага пошуку. Таго душэўнага пошуку, які немагчымы без патрэбы разабрацца ў самім сабе і ў навакольным свеце і які церпіць часта не так ад слабасці душэўнай энергіі, як ад няведання простых, самых адвечных ісцін «разумнага, добрага, вечнага». А ці ж не гэта надзённы хлеб пісьменніка і ці не яму гэты хлеб — сеяць?

З гаворкі ўсё з тым жа разумным скептыкам, які папайка старажытныя пастулаты маралі ў занадта нізкім ККД, вынесла я і такую мудрасць: «Цяпер усе ўмеюць чытаць. Існуе класічная літаратура, якая, як вядома, ёсць біблія маральных шуканняў. Што ж вам яшчэ трэба?» Яшчэ зусім «няшмат»: каб усе, хто ўмее чытаць, умелі «думаць і пакутаваць». Тое, што класічная літаратура ёсць біблія маральных шуканняў — факт. Але факт яшчэ і тое, што біблія заўсёды мела і мае патрэбу ў прапаведніках, у тлумачальніках. Ад якіх у вельмі значнай ступені залежыць: жыць ці не жыць веры. А людзі, якія чытаюць толькі для таго, каб не думаць, былі не толькі ў адносна ціхія перыяды чалавечай гісторыі. І гэта, мне здаецца, таксама не можа не пабуджаць пісьменніка да так званай душэўнай публіцыстыкі...

І нарэшце воль яшчэ што: па шматгадовых маіх назіраннях за рэдакцыйнай поштай плыні пытанняў «пачатковай адукацыі душы» («Трэба ці не трэба верыць людзям?», «Што з'яўляецца першай прыкметай высакароднай душы?», «Што рабіць чалавеку, калі ён плача ў кіно, а з яго — смяюцца?» і г. д.) — робіцца плытчайшая. Чаму? Калі б менела пісем, што падобны на згаданыя вышэй пісьмы маці, тады мы маглі б з радасцю канстатаваць, што з пытаннем, пакінутым нам Васіліем Шукшыным, мы ўжо скончылі: не толькі разабраліся, «што з намі адбываецца», але і ўпэўнена зводзім працэнт «выкідаў» жорсткасці да ўзроўню «асобных адзінкавых праў».

Але паколькі пераможная

рэляцыя пакуль яшчэ не высела да такой ступені, каб стаць ісцінай, можа, лепей будзе падумаць аб прычыне «высыхання» патоку пытанняў дапытлівай душы. Ці не звязана гэта прычына напасткі з высыханням рэк і збыдненнем лясоў? Як наогул усё звязана ў гэтым свеце — і пачуцці, і справы? І ўжо калі публіцыстыка ў нашы дні з такім палым'яным і злосным «нецягненнем сэрца» ўрываецца ў заветным ўгоддзі прозы і паэзіі, калі цэлая дружына лепшых нашых пісьменнікаў з такім напалам высакароднай і адважнай энергіі рушыла ў паход за выратаванне навакольнага асяроддзя, дык ці не час падцягнуць шэрагі ў паходзе за выратаванне «асяроддзя ўнутранага»? Чалавек без жалю — гэта чалавек амаральны. Амаральны ж чалавек яшчэ і паспрачаецца ў разбуральным сваім імпеце з самымі бяздарным, бязглуздым, злычынна прагматычным гаспадараннем. Каб лішні раз пераканацца ў гэтым, дастаткова ўсяго толькі пахадзіць сцежкамі прыгараднага лесу. Ды, ўрэшце ж, і тыя, хто гвалтуе прыроду ў імя сённяшніх патрэб эканомікі, наўрад ці ўсе да аднаго «не ведаюць, што робяць»...

Разумею, вядома, што радкі гэтыя пішуцца ў дні ўсенароднай нашай бяды, якая ва ўсёй сваёй паўнаце выявіла міласэрнасць і самаахвярнасць велізарнай большасці савецкіх людзей. Але ж яны, гэтыя горкія дні ўсенароднага выпрабавання, яшчэ раз пацвердзілі выратавальную, жыццядайную сілу міласэрнасці і самаахвярнасці, спакування. Няўжо ж нельга «навучыць» гэтую сілу працаваць на чалавека не толькі ў дні «ўсеагульнай мабілізацыі», але заўсёды, кожны дзень, кожную хвіліну ўзаемадасягненняў кожнага з нас — з кожным? Няўжо лагодзімся, што калі не развіта ў чалавека такое пачуццё, як міласэрнасць, тут ужо нічога нельга зрабіць? Няпраўда: зрабіць можна шмат, але для гэтага абавязкова трэба адно — рабіць.

ДЛЯ ўДЗЕЛЬНІКАў ЗЯЛЁНАГА ЖНІВА

Гарачы і напружаны цяпер час у працаўнікоў сяла. Ідзе кацьба, нарыхтоўка кармоў для грамадскага статка.

Сваё месца ў гэтай адказнай кампаніі вызначылі клубныя ўстановы Барысаўскага раёна. Яны стварылі шэфскія канцэртныя групы і агітбрыгады. Дзве з іх творча працуюць у калгасе імя Чкалава.

У брыгадных клубах, чырвоных кутках, на сенажацях, механічным двары выступілі агітбрыгады «Чкалавец» і «Юнацтва», жаночая фальклорная група «Купалінка» Хаўхольскага сельскага Дома культуры. Для ўдзельнікаў зялёнага жніва прагучалі рускія і беларускія народныя песні, творы сучасных кампазітараў, жартоўныя прыпеўкі, сяброўскія шаржы, сатырычныя куплеты.

П. БАРОДКА.

ПРАЦЯГ ШЭФСТВА

Набіраюць размах шэфскія сувязі рэдакцыі часопіса «Полымя» з працаўнікамі Барысаўскага раёна. Нядаўна на Барысаўшчыне пабывала творчая група супрацоўнікаў у складзе А. Клышкі, Г. Пашкова, В. Супрунчука, К. Цвіркі.

У мясцовым медыцынскім вучылішчы адбыўся літаратурны вечар. Пісьменнікі сустрэліся з супрацоўнікамі барысаўскай аб'яднанай газеты «Камуністычная праца», правялі чарговае пасяджэнне літаратурнага аб'яднання «Бярэзіна». Цікава прайшла гутарка ў Барысаўскім краязнаўчым музеі, у час якой былі закрануты пытанні, якія тычыліся прапаганды гісторыі гэтага кутка беларускай зямлі і яго працоўных дасягненняў сёння.

У адным з апошніх нумароў газеты «Камуністычная праца» змешчана чарговая літаратурная старонка, на якой прадстаўлены творы аўтараў «Полымя». Змешчаны ўрывак з аповесці В. Быкава «Кар'ер», вершы П. Панчанкі, А. Грачаникава, К. Камейшы, А. Пісьмянікова.

К. ЛЯСНЫ.

КНИГАПІС

А. АДАМОВІЧ, Д. ГРАНИН. Блакадная кніга. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1985.

Невымерная трагедыя савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне 1941—45 гадоў, мільёны чалавечых жыццяў, пакладзеных на алтар вызвалення ад фашысцкіх захопнікаў, масавы гераізм савецкіх воінаў на франтах і стойкасць грамадзянінаў у тыле — вядомы ўсяму свету.

Адной такой жудасна-трагічнай старонкай у летапісе барацьбы савецкіх людзей супраць фашызму была ленынградская блакада.

Аўтары кнігі ў сваёй рабоце шырока выкарысталі расказы застаўшыхся ў жывых сведкаў і дзённікі загінуўшых.

Дзякуючы перакладу з рускай М. Дублянецкага беларускі чытач атрымаў магчымасць прачытаць гэтую кнігу на роднай мове.

В. ВЯРЫГА.

І. ЧЫГРЫНАУ. Плач перапёлкі. На рускай мове. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1986.

Раман Івана Чыгрынава «Плач перапёлкі», як вядома, з'яўляецца першай кнігай цыкла, які расказвае пра жыццё беларускай вёскі Верамейкі ў першыя месяцы Вялікай Айчыннай вайны. Ён неаднаразова выходзіў у перакладзе на іншыя мовы.

Цяпер «Плач перапёлкі» перавыдадзены па-руску ў перакладзе М. Гарбачова.

В. ЦЯРЭШКА.

В. ДАЙЛІДА. У дзень Перамогі. Апавяданні. Пераклад з беларускай Г. Ашанінай. Для сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту. М., «Детская литература», 1985.

Сем апавяданняў складалі змест гэтай кніжкі Віктара Дайліды. Гэта творы, якія вядомы юным чытачам рэспублікі. Цяпер з імі маюць магчымасць пазнаёміцца дзеці ў розных кутках краіны, даведацца, як жылі іх аднагодкі ў ваяванні і пасляваенны час.

У большасці апавяданняў («Вызваленне», «Піро дзікай качкі», «Мы вернемся», «У дзень Перамогі» і іншых) з'яўляюцца падзеі мінулай вайны, расказваецца пра гераізм савецкага народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

М. КАВАЛЁВІЧ.

Скаргі на несучаснасць сучаснай беларускай літаратуры чуюцца так даўно і так настойліва, што ператварыліся бадай у найбольш прыкметны крытычны штамп, які звычайна падмацоўваецца адна тыпнымі скаргамі на адсутнасць літаратуры сацыяльна-філасофскай, інтэлектуальнай, сатырычнай і г. д. ...

Дарэмна ўсё гэта. Літаратура заўсёды ёсць такой, якой яна ёсць і ніякай іншай яна быць не можа, як бы нам таго ні хацелася. Кожны этап яе станаўлення і руху — складаная і шматзначная сума аб'ектыўных і суб'ектыўных працэсаў фарміравання нацыянальнага этнасу. «Не плакаць, не смяяцца, а разумець», — раіў некалі філосаф, і гэты слушны завет мае самае непасрэднае дачыненне да літаратуры.

ры было парушана імклівай урбанізацыяй гарадоў: «краіна» перабралася ў сцены гарадскіх гмахоў, а літаратура засталася над саламянымі стрэхамі на ўзбярэжжы лесу і поля. Так літаратура, у значнай частцы, засталася без чытача, а чытач, адпаведна, без літаратуры, бо горад нічога не змог прапанаваць узамен страчанага — сам сябе будуючы, горад нічога не меў, акрамя патрэбы ў людзях і работы для іх. У знакамітай метафары Міхася Стральцова аказаўся прыхаваны і такі сэнс: горад, як асфальт, асфальт — і больш нічога. Такім ён, па сутнасці, і быў, але ніхто не крыкнуў таму хлопцу з вёскі, які глядзеў на яго зачаравана: «асфальт» го-лы! На жаль, не было каму растлумачыць тады хлопцу, што не ён на «асфальт», а «ас-

(У. Конан), каб на роўных з масавай змагацца за душу вясковага хлопца.

Калі гэтыя меркаванні прыняць больш-менш блізкімі да ісціны, то некаторыя сумныя вынікі «эпохі вялікага перасялення» ў горад не цяжка будзе зразумець. Чалавек, які не бачыць перад сабой трывалых духоўных арыенціраў, накіроўвае свае намаганні на здабыванне матэрыяльных даброт і танных забаў. Вясковы хлопец збочыў у гэтым кірунку з тым большай ахвотай, што ў звычайным ідэале яго бацькоў прага да матэрыяльных каштоўнасцей была адной з найбольш адметных рыс. І хоць няма чаго занадта ідэалізаваць сялян-

сону адукацыю, а значыцца і лепшае жыццё. І вельмі здзівіўся Падласы, калі адукаваны сын завярнуў з горада да бацькоў: «сын-то сын — і падласенкі, толькі морда свінячая, і не мычыць, а рохкаць стаў» (Ядвігін Ш., «Падласенкі»).

Не, яны не вінаваты, яны жылі ў рэчышчы той маралі, якая іх выхавала, і яны не вінаваты, што іх дзеці, адкінуўшы гэтую мараль, як непатрэбную ў горадзе, пакінулі з яе толькі тое, што можна пакласці ў кішэнь.

Бацькі і дзеці «эпохі вялікага перасялення»... У «Разводзе» М. Гіль хутчэй не процістаўляе іх паміж сабой, а, шукаючы карані сацыяльнай заганы, аб'ядноўвае, будзе лагічную канструкцыю з'явы ад вытокаў да выніку. Затое В. Блакіт у апавесці «Вярай» («Маладосць», 1986, № 1) ставіць бацькоў і дзяцей тварам адзін да аднаго, як на дуэлі, трагічны вынік якой закладзены ўжо ва ўмовах паядынку. В. Блакіт не спалучае заганы дзяцей з хібамі бацькоў, ён наогул адмаўляе — у гэтым сэнсе — паслядоўнасць і разглядае становішча, якое складалася на ўсіх яго ўзроўнях (бацькі — дзеці, вёска — горад, радзіма — чужына) як драматычную існасць, а не вынік.

Традыцыйна ўзяўшы бок бацькоў, — зрэшты, тут выбіраць няма з чаго, — аўтар нават з нейкай матэматычнай дакладнасцю надзяляе дзяцей Антосю адмоўнымі рысамі ў залежнасці ад той адлегласці, на якую яны аддаліся ад радзімы, вёскі, сялянскай культуры і роднай мовы. Кожную вясень, як птушка ў вярай, збіраецца Антось да каго-небудзь з дзяцей і, сям-так вытрываўшы там зіму, вясною вяртаецца да свайго жылля. Антось ніяк не можа зразумець, чаму, навошта, дзеля якога шчасця людзі пакідалі сваё, набывае такімі намаганнямі і ў такіх ахвярах, цяпер зусім небагае жыццё. Антось не бачыць і не можа бачыць у зрухах цэлых сацыяльных пластоў лагікі станаўлення цывілізаванага грамадства, ён бачыць толькі адно: яго дзеці, як і дачка Клаўдзі, адбіўшыся ад свайго берага, так і не прысталі да другога.

Рака без берагоў урэшце робіцца балотам — аб гэтым чытач даведаецца і да кульмінацыйных падзей апавесці, але менавіта тады, калі дзеці збіраюцца разам, каб падзяліць паміж сабой грошы за хату памёршага бацькі, становіцца канчаткова зразумела, што чалавек без бацькаўшчыны ў сэрцы го-лы і непрыкаяны.

«Грошы, грошы, грошы! Яны заслалі свет!» — гнеўна гаворыць Лёня ў публіцыстычна-агольным, максімальна актуалізаваным «апавяданні ў асобах» М. Гіля «Развод». І хоць Лёня ў першую чаргу абвінавчвае сваіх бацькоў (якія ў сталым узросце пайшлі на фіктыўны развод, каб у поўнай меры выкарыстаць даволі сумніцельны прывілеі Мая Канстанцінавіча — бацькі — як інваліда Айчыннай вайны і дапамагчы дочкам набыць машыну, гараж, тэлефон і г. д.), — не бацькі, а дзеці, што шалёна грызуча паміж сабой за кожны дармавы бацькоўскі грош, выклікаюць пачуццё агіды.

Бацькі, якія ўвесь свой чалавечы талент накіравалі на пошукі доўгага рубля, каб з яго дапамогай зрабіць дзяцей ішчэлівымі, памыліліся, але не памыліўся аўтар, убачыўшы іх не так вінаватымі, як няшчаснымі. Спакон веку сэнс жыцця вясковы чалавек звязваў з дзецьмі. Зрабіць як мага болей, каб было што пакінуць дзецям, каб дзецям жылося лепей, чым нам, — вось ідэал этыкі (і побыту), на якім трымаўся свегапогляд вясковага чалавек, а паколькі «зрабіць» у першую чаргу атаясамлівалася з «зарабіць», то няцяжка зразумець Мая Канстанцінавіча і яго жонку Веру Маркаўну, якая шчыра прызнаецца: «Мы з табой хацелі, як лепш...» Зусім як вол Падласы, які здэёр з сябе шкуру, каб толькі даць

(Заканчэнне на стар. 6—7).

«У П О Ш У К А Х
страчанага Ч А С У»

Валянцін АКУДОВІЧ

турнай крытыкі, якая, зрэшты, і ёсць не што іншае, як філосафія літаратуры. Паспрабаваць зразумець, у сілу якіх гістарычных, сацыяльна-эканамічных і культурных умоў стваралася менавіта такая літаратурная сітуацыя — перша-чарговая справа крытыкі, і як станоўчы прыклад такога падыходу да праблемы трэба адзначыць перадз'ездаўскі лімаўскі артыкул У. Конана «Зноў пра неабходнасць вышні...».

Шасцідзiesiąтыя гады — пачатак «эпохі вялікага перасялення» беларусаў з вёскі ў горад. Гэта карэнная падзея нацыянальнага маштабу адбылася так рашуча, імкліва і масава, што перайначыла амаль усё тое трывалае, на чым спакон веку грунтвалася свядомасць і побыт народа. У сярэдзіне сямідзiesiąтых гадоў выхадцы з вёскі склалі палавіну гарадскога насельніцтва; а горад на той час увабраў у сябе больш за палавіну жыхароў краіны. «І што за век такі пайшоў, што здарылася з людзьмі, размежаваліся яны на маладых і старых, на гарадскіх і вясковых і яшчэ бог ведае на каго. Раней хата была дык хата, каля старых малодыя, пры дзедках — бацькі. А зараз дзеці ўсё ў горадзе — у жалезе, у каменні, старыя — у вёсцы, у гноі», — так, даволі дакладна, вызначыў сацыяльна-демаграфічную сітуацыю Цімох Махахай у рамане В. Казько «Неруш».

Гэта ў значнай ступені вызначыла агульны стан сучаснай літаратуры. Раней, да перасялення «вёскі» ў горад, літаратура, выяўляючы сваю сялянскую сутнасць, адпавядала ўмовам быцця народа, які і геаграфічна і духоўна вымяраўся межамі «вёскі». Творчасць Янкі Купалы, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, як ужо і інтэлігентна-гуманістычная творчасць Максіма Гарэцкага ці нават абіяжараная яшчэ аб'ектыўна не выспеўшымі для беларускай літаратуры «псіхалагізмам» і ідэямі больш сталых культур творчасць Міхася Зарэцкага, у галоўным супадалі з духоўнымі патрэбамі нацыі сялян, выхаванай у рэчышчы сялянскай культуры.

Суладдзе жыцця і літарату-

фальт» на яго павінен глядзець з захапленнем.

Здаецца, усё было ў сялянскай культуры: і па-свойму высокі маральны аўтарытэт, і вытанчаны эстэтычны арыенціры, і багатая гісторыя, і самабытная мудрасць, і высокая паззія — аднаго было мала: навагі да сваёй спадчыны, гонару за яе і разам з тым пачуцця асабістай годнасці. Прынамсі, і гэта зразумела: вельмі доўга народу не ставала свайго пісьменнага слова, якое падмацавала б пачуццё яго асабістай годнасці памяццю аб здабытках усіх папярэдніх пакаленняў — і таму што ён мог адказаць на пагардлівае: «Гэй, ты, дзярэўня!», калі памятаў сваіх продкаў мо толькі да трэцяга калена, калі ніхто і ніколі не сказаў яму, якія вялікі і слаўныя стагоддзі гудуць у жылах яго «дзярэўні». І як тут не нагадаць словы Косціка Зарэмбы з апавядання Максіма Гарэцкага «У чым яго крыўда?»: «Каб нам, ведаеш, свой беларускі прарок, каторы б прамыў нам вочы, у чым наша істота, паззія жыцця, прыгажосць жыцця. А то што: тое лепшае, чалавецка-беларускае, што ўгадавала ва мне сям'я... тое выкараняла доўгі час школа... Ці навучыла нас, слухай, наша школа любіць сваё беларускае, шанавец прыгажосць роднай прыроды, пранікнула гармоніяй родных з'яў? Чаму нас вучылі!»

І той вясковы хлопец, які прыйшоў у горад багатым, як Крэз, лёгка і нават з удзячнасцю змяніў усё сваё багацце, якое паназнапшвалі яму пакаленні і пакаленні продкаў, на «горада чароўныя прынады» (М. Багдановіч).

Зрэшты, так ці інакш, рана ці позна гэтаму хлопцу давялося б адлучыцца ад свайго, першароднага, бо паззія і мараль вёскі ніякім бокам не ставаліся да ўмоў цывілізаванага горада, тут яны былі чужароднымі, штучнымі і ў любым выпадку імі трэба было б ахвяраваць дзеля іншай, адпаведнай укладу гарадскога жыцця, этыкі і эстэтыкі.

Але, як ужо гаварылася, уласна культура горада была вельмі коўлай, ды к таму ж пазбаўленай «шмат якіх рысаў нацыянальнага стылю жыцця»

скую мараль, але бачыць толькі адмоўнае ў намаганнях да дабрабыту гэтаксама не вельмі разумна, паколькі адвечная мара зрабіцца «панам» аб'ектыўна выякала з цяжкага матэрыяльнага становішча, у якім знаходзіўся беларускі селянін.

Горад даў магчымасць адносна лёгка здзейсніць дзеям адвечную мару іх вяскоўных бацькоў. Так досыць лёгка... Зрэшты, і Фаўсту яго здзелка, на першы погляд, не многа каштавала, ды ў адрозненне ад няўрымслівага доктара за тую ж самую цану вясковы хлопец запатрабаваў да крыўднага мала, але што ўсёж, акрамя «рога, у якім усцэ многа», ці «сямімільных ботаў» апошняй мадэлі, мог ён пажадаць сабе?

«Грошы, грошы, грошы! Яны заслалі свет!» — гнеўна гаворыць Лёня ў публіцыстычна-агольным, максімальна актуалізаваным «апавяданні ў асобах» М. Гіля «Развод». І хоць Лёня ў першую чаргу абвінавчвае сваіх бацькоў (якія ў сталым узросце пайшлі на фіктыўны развод, каб у поўнай меры выкарыстаць даволі сумніцельны прывілеі Мая Канстанцінавіча — бацькі — як інваліда Айчыннай вайны і дапамагчы дочкам набыць машыну, гараж, тэлефон і г. д.), — не бацькі, а дзеці, што шалёна грызуча паміж сабой за кожны дармавы бацькоўскі грош, выклікаюць пачуццё агіды.

Бацькі, якія ўвесь свой чалавечы талент накіравалі на пошукі доўгага рубля, каб з яго дапамогай зрабіць дзяцей ішчэлівымі, памыліліся, але не памыліўся аўтар, убачыўшы іх не так вінаватымі, як няшчаснымі. Спакон веку сэнс жыцця вясковы чалавек звязваў з дзецьмі. Зрабіць як мага болей, каб было што пакінуць дзецям, каб дзецям жылося лепей, чым нам, — вось ідэал этыкі (і побыту), на якім трымаўся свегапогляд вясковага чалавек, а паколькі «зрабіць» у першую чаргу атаясамлівалася з «зарабіць», то няцяжка зразумець Мая Канстанцінавіча і яго жонку Веру Маркаўну, якая шчыра прызнаецца: «Мы з табой хацелі, як лепш...» Зусім як вол Падласы, які здэёр з сябе шкуру, каб толькі даць

У ПРЫГОДНІЦКАЙ апавесці Паўла Місько «Грот афаліны» дзеянне адбываецца далёка ў акіяне, дзе расквіліся астравы і атолы архіпелага Вясэлы.

Зразумела, падзеі народжаны творчай фантазіяй аўтара. Гэтаксама, як і востраў з дзіў-

аствах, падаць цікавыя звесткі з этнаграфіі. І гэта яму няблага ўдаецца. Адчуваецца добрае веданне аўтарам геаграфіі. Прыдаўся яму, бадай, і вопыт пачынальніка беларускай дзіцячай літаратуры Янкі Маўра, у прыватнасці адчуваецца своеасабліва пераклічка з ра-

пужанні, чакаць, што адбудзецца далей. Не забывае пісьменнік і аб тым, што прыгоднікі твор павінен мець у сваёй аснове не толькі відовішчына-займальныя элементы, але і пазнаваўча-выхаваўчыя.

Аповесць «Грот афаліны» паглыбляе ўяўленне дзіцяці аб жыцці людзей на акіянічных астравах, добра перадае іх побыт, а таксама адлюстроўвае вострую барацьбу, якую даводзіцца ім ледзь не штодня вёсці за права на існаванне. На прыкладзе Янга і яго сяброў П. Місько паказвае, як дабро і справядлівасць заўсёды перамагаюць зло, калі чалавек у дзеяннях сваіх кіруецца высокай мэтай, спадзяецца не толькі на ўласныя сілы, але і адчувае плячо калектыву.

Найлепшае паўвяджэнне таму — вобразы Янга і Раджа Сінхаў. Янг яшчэ толькі далучаецца да жыцця, задумваючыся над сацыяльнай несправядлівасцю, Радж ужо спазнаў яе на ўласным вопыце. Працуючы ў дэльфінарні мiстэра Джэральда Крафта, юнак даволі хутка здолеў распазнаць, што хаваецца за гучнымі словамі аб дабрачыннасці, спагадзе да іншых.

Вобраз Раджа Сінха (хоць асноўныя падзеі твора перададзены праз успрыманне Янга) дае шмат для разумення аўтарскай задумкі. Прислухоўваючыся да старэйшага брата, імкнучыся рабіць так, як рабіць ён, падлетак атрымлівае суровыя, але такія неабходныя ўрокі жыцця. Менавіта дзякуючы Раджу ён хутка пераконваецца, што зусім не райскае жыццё на Раі для карэнных жыхароў. Туземцы прыцягваюцца аднолькава і на Біргусе, і на іншых астравах і атолах. Ды толькі пакінуць іх яны проста не могуць.

Сацыяльная скіраванасць гаворкі, якую вядзе пісьменнік, відавочная. П. Місько напісаў

не проста прыгодніцкую апавесць, а хутчэй сацыяльна-прыгодніцкую, у якой закранаюцца праблемы, аб'екты якія сёння проста недаравальны. Шкада толькі, што калі-нікала жаданне завастрыць менавіта сацыяльна-грамадскія аспекты, падаць іх больш аб'ёмна прывяло да паслаблення псіхалагічных матывіровак у паводзінах персанажаў. Хоць у цэлым вобраз Раджа, безумоўна, творчая ўдача аўтара, аднак няцяжка заўважыць, што часам герой разважае залішне даросла.

Сям-там у творы адчуваецца расцягнутасць, шматслоўнасць (скажам, у сцэнах перасялення жыхароў Біргуса, у апісанні чыста тэхнічных правілаў знаходжання пад вадою) і г. д.

...Колькі гадоў назад выдавецтва «Юнацтва» пачало выпускаць «Бібліятэку прыгод і фантастыкі». Меркавалася, што будучы перадавацца ранейшыя творы як беларускай, так і іншых літаратур, але ў першую чаргу павінны былі актывізавацца намаганні пісьменнікаў рэспублікі на напісанне новых кніг. З'яўленне «Гроту афаліны» П. Місько — адна з першых ластвак у гэтым кірунку. Застаецца прывітаць і аўтара, які не пабаяўся пайсці цярлівым шляхам, і выдавецтва, што ахвотна яго падтрымала. Прывітаць і адначасова за прыкрасцю канстатаваць: тыраж гэтай кнігі, адрасаванай дзецям, проста мізэрны. Хоць спытаць гандлёвых работнікаў: чым кіруюцца яны, робячы заказы на беларускія кнігі? Чаму тыраж апавесці П. Місько ўсяго дванаццаць тысяч экзэмпляраў? Калі справа тычыцца паэтычных зборнікаў, адказ адзін: сёння паэзію не чытаюць! Але ж прыгодніцкую літаратуру хутка перастануць чытаць, калі яе не будзе ў кнігарнях.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

«Беларуская лінгвістыка»

— 29

У выдавецтве «Навука і тэхніка» выйшаў з друку 29-ы выпуск штогодніка Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук БССР «Беларуская лінгвістыка». А на рэдактарскім сталі — ужо чарговы, 30-ы выпуск, які тансама ў плане выданняў бягучага года і неўзабаве пачынецца свет. Вось так, рэгулярна і планамерна, па два выпускі ў год, рыхтуюцца да друку і выдаюцца зборнікі навуковых прац інстытута па найбольш важных і актуальных пытаннях беларускага і славянскага мовазнаўства.

Сёлетні год у выданні зборніка свайго роду этапны, пераходны. «Беларуская лінгвістыка» адлічвае свой 15-гадовы рубж (выдаецца з 1972 года). За гэты час змяніліся тэматычныя структуры зборніка, пашырыліся дыяпазон, абсягі даследаванняў, павысіўся навуковы, тэарэтычны і агульна-пазнавальны ўзровень прац, а іх змест наблізіўся да практычных задач сучаснага мовазнаўства. Рэдакцыйнае калегію зборніка ўзначальвае член-карэспандэнт АН БССР, дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа прафесар А. Жураўскі.

Адкрываецца зборнік юбілейным артыкулам М. Судніна «Пісьменнік, вучоны, грамадзянін», прысвечаным 90-годдзю з дня нараджэння акадэміка АН БССР, народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Крапіва. На канкрэтных прыкладах літаратурнай, навукова-даследчай і грамадскай дзейнасці юбіляра адзначаюцца яго вялікія заслугі перад нацыянальнай культурай беларускага народа, навукай, беларускай мастацкай літаратурай, мовазнаўствам. Аўтар артыкула спыняецца на ідэйным змесце і мове выдатных літаратурных твораў пісьменніка — баек, драм, сатырычных каמדый, на тэарэтычных палажэннях яго асноўных навуковых

ГРОТ АФАЛІНЫ I... ЯШЧЭ СЁЕ-ТОЕ

най назвай Раі. Ды толькі тое, што адбываецца там, блізка да сапраўднасці. Бо і гэтага кутка планеты кранулася «цывілізацыя», тая, якую ўвасабляе амерыканскі імперыялізм, што дэмагачічна заяўляе сёння на ўсё свет аб сваіх «карэнных інтарэсах» ва ўсіх рэгіёнах зямнога шара. Спазналі яе на сабе і жыхары вострава Біргус: «...султан Муту...прадаў іх востраў...амерыканцам за паўмільёна долараў. Казалі, быццам султану не хапіла грошай на новыя ножны для крысы. А ножны не простыя — адлітыя з золата і ўпрыгожаныя брыльянтамі». Новыя ўладары вострава вырашаюць перасяліць яго жыхароў. Знішчаецца не толькі набытак, нажыты непаспешнай працай, — у людзей адймаюць радзіму.

У цэнтры апавесці лёс дванаццацігадовага Янга Сінха, яго брата Раджа, іншых былых жыхароў Біргуса. Будуючы сюжэт на матэрыяле ў пэўнай меры «экзатычным», П. Місько імкнецца праўдзіва адлюстраваць адметнасць жыцця на

П. Місько. Грот афаліны. Аповесць. Мінск, «Юнацтва», 1985.

манам «Амок». П. Місько таксама робіць удалыя спробы раскрыць складаны характары, паказаць індывідуальныя чалавечыя лёсы. У гэтым плане цікавым з'яўляецца вобраз Пуола. Як Янг і Радж, ён нарадзіўся на Біргусе, рос у нястачы. Аднак цывілізацыя павойму аказала ўплыў на падлетка. Праходзіць час, і Пуол ахвотна дапамагае амерыканцам трушчыць бульдозерамі хаціны, бо хоча свабоды, якую спадзяецца атрымаць на Галоўным востраве.

Лёс Пуола — гэта лёс тых, хто спакусіўся і спакушаецца знешнім бляскам замежнай цывілізацыі, памылкова мяркуючы, што яна прынясе ім шчасце, дасць сапраўдную свабоду. Пуол, якога падмануў гэты знешні бляск, «ходзіць па вострымі лязам», трапляе ў арганізацыю «Белая змяя», куды ўваходзяць кітайскія піраты і бандыты, гандляры наркотыкамі, а пазней атрымае заданне забіць Раджа, які стаў на іх шляху.

У апавесці ёсць нечаканыя сюжэтныя павароты, займальныя сітуацыі, драматычныя паядынікі, што прымушае чытача ўвесь час знаходзіцца ў на-

«У ПОШУКАХ СТРАЧАНАГА ЧАСУ»

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

Гэтую ліпу зрэзалі ноччу, як злодзеі, старэйшы сын Антося разам з мужам яго дачкі-гараджанкі.

Пасля А. Жука і В. Казько, якія ўзышлі на літаратурным небасхіле ў сямідзесятыя, мала можна назваць яркіх імён. Найбольш цікавыя з маладых празаікаў працягваюць працаваць у традыцыйнай плыні, абапіраючыся на літаратурныя здабыткі папярэдняга, назапашаных на трывалай базе сялянскай культуры, але і перад імі — разрыў. А на нішчыніцы культуры гарадской аб'ектыўна пакуль што цяжка ўзніцца нечаму адметнаму. Горад павінен выпрацаваць, ці хача б акрэсліць, сваю (беларускую абліччам і сутнасцю) эстэтыку і этыку, свае трывалыя ідэалы, свае культурныя адзнакі, адметныя толькі для беларускага горада тыпу, характары, вобразы — мараль і мову. Сур'ёзны, значны літаратурны твор пра сучасны беларускі горад не можа ўзнікнуць на той толькі падставе, што «горад» існуе і адзірае рашаючую ролю ў жыцці грамадства. Да той пары, пакуль «горад» не назнасіць духоўную глебу, на якой вырастуць яго песняры, літаратура будзе абапірацца на страціўшую сваё сацыяльнае значэнне, але ўсё яшчэ магутную і жыццяздольную сялянскую культуру. І таму, калі нават не гаварыць пра мову, якая пакуль што прыстасавана і больш адпавядае стыхіі сялянскага по-

быту і свядомасці, то і тады мы павінны прызнаць сялянскі воблік (а ён і ў беларускай прозе пра вайну сялянскі) нашай літаратуры адзіна магчымы на гэтым этапе развіцця грамадства. «Будучы часткай субстанцыі грамадскага жыцця, літаратура суіснуе з іншымі субстанцыяльнымі яго часткамі, яна ўносіць у жыццё роўна столькі, колькі дазваляе склад і стан грамадскіх свядомасных рэчываў» (У. Калеснік).

Зразумела, што неадэкватнасць літаратуры гістарычнаму часу нельга атажсамліваць з адмаўленнем яе каштоўнасці, але нават і таму, хто згодзен прызнаць за сучаснай беларускай літаратурай станоўчыя вынікі і значны дасягненні, цяжка бывае ўстрымацца ад скаргаў на яе «несучаснасць». І тут узнікае вольнае пытанне: а ці ўпэўнена ведаем мы, у чым і дзе наша сучаснасць, ці не блытаем мы сучаснасць з надзеяннасцю ў сучасным абліччы?

Сучаснасць у літаратуры (мастацтва, культуры наогул) неабавязкова і далёка не заўсёды супадае з гістарычным часам нацыі. Аб тым, што гэта менавіта так, сведчаць шматлікія прыклады. Успомнім хоць бы агульнавядомае: італьянскі рэнесанс (асабліва ранні перыяд), для якога сучаснай аказалася культура старажытных грэкаў, ці літаратура эпохі «Буры і напiску» ў Германіі на пачатку 19 ст. з яе імкненнем да культуры сярэднявечча і адначасова самабытнай на-

роднай культуры, альбо рускі футурызм ужо дваццатага стагоддзя, які быў скіраваны ў будучыню, у рэвалюцыю, у культуру індустрыяльнай дзяржавы. Справа, зразумела, не ў прыкладах, прыклады могуць быць і іншыя, бо ў кожнай развітой нацыі няцяжка вылучыць перыяды, калі яе духоўныя інтарэсы знаходзіліся на даволі значнай гістарычнай адлегласці ад надзённых патрэб, паколькі сучаснасць не абавязкова тут, але заўсёды там, у тым, дзе найбольші клопат нацыі, дзе яе вастрэйшы боль і трывога. І ў сувязі з гэтым хочацца выказаць меркаванне, магчыма, і спрэчнае, але для якога, як здаецца, ёсць і пэўныя падставы. Сёння сучаснасць нашай культуры наогул і літаратуры ў прыватнасці і ў бягучых праблемах і канфліктах рэчаіснасці, і там, у агромністым гістарычным прамежку да 13 ст. уключна; сёння наша сучаснасць усюды там, дзе хоць нешта рабілася для таго, каб потым, многа пазней, на падставе ленынскага «права нацыі на самавызначэнне», на карце свету з'явілася новая краіна з прыгожай назвай «Беларусь»; сёння імя нашай сучаснасці — гісторыя.

Аб тым, што ўжо выспела пільная патрэба духоўна за сваіх гістарычных прастораў быцця народа, знітаваць гісторыю з самасвядомасцю кожнага грамадзяніна паасобку і нацыянальнай свядомасцю ўвогуле, сведчыць (акрамя ўсяго шматлікага іншага) нязменная, неперародная прага (як гэта яшчэ называць?) да творчасці У. Караткевіча. Растлумачыць усенародную цікавасць да творчай спадчыны У. Караткевіча толькі белетрыстычнымі якасцямі яго таленту было б занадта легкадумна, хоць для агульнай папулярнасці «гэта рыса яго майстэрства, безумоўна, многае вызначыла. На вялікі жаль, У. Караткевіч заўчасна пайшоў ад нас, але, разважаючы над тым, дзе, з чаго,

у чым пачатак станаўлення культуры сучаснага беларускага горада і яго літаратуры, думаецца пра У. Караткевіча і яго шлях. Зрэшты, чаму «пачатак»? Ці не з'яўляецца гістарычная літаратура У. Караткевіча ўжо прадуктам асабіста культуры горада, ці не была ўся яго творчасць магутным каменем у падмурак нацыянальнай гарадской культуры, якая і пачынаецца з усвядомлення сябе не толькі ў канкрэтна-гістарычным, але і ў трансцэндэнтным часе — і гэтым, у першую чаргу, адрозніваецца ад культуры сялянскай, абмежаванай, на свядомым узроўні, часавым прасторам канкрэтна-асабістага вопыту.

Для таго, каб грунтоўна вызначыць думку аб тым, што праблема «гістарызму» ў сучаснай беларускай літаратуры (і культуры наогул) застаецца найактуальнейшай, патрэбна асабліва і складаная гаворка. Але можна даволі ўпэўнена сцвярджаць, што сёння маладая паэзія і проза «горада» (ды і не толькі маладая) у лепшых сваіх правах кіруецца менавіта ў гэтым напрамку, менавіта тут, у аднаўленні вялікай і багатай гісторыі народа, бачыць яна свой першачарговы грамадзянскі абавязак і прызначэнне.

Тут, мабыць, трэба ўдакладніць, што «шлях» У. Караткевіча, засяроджанае на гісторыі ні ў якім разе не трэба атажсамліваць з толькі гістарычнымі жанрамі ці з творами на гістарычную тэму. Не старажытныя рэаліі вырашаюць «гістарычнасць» твора, а ўсвядомленне сябе і свайго народа ў трансцэндэнтным часе, боль і клопат за заняпад гістарычнай адукацыі народа, адказнасць за прысутнасць гісторыі ў свядомасці сучасніка. І ў гэтым сэнсе першая кніга У. Арлова «Добры дзень, мая шыпына» з'яўляецца адным з такіх, і даволі выразных, прыкладаў. Сучаснае абліччам проза У. Арлова наскрозь прасякнута

болем і пакутай з прычыны занядання мiнулага айчыны. «Ані д'ябла пра вас мы, братокі, не ведаем», — гэты радок У. Караткевіча з эпіграфам у апавесці У. Арлова «І вярталіся мы...» можна лічыць і эпіграфам кнігі. (Цікава: амаль уся наша літаратура апошняга часу складаецца з «вяртанняў», калі нават меркаваць на гэты твораў. Ці не сведчыць гэта аб тым, што мы занадта абгагнілі саміх сябе і цяпер не вельмі ёмка адчуваем сябе там, дзе мы ёсць?)

Вылучаны радок У. Караткевіча разгортваецца ў маналогіх апавесці і набывае гранічную акрэсленасць у словах Яніны, жанчыны са складаным, шматпакутным лёсам: «Гісторыя? Яна была недзе там, у Кіеве, у Прыбалтыцы. А ў нас? Хіба ў нас даўней адбывалася штосьці значнае? Нашы настаўнікі, памятаецца, пра гэта нічога не казалі. Ефрасінія Полацкая, Вітаўт, Астроскі... Іх імёны былі для мяне гукам, не болей». Хто ў гэтым павінен? Адназначнага адказу тут, зразумела, быць не можа, але адну з прычын аўтар выказаў вобразам дырэктара музея Беспярэстых, які ў свой час разбураў архітэктурныя помнікі, а зараз адказвае за іх аднаўленне. Вобраз Беспярэстых намалюваны ў помсліва-сатырычных фарбах, але аб'ектыўна гэта хутчэй трагічны вобраз. Лягчэй за ўсё бачыць у Беспярэстых тып звычайнага прыстасаванца, які заўжды чуе, адкуль дзьме вецер. «Адчуваць патрабаванні часу і аператыўна перабудоўвацца» — гэта свядома выпрацаваны тэзіс, у падпарадкаванні якому Беспярэстых бачыць свой грамадзянскі абавязак. Сумленне Беспярэстых сапраўды чыстае, і ён не без падстаў упэўнены ў сваёй праваце: «Таму быў адзін час, вырашаліся свае задачы, і нам было не да гэтых старых цэркваў. А цяпер другі час, калі іх трэба ад-

Уладзіміру Юрэвічу — 70

лєбачаньня, рэдактарам аддзела членам рэдакцый часопіса «Коммунист Белоруссии», літкансультантам Саюза пісьменнікаў БССР. З 1985 года — Вы адказны сакратар Камітэта па Дзяржаўных прэміях БССР. Літаратурную дзейнасць Вы

пачалі ў 1942 годзе з публіцыстычных і літаратурнаўчых выступленьняў на радыё. На Вашым творчым рахунку кнігі літаратурна-мастацкай крытыкі «Слова і вобраз», «Шматгалосе жыццё», «Погляд», «Абрысы», нарыс «Янка Купала». Вашы працы вызначаюцца высокім ідэйна-тэарэтычным узроўнем, навуковай грунтоўнасцю, прынцыповасцю, тонкай назіральнасцю.

Вядомы Вы і як аўтар кніжак апавяданьняў для дзяцей «Тараскавы турботы», «Дзе начуе сонца?», «Дожджык на іголах», краязнаўчага нарыса «Мінск усора, сёння, заўтра». У Вашым літаратурным запісе выйшла дакументальная аповесць М. Новікава «Пять шагов жизни». Антыўна Вы супрацоўнічаеце на радыё як старшыня клуба «Жывое слова».

Ваша плэнная праца высокая ацэнка — Вам прысвоена ганаровае званне заслужанага работніка культуры БССР.

Жадаем Вам, дарагі Уладзімір Міхайлавіч, добрага здароўя, шчасця, новага творчага плёну на літаратурнай ніве, на ніве нашай роднай культуры.

Супрацоўнікі «Літаратуры і мастацтва» далучаюцца да гэтых пажаданьняў.

ЗНАЙЦА ЖЫВОГА СЛОВА

Пазнаёмліся мы з Уладзімірам Міхайлавічам Юрэвічам у 1964 годзе. Я толькі перайшоў на працу ў дзіцячую рэдакцыю Беларускага радыё. Мне адразу даручылі рэдагаваць радыёклуб «Жывое слова». А яго аўтарам і выдучым, ці, правільней кажучы, старшынёй клуба, з'яўляўся Уладзімір Міхайлавіч.

Быў я тады малады рэдактар і таму лічыў, што калі не ўмяшаюся ў тэкст, не напраўлю тое-сёе, то які ж я рэдактар! Я чытаў і перачытваў старонкі, напісаныя акуратным, амаль каліграфічным почыркам, і не знаходзіў, што напярэці.

Але ж усё-такі (пасля трэцяга чытання) знайшоў адно слова, напярэці і, горды, што надарэмна ем рэдактарскі хлеб, панёс перадачу на машынку.

Вычытваючы перадруквананыя старонкі, яшчэ раз напярэці тое ж самае слоўца. Глянуў у Юрэвічаў арыгінал — а ў яго ж так і было!

З таго часу я не вышукваў у перадачы «Жывое слова», што можна напярэці. Ведаў, што яе аўтар усё зрабіў як след, дакладна выверыў кожны сказ.

Радыёклубу «Жывое слова» было не больш года. Але немаўля (калі так можна сказаць пра радыёперадачу) ужо добра стаяла на сваіх нагах. Радыёклуб набыў вялікую папулярнасць сярод слухачоў. Яны завальвалі рэдакцыю сваімі водгукамі на перадачу. Успамінаю, што літаральна мяхі пісьмаў прыносілі паштальёны на кожны выпуск «Жывога слова».

Даводзілася мне бываць на запісах перадачы. Прыемна было глядзець, як упэўнена і артыстычна трымаецца Уладзімір Міхайлавіч перад мікрафонам! Ды яшчэ падбадзёрнае сваіх памочнікаў — юных дыктараў, падказвае ім.

Нічога ў гэтым дзіўнага не ля кніжнай паліцы

Значнасць здзейсненага

Сярод паэтаў, чый талент знікні загарэўся на небасхіле заходнебеларускай паззіі, адно з першых месц належыць Уладзіміру Жылку, самабытнаму майстру слова. Нядоўгім было ягонае жыццё — толькі трыццаць тры гады нананаву яму лёс, ды зроблена ім у літаратуры нямаля. Рупны даследчык і зборальнік напісанага У. Жылкам Уладзімір Калеснік адзначае: «У перапісцы У. Жылкі сустракаюцца выказванні, дзе ён папракае све за лішняю ускладненасць паэтычнай мовы, што перашкаджала яго творам даходзіць да масавага чытача. Смела можна сказаць, што тое,

што было ўпершыню Уладзімір Юрэвіч уключыў мікрафон і, хвалючыся, сказаў «Гаворыць Мінск» 26 верасня 1932 года. Пятнаццаць гадоў гучаў у эфіры голас дыктара Юрэвіча. Гучаў і ў дні радасці, напрыклад, у 1935 годзе, калі М. І. Калінін уручаў Беларусі першы ордэн Леніна, і ў горкія дні вайны, калі на радыёстанцыі «Савецкая Беларусь» дыктар Юрэвіч пачынаў перадачу палымным заклікам: «Слухай нас, беларускі народ! Слухай нас, родная беларуская зямля!»

У пасляваенныя гады У. Юрэвіч узначаліў літаратурна-драматычную рэдакцыю на радыё. Тады ж у яго абудзілася імкненне да працы літаратурнага крытыка. Лепшыя кнігі У. Юрэвіча-крытыка ўслаўляюць шматгалосе жыццё, даследуюць слова і вобраз, якімі карыстаюцца беларускія пісьменнікі. Уладзімір Міхайлавіч мае свой погляд на жыццё і літаратуру, ягоным крытычным працам уласцівы высокі эстэтычны крытэрыі.

Потым У. Юрэвіч надоўга адарваўся ад радыё — працаваў уласным карэспандэнтам «Літэратуркі» на Беларусі, адказным сакратаром часопіса «Маладосць». Але, я ўпэўнены, у душы яго жыла мара вярнуцца на радыё, можа, у новай якасці.

Так нарадзіўся радыёклуб «Жывое слова». У асобе яго старшыні выдатна спалучаюцца якасці крытыка, мовазнаўцы, дыктара і настаўніка, педагога.

Клубу — 23 гады, гэта адна з самых папулярных перадач дзіцячага радыё. І ўсе тры гады Уладзімір Міхайлавіч на кожнае больш-менш прыстойнае дзіцячае апавяданне, верш, замалёўку, прысланы ў радыёклуб, адказвае аўтару сам. Адказвае падрабязна, гэта зна-

чыць, дае разгорнутую рэцэнзію. А тым з гаданцаў, хто выявіў літаратурны здольнасці, піша штогод рэкамендацыі на факультэт журналістыкі.

Сярод выхаванцаў клуба, якія называюць сябе вучнямі Уладзіміра Міхайлавіча, — паэты, журналісты, рэжысёры.

Мне здаецца, што гэтак бескарыслівае жаданне аддаць усю сябе вучням, няспынны клопат пра іх лёс Уладзімір Міхайлавіч атрымаў у спадчыну ад бацькоў, сельскіх настаўнікаў, сціплых працаўнікоў, якія служылі свайму народу, неслі яму веды і культуру.

У сям'і сельскіх настаўнікаў Юрэвічаў быў культ слова, культ кнігі. І яшчэ культ Купалы. Маці пісьменніка вучылася ў адным класе з вельмі сарамлівым, светлавалосым, сціплым юнаком Янкам Луцвічам.

Усяго два гады кіраваў Уладзімір Міхайлавіч Купалаўскім музеем. Але якія гэта былі гады! Ішла падрыхтоўка да 90-годдзя вялікага песняра. У. Юрэвіч быў увесё ў вялікіх і малых клопатах. І тое, што зараз у Мінску стаіць цудоўны помнік Янку Купалу, створаны музей у Вязынцы, ва ўсім гэтым ёсць нейкая часцінка працы, душы, сэрца У. Юрэвіча.

У. Юрэвіч — заслужаны работнік культуры. Да таго ж ён сімпатычны, інтэлігентны чалавек. Ён не па абавязку чытае кнігі сваіх калег і пры сустрэчы заўсёды знаходзіць шчырае, добразычлівае слова.

У дні, калі будзе святкавацца jubілей Уладзіміра Міхайлавіча, у эфіры прагучыць 241-ая (!) перадача радыёклуба «Жывое слова». Мне бацьчыца ў гэтым сімвалічным сэнсе. Усё жыццё Уладзіміра Юрэвіча — гэта служэнне роднай культуры, роднаму слову, служэнне сапраўды рыцарскае.

Уладзімір МАШКОУ.

прац, у якіх асвятляюцца пытанні прызначэння мовы як грамадскай з'явы, форм бытавання і ўзаемадзейства моў, паходжання і фарміравання беларускай мовы, гісторыі і шляхоў развіцця беларускай літаратурна-пісьмовай мовы, яе дыялектнай асновы, культуры сучаснай беларускай мовы, яе вымаўленчых (арфаэпічных), акцэнтаўных і граматычных норм, правільнага напісання слоў і іх форм.

Вялікае ўвага ўдзяляецца ў артыкуле лексікаграфічнай і рэдакцыйнай працы вучонага. Аналізу мовы пісьменніка прысвечаны і наступны артыкул зборніка: «Мовай народа. Фразеалогія Кандрата Крапівы», аўтарам якога з'яўляецца А. Аксамітаў. У артыкуле раскрываюцца асновы прынцыпы і прыёмы ўжывання фразеалагізмаў у творы К. Крапівы, вызначэнне іх ідэйна-мастацкай і моўна-стылістычнай роля ў мове баек, п'ес і іншых літаратурных жанраў пісьменніка. Справадліва ўказваецца на народны вытокі крапівойскай фразеалогіі, на рэалізм і жыццёвасць іх філасофіі, заснаванай на здаровай народнай аснове.

Цікавым і змястоўным з'яўляецца артыкул Г. Вештарт «Дыялектная лексіка ў мове мастацкай літаратуры і літаратурнай мове», у якім даецца дакладнае вызначэнне паняцця дыялектнай лексікі, адзначаюцца групы, стылістычная роля і функцыі дыялектызмаў у мове мастацкай літаратуры, выпадкі пераходу дыялектызмаў у склад літаратурнай лексікі і выхад у пэўнай частцы іх з літаратурнага ўжытку. Артыкул шырока ілюструваны матэрыялам з розных лексікаграфічных і літаратурных крыніц.

У артыкуле С. Запрудскага «Да пытання аб паўднёваславянска-ўсходнеславянскіх лексічных сувязях» разглядаюцца сербска- і хрватска-беларускія моўныя ўзаемаадносіны.

Наступны артыкул «Асновы графіка-арфаграфічнага асаблівасці мовы перыяду Заходняй Беларусі (1920—1939 гг.)», аўтарам якога з'яўляецца В. Вячорка, прысвечанае вывучэнню графічных сродкаў і арфаграфічных адметнасцей мовы тагачасных заходнебеларускіх перыядычных выданняў. У артыкуле асвятляюцца гістарычныя перадумовы фарміравання правапісу, пытанні існавання двух варыянтаў беларускага пісьма, паралельных напісання слоў. Праца мае навукавае і агульнапазнавальнае значэнне.

Шэраг артыкулаў прысвечаны гісторыі беларускай мовы. Так, у артыкуле А. Булыкі «Семантычная структура запавычаных у беларускай мове XIV—XVIII стст.» адзначаецца роля запавычаных слоў у развіцці лексічнай сістэмы старабеларускай мовы, указваецца на іх грамадскую неабходнасць, выкліканую патрэбамі абазначэння пэўных рэалій тагачаснай рэчаіснасці ці замены некаторых з устарэлых намінацый новымі па меры прагрэсу ў пазнанні чалавекам з'яў і законаў прыроды, зананамернасцей грамадскага развіцця. Артыкул І. Крамо «Да пытання аб моўнай сітуацыі на Беларусі ў канцы XVII ст.» прысвечаны аналізу адшуканага нядаўна ў бібліятэцы Акадэміі навук ССРС у Ленінградзе рукапіснага зборніка «Казаньня на ўрачыстыя дні», які адносіцца да канца XVII — пачатку XVIII ст. — перыяду, калі старабеларуская літаратурная мова ў выніку пэўных гістарычных абставін выйшла са сферы дзяржаўнага справаводства і перастала існаваць як мова пісьмовай дакументацыі, дзелавых папер і г. д. У артыкуле А. Груцы «Нематорыя асаблівасці семантыкі і структуры фразеалагізмаў у беларускай і рускай мовах» даследуецца семантычная структура і склад прыназоўнікавых фразеалагізмаў са словамі МЕСТО і ЛАСКА ў мове беларускіх і рускіх пісьмоўных помнікаў. Артыкул змястоўны, вызначаецца багаццем і разнастайнасцю матэрыялу, які падаецца ў параўнальна-супастаўляльным плане.

Пытаннем культуры мовы прысвечаны артыкул Т. Бандарнікі «Тыповыя памылкі словаўжывання. (На матэрыяле з мовы абласных газет)», які мае значную цікавасць для работнікаў друку, журналістаў.

Заканчваецца зборнік рэцэнзіямі А. Крывіцкага, Н. Быкавай «Лінгвагеаграфія: новы этап у развіцці метадалогіі» і А. Уціновіч «Гістарычная антрапанімія». У першай з іх ідзе размова аб вопыце стварэння і выдання першага выпуску «Лінгвістычнага атласа Еўропы» (1983 г.), у другой — аб навуковай вартасці манатрафіі вядомай даследчыцы Р. Мерсты «Украінска антропанімія XVI ст.: Чоловічі іменування» (1984 г.).

Штогоднік «Беларуская лінгвістыка» — падліснае выданне, але пры жаданні яго можна набыць у «Анадамнізе».

Аркадзь НАРКЕВІЧ.

наўляць як архітэктурныя помнікі. Вось і ўсё».

Беспярэтых як асоба — духоўны мярцвяк у працаздольным целе, манкурт, а манкурт — гэта не віна, гэта бяда, трагедыя.

Беспярэтых страшны і агідны ў сваёй прыныповай беспрынцыпнасці, ды куды небяспечней за яго тая людзі, праз якіх пакутуе Кастусь, герой апавядання У. Арлова «Трое над Атлантайдай»: «Няўжо мы настолькі забыліся сваю гісторыю? Настолькі, што кожнае слова супраць яе ўяўнай сярмяжніцы ўспрымаецца ледзь не з падазронасцю? — пытаўся Кастусь. — І самае дзіўнае, што ў гэтай сярмяжыне шмат каму вельмі ўтульна».

Але шмат каму ўтульна не толькі ў гістарычнай «сярмяжыне», а і ў брудна-дзіравай апарнасе сялянскай культуры, якую па благой традыцыі часцей за ўсё атаясамліваюць усяго з вуснапаэтычнай творчасцю і ніяк не жадаюць заўважыць у ёй самабытнай філасофіі, грунтоўнай этыкі, вытанчанага эстэтыкі, складанага этыкету і разгалінаванага сацыяльна-абрадавага комплексу. Даволі незразумелая сітуацыя: сялянская культура, на якой выхаваліся Янка Купала, Якуб Колас, Пішка Гартны, Кузьма Чорны, Аркадзь Куляшоў, Янка Брыль... зрэшты ўсе мы, нацыя, ва ўяўленні сягатаго ўсё яшчэ бачыцца выключна ў бруднай апарнасе тальнага бескультур'я. Адмаўляць народу ў культуры толькі на той падставе, што ён ходзіць у лапцях і не сморкаецца ў насоўку, па меншай меры не вельмі разумна, гэтаксама, як неразумна параўноўваць паміж сабой культуры розных народаў, а тым болей розных гістарычных часоў. Тут магчыма толькі адзіная мерка: на колькі яна — культура — задавальняла духоўныя патрэбы чалавека, народа на тым узроўні свядомасці і побыту, на якім ён тады знаходзіўся.

І калі задавальняла, адпавядала, калі дапамагала народу заставацца народам, а чалавеку — чалавекам, дык можна без памылкі сцвярджаць, што гэта была багатая культура, якой бы дзіўнай ці беднай яна ні падалася таму, хто глядзіць на яе збоку...

Сярод той літаратуры, што абаяла на сялянскую культуру, раман В. Казько «Неруш» якраз прыклад такога разумення, такога падыходу да матэрыялу, дзе на фэбульным фоне сучасных, надзённых актуальных, балючых экалагічных праблем, праз міфы Палесся разгортваецца ў глыб гістарычнай перспектывы духоўнае характэры і веліч ладу народнага быцця. Калі меркаваць па асобных выказваннях у прэсе, апошняя работа В. Казько таксама мае быць звязана з аднаўленнем духоўнай гісторыі сялянскага мінулага, якое, не валодаючы пісьменным словам, «занатавала» сваю гісторыю ў прымках, паданнях, казках, наогул ва ўсім аўтэнтычным фальклоры...

Літаратура, якой бы яна ні была, маладой ці сталай, не можа быць несучаснай, калі яна — літаратура. Іншая справа, дзе, у чым сучаснасць менавіта гэтага культурна-гістарычнага этапу.

Літаратура беларускага года, якая яшчэ толькі фарміруецца, і традыцыйна-сялянская, з яе багатым вопытам, як здаецца, выразна пачулі сацыяльны заказ часу. Выканаш яго — справа вялікая і не аднаго дня, але гэтая справа патрэбна ў першую чаргу самой літаратуры... Міхась Стральцоў аднойчы сказаў: каб далёка кінуць дзіду, трэба спачатку адзіць назад — для разбегу. Тэзіс «аб неабходнасці вышэйняй» будзе заставацца гукам да той пары, пакуль уся глыбіня і прыгажосць гістарычнага быцця народа не стане свядомым фактам духоўнага існавання нацыі і адпаведна літаратуры.

Сяргей ПАНІЗНІК

3 кнігі лірыкі «ЖЫЦЕНЬ»

Млечны Шлях

Туман — палосамі на сцішаных палях.
Паклікаў мяне ноччу Млечны Шлях.
Я стаў пад ім прыветліва-пакорны,
І скрыпнуў пад нагой халодны карань.

А слова ўстрапянулася — і ўвільсь
узносіцца, бярэ мяне за плечы...
Няўжо і праўда, Млечны Шлях, я вечны,
як нашы продкі верылі калісь?

О Продаў Шлях, бясконцы і прамы —
да той кужэльнай над галавою кропкі,
Прамы.
Бясконцы.
Светлы.
Нетаропкі.
У небе — мы. Пад каранямі — мы.

Пасля дажджу

Звінелі стрэлы-промі
у бары.
Расінкі трапяталіся ўгары.
І на хвінцы кожнай —
кропля сонца.
Жывіце вы,
бары мае,
бясконца!

Вунь крону
карануе вышыня.
А вунь камель
з жывічным бранзалетам.

Ці-шы-ня...

Каб спела лета —
Жыцень валадарыць
у кароне залатога дня.

Світанне

Вось якое світанне:
абшар —
без граніц...
Толькі плынь,
толькі рух.

Хутка ўскоціцца сонечны круг
на зямны пераспелены шар.

Апускаецца цемень да ног.
Разгараецца ў небе пажар.
І ніхто яшчэ —
сілай — не змог
закаціць наша сонца ў гушчар.

Разрастаецца ў сэрцы святло.
Сонца пільна глядзіць, залатое.
Растварае глухое, пустое.
І з мяне ападае ўсё тое,
што маўчала і цёмным было.

Прыснілася: і сонца не было,
і поўня па-над борам
не гуляла.

І хвалі
наша рэчка не куляла,
у кронах меднастола не гуло.

Звяліся салаўі і жаўрукі.
Не узлятала
рэха да Купалы.

Развеваліся
песні і вянкі,
рассыпаліся звонкія цымбалы.

А што яшчэ саснілася — няўцям.
Прачнуўся...
Я — на чалавечым свеце!

Зайшлося сэрца:
гэта ж быў я —
та м,
на знішчанай нейтронамі планеце.

Золак 22 чэрвеня

Свіціцца вунь пшаніца і авёс.
Схаваўся мокры зайка
ў кукурузу...
Стук старажытны
ранішніх калёс...
Ні выбуху,

ні полымя,
ні дружу.

Запас жыцця

Ружа
спраўдзілася калючкамі:
гэтым самым яна праклінае хцівасць.

Вецер
спраўдзіўся бураломам:
гэтым самым ён праклінае
безабароннасць.

Поле
спраўдзілася каласамі:
гэтым самым яно праклінае нястачу.

А народ
спраўджваецца намі.

Запасам яго жыцця
мы спраўджваем саміх сябе
і праклінаем разлад і вайны.

Ад раніцы — да вечара

Душу вандроўніка займеў:
жыву, дарогі чуючы.
А толькі чуб не заінеў,
і на стагах начуючы.

Як сонца выслізне на хмыз
і туманком атуліцца, —
то знізу ўверх, то зверху ўніз
глядзіць, не касавурыцца.

Дзень зачэпіўся за прамень,
што падымае сонейка, —
пераўтвараецца ў духмень
бярэзніку, сасонніку...

Вось так і доўжыцца паход,
які мяне вылечвае.
А летні дзень — нібыта год;
далёка так да вечара!

Але шарэе пакрысе:
крадзецца ночка-сцімніца.
І я прастую па расе
у стог — маю гасцініцу.

Паэты

1.
Усміхаюцца паэты —
маладзенькія — на здымках.
Да высокага натхнення
сцэжка кожнага вяла.

Углядаюцца паэты.
Край пярэдні. Бруствер. Дымка.
У рэйхстаг з магутным клічам
уваткнулася страля.

Павяртаюцца паэты.
Родны край у іх абдымках.
З негустога пакалення
рунь любові узышла.

Адклікаюцца паэты...
Космас, БАМ... З радка-урыўка
нараджаецца прызнанне:
«Каб Радзіма ў нас — жыла!»

2.
У Слове чуцен звон кінжала;
Ў Слове — Грунвальда іржанне...
Не паэта нараджае
Слова —
сына-сакала:

каб — ні вершыкаў каржавых,
ні радкоў пустых, іржавых...
Ад натхнення
і Дзяржава
будзе моцнай, як скала!

3.
У паэтаў — эпалеты.
У паэтаў — заветы,
ад усіх стагоддзяў веда...
І нясуць паэты
свету
сілу ўзнёслага крыла.

Крылатае лета

У лета крылатага
круглая крона,
кругленькі яблык
і круглы качан.
А выспелы соснік —
лета карона;
бераг калыша
веру калчан.

Спрадвечная вёска
на стромкім беразе:
круглая дата
з чмялінага воску
пахне тысячным вераснем.

У продкаў — зажынкі,
у нас — дажынкі:
жыта ў жыццё
стагоддзямі

пе-
ра-
лі-
ваецца.

Круглае лета
нашым нашчадкам
кола надзейнае ладзіць —
і не стамляецца;
круглую доччыну
макаўку гладзіць...
На Круглай Планаце
на Круглае Сонца
дачушка глядзіць
і — усміхаецца!

1.

ТО БЫЛО апошняя маё ле-
саўпарадкае лета. Здово-
ліўся і тайгой, і сваім, бе-
ларускім лесам, таму са-
браўся мяняць прафесію.
ды пакуль што... Іду зацягнёнай прасе-
каю, высока нада мной пераплялося
густое голле векавых палескіх дубоў,
спыняюся, каб прыкінуць у галаве і
запісаць у журнал таксацыі яшчэ ад-
ну «формулу лесу», адганяю зболь-
шага камароў і пішу, а тым часам за
спіною ў мяне, усё бліжэй і бліжэй,
чуваць глухаватае тарахценне мала-
сільнага рухавічка — няйнакш, ехаў
на мапедзе памочнік ляснічага Іван
Гаркуша...

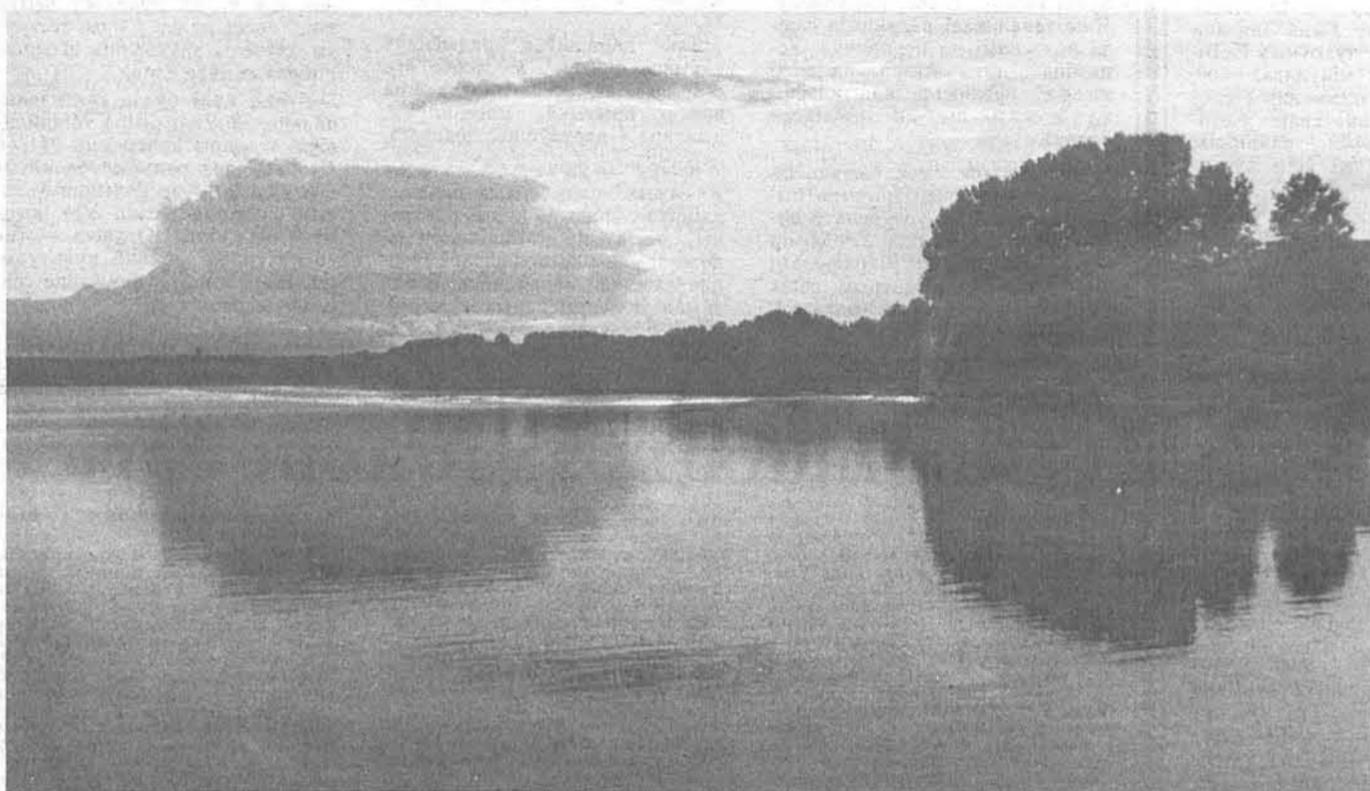
Яшчэ нядаўна ён сам быў лясні-
чым. Але прыслалі маладога, з вы-
шэйшай адукацыяй хлопца, і тэхнік
Гаркуша ўступіў яму сваё месца.
Хлопец-зух адразу ж выхапіў у лясца-
се новенькага «Іжа» і цяпер іншы раз
праязджаў на ім з вецярком па бай-
чэйшай лясной дарозе. Гэтага ў мала-
дым ляснічым не прымаў Гаркуша:
лічыў — усякаму лесаводу часцей
трэба заглядаць у глыб лесу і пры-
датней за ўсё тут пахватны мапед. Тры-
маючы яго збоку, можна, хоць і з і-
рам папалам, перабрацца па коўзкі,
кладцы, нават перабрысці гразкі аль-
пшэўнік, мапед лёгка ўвалхнуць у пер-
шы ж арэжавы куст і забыць да веча-
ра. Дык і цяпер Гаркуша пад'язджаў
да мяне на сваёй, як ён казаў, тарах-
цёлцы.

Гаркуша было гадоў сорак, але вы-
глядаў ён маладзей... Нос, без гарбін-
кі і без кірпацінкі, вусны і падборо-
дак былі ў яго... нармальныя, ці што,
— гэтакімі нармальнымі, без якой-не-
будзь адметнай, нідкай рысы, ма-
лююць мастакі твары ляснікоў, што,
найчасцей пры ўездзе у лес, заклі-
каюць з бляшаных планкатаў берагчы
родную прыроду, — сярэдні, абагуль-
нены твар. І вочы ў Гаркушы, для
беларускага лясніка, былі самыя што
ні ёсць звычайныя — шаравата-сінія.

Ужо месяцы два знаў я Гаркушу,
і, дзе б ні страўся з ім, кожны раз ён
пазіраў на мяне хітравата і задзіры-
ста. Здавалася, ён ведае пра мяне
штосьці такое, з чаго яму рупіла
з'едліва пакпіць. Ды ён, здаецца, і
кпіў. Стрэне і пытае: «Ну як справы,
таксатар, — патроху пішаш?..» Гэта-
га пытання чакаў я і цяпер. І не па-
мыліўся — перакрыўшы кранік ма-
пед, Гаркуша зірнуў на мяне, можа,
хітрэй, чым калі: «От жа разбірае мя-
не цікавасць, рады не даць: ходзіш
тут па лесе ды ўпотай ад усіх пішаш
— так я кажу ці не?» Я недаўменна
развёў рукамі — у адной аловак, у
другой журнал таксацыі — маўляў, ці
не надакучыла табе пыгаць: пішу, сам
жа бачыш. Але Гаркуша ўсміхнуўся
і сказаў зусім ужо бесцырымонна:
«Ты ж толькі не строй дурня, мы з
табой так не дамаўляліся. — Пасура-
вельмі вачамі ён паказаў на мой жур-
нал. — Я не пра гэта. А пра што,
ты сам добра знаеш. А мо не? Дык я
падкажу табе. Жыў тут у нас пазале-
тась адзін — з барадою, мастак, дык
я ў яго пытаю: «Што парабляем, Ва-
лодзя?» А ён мне: «Пішу, Адамавіч,
пішу». Гэта ж ён маляваў тут, а ка-
заў «пішу». Ну а ты ж не малюеш,
ты ж напраўду пішаш, хіба не так?..»

Толькі цяпер я здагадаўся: Гарку-
ша ведае пра мяне больш, чым я ду-
маў. Нездарма ж ён так падзрона
прыглядаўся ўжо да маёй кірзавай
сумкі. У ёй, разам з лесаўпарадчымі
паперамі, я насіў невялічкі, з цяпе-
рашні наш пашпарт, і такі ж тонкі
зборнік вершаў, у якім, нібыта і ў са-
праўдным дакуменце, змешчана было
і маленькае фота. Маё, аўтарскае
фота. З гэтым другім сваім пашпа-
там я і збіраўся ўладкоўвацца на но-
вую работу. Тады мне яшчэ вунь як
падабалася тое ўласнае фота, і не дзі-
ва, што, нібыта баронячы яго ў сум-
цы ад скептычнага позірку Гаркушы,
я пакрыўджана выпнуў перад ім гру-
дзі — прыняў, як сказаў бы біёлаг
пра якога-небудзь натапыранага пта-
ха ці звярка, «пагражальную позу».
Але адразу ж я змеціў: сумка, што
вісела ў мяне збоку, Гаркушу мала ці-
кавіла, ён прыглядаўся міма яе, да
ўтравелага долу. У чарналессі ён быў
сыраваты, і Гаркуша, зірнуўшы на-
рэшце ўздоўж прасекі, заклапочана
прапанавалі: «Слухай, давай мы пой-
дзем вунь туды, на святлейшае, там
суха. Даўно я хацеў расказаць табе
адну быль, ды ўсё неяк не выпадала».

Гаркуша пакаціў мапед, упэўнены,
што і я пайду таксама. Я не хацеў
ісці, але задняе кола нібыта накруч-
вала мой позірк і вяло ўслед. Пачаўся
малады сасоннік, у ім недалёка ад

Ліпнёвы надвечорак.

Фотаэцюд Ул. КРУКА.

прасекі свіціўся чысты прагалак. Мапед Гаркуша пакінуў ля прасекі, а праз хвіліну, ужо разводзячы рукамі голле, нечакана сказаў такое, што спачатку толькі аддалося ў маіх вушах, да свядомасці ж дайшло не адразу: «Ты, можа, думаеш, адзін ты ў нас такі пісацель?.. Я таксама не лыкам шыты, хоць пра што напісаў бы, і, можа, лепей за цябе, абы толькі захацеў. Не верыш?.. Ну, ведама ж, хто ты, а хто я... Але нічога, вось я зараз табе раскажу, дык паверыш, нідзе не дзенешся...»

На прагалку Гаркуша, няйкакш, паводзячы сябе паважным гаспадаром, апусціўся на лапкі зялёнага, з жаўтавата-залацістым адлівам, маладзенькага моху, вачамі паказаў мне на такі ж сімпатычны, нібыта аксамітны, лапкі-дыванок. Грэх было б пагрэба-

пад гармонік ды паглядзець на паязды, на тых людзей, што звечара едуць яшчэ ў яркіх вокнах. Сюды ж са сваёй леснічоўкі хадзіла і Маруся. Ішла з братам, а назад, дадому, паводзіў яе ўжо я. І от ідзеш з ёй па лесе, а ўжо ж на золку, бо летняя ж ночка, як той казаў, каротка, дык са лаўі абложачь цябе з усіх бакоў, і не тое што лес, а сам ты навывіт пранізаны іхнім свістам, а ёй халаднавата, і ты хутаеш яе, азяблюю, крысом свайго пінжак, яна ж даверліва туліцца да цябе — эх, таксатар, сказаў бы ты, чаму так хутка маладосць пралятае!.. Развітваўся з Марусяй на дзень, на тыдзень, але і на далёкай стражы, бывала, нудзіўся па ёй. Нудзіўся, а ўсё роўна ж рана ці позна спалохіўся: пра што ж усё-ткі напісаць у тую рэдакцыю — ох і папала-

Некалі гэта быў, мабыць, храм божы, ды ў вайну яго разбамбіла — пераправа ж побач, уцалела толькі частка пярэдняй сцяны ды вышынны дзверы, дык лічы, да гэтых святых дзвярэй адразу мо пасля вайны і прылялілі цагляную прыбудову. Мне ажно страшна стала, такім маленькім здаўся я сам сабе перад тымі дзвярамі. Але я ўсё-ткі ўвайшоў у калідор. Быў ён цёмнаваты, у другім яго канцы, за зачыненымі дзвярамі, стракатала машынка. Яшчэ адны дзверы, бліжэй да мяне, былі прыадчынены, і я зазірнуў у пакой. За пісьмовым сталом схіляўся над спісаным аркушам белавалосы хлопец — варушыў вуснамі ды разпораз чыркаў ручкай-самапіскай. На галаве ў яго тварылася такое, як бы вае на полі, калі вецер з дажджом то закруціць старчма, то пакладзе ў роз-

тачыкле апошняй маркі. Увогуле ж акурат тады, мабыць, зараджалася загадкавага з'ява, пра якую сёння пішуць газеты: ужо і ў глыбінцы многа вучоных людзей, ім будуць прыгожыя катаджы, даюць, як таму ляснічаму, казённым матадыкля, іх возіць на машынах, але ніводная сцяблінка ў полі, ніводная ў лесе галінка не падростае часам ні на міліметр ад іх вучонасці. Гэта спецыялісты-тэарэтыкі. І не дзіва, што многія недаверліва пазіраюць на іх. Так некалі і Гаркуша, палічыўшы мяне заезджым тэарэтыкам, пачаў, як толькі заявіўся я ў лясніцтва, усяляк мяне экзаменаваць — а ці кемлю я што-небудзь «на практыцы»?..

Помню, сабраўся ён у лес, ды не на мапедзе, а на возе — была ў яго такая пагрэба, дык памеўся падвезці і мяне. І вась пачаў Гаркуша запрагаць каня. Засупоніць хамут, а дуга няк не хоча стаяць прама; расупоніць, закладзе дугу нанова, але што ён там вытвараў з гужамі — дуга то назад хіліцца, то наперад. А сам адным вокам скоса ці-куе за мною, чакае, каб я памог, хоча ўпэўніцца, а ці ўмею я запрагаць каня. Я не кінуўся на падмогу, і з таго дня стаў заўважаць, як скептычна пазірае на мяне Гаркуша. Але далей — болей. Тыдні праз два сшыліся мы з ім на краі вялікай паляны. Паляна была засеяна, і Гаркуша, акінуўшы яе ўсцешным позіркам, сказаў працула: «От што значыць адзін нейкі дожджык. Як жыта рушыла, га? Не ўгледзіш, колас выкіне...» Жыта пасля дажджу і праўда ж «рушыла», толькі ж было яно не жытам, а пшаніцаю. Але я нічога не сказаў Гаркушу, і, можа, дарма. Бо з гэтага часу ён стаў пазіраць на мяне зусім ужо звысоку, а ў ягоным голасе пракніўся першыя ноткі павучання, ён рабіўся задзірыста-пабляжлівы і кплівы, і я адчуваў, што яму карціць яшчэ болей сцвердзіць нейкую нада мной перавагу. Дык ці не дзела гэтага высачыў ён мяне цяпер у лесе і прывёў на гэты свой прагалак?.. Усё ён ведае, нават тое, што таксатар «піша», а ён і ў гэтай справе сабаку з'еў, ён і тут практык — напісаў жа некалі ў газету пра ваўка! — дык от слухай яго таксатар, ды чакай, на якім яшчэ «жыце» ён цябе падловіць...

Так разважаў я, слухаючы Гаркушу, а ён, калі папраўдзе, дык раскаваў нешта цікавае.

4.

«Дні праз два пасылае мяне ляснічы да Астапенкі — быў у нас такі ляснік. Ішоў я да яго на стражу неахвотна, мне трэба было затрымацца ў Ягядным, каб увечары пабачыцца з Марусяю. Я абавязкова павінен быў яе ўбачыць, бо апошні раз не велмі ўдала з ёй развітаўся. Ля самай леснічоўкі болей, чым трэба, даў волі рукам, дык яна мне як пляскае па шчапі, аж па лесе пайшла адгалоскі. Вырвалася і пабегла ў хату. А ў мяне да самага Ягяднага смылела шчака. І вась я хацеў перад Марусяю павініцца, каб даравала, і не мог дачакацца вечара, а тут мяне пасылаюць да Астапенкі, дык, ведама ж, брыў я да яго нага за нагу.

Але ж прыбрыў... І вась жыву я ў Астапенкі дзень і другі, а потым ён неяк пасля абеду адлучыўся на кані ў Ягяднае. Назаўтра зноў мы робім з ім у лесе, ды заўважаю, ён неяк дзіўнавата на мяне пазірае — пасміхаецца, аж чэрці ў вачах скачучы. Акурат чэрці, бо ў яго ж і бровы зрудзелі ад старасці і пазагіналіся ўгору вострымі рожкамі. І на трэці, можа, дзень ён не стрываў. «Слухай, — кажа, — праславіў бы ты мяне так, як Іллю Гаршунова, я табе яшчэ пляшкю паставіў бы. А то ж стрэў яго ў Ягядным, дык мацюкаецца, дурны, на чым свет стаіць, хай, кажа, толькі на вочы мне пападзецца, практыкант хрэнаў, — зраблю з ім тое ж самае, што і з ваўком, задушу, кажа, во гэтым рукамі...»

Так я даведаўся, што рэдакцыя надрукавала маё пісанне. А што Гаршуноў мацюкаецца — хай сабе, думаў я, чалавек іншы раз мацюкаецца і па-добраму, усё роўна як хваліць цябе, а не лае. А пра што я адразу ж успомніў — пра грошы. Слухай, як гэта ў вас завецца, ну от калі вам, пісацелям, плоціць? Ганарар? Дык і я ж кажу, ганарар. Так мне і той віхрысты казаў: прыходзь семнацатага па ганарар. Сказаў, і, паверыш, гэтае слова нібы засталася ў маіх вушах. Ды нават не слова, а як бы табе паясніць... Можа, калі чуў: трубіць у ствол паліўнічы, ганчакоў склікае, дык от і мне здавалася — нехта далёка-далёка во так трубіць, як выгаворвае: га-на-

(Заканчэнне на стар. 10—11).

Мікола КУСЯНКОУ

АПАВЯДАННЕ

Пра воўка памоўка

ваць ягонай гасцінасцю, я таксама сеў насупраць, і тады Гаркуша, не так мне, як сам сабе, з усё той жа прыкметнай задзірынкай увачу, усміхнуўся — загадкава і сумнавата: «От тут я і раскажу табе, як гэта са мной некалі было...»

2.

«А было так. Вучыўся з намі ў тэхнікуме адзін вушлы палішук: глядзім, а жыве ён багацей за нас — бедных, як той казаў, студэнтаў. Мы страляем адзін у аднаго «Ракету», былі такія папярсы, прыкурваеш, дык яна тонкая, як запалка, а ён, паразіт, «Казбек» смаліць. Хтосьці прысылаў яму грошы. І часта прысылаў. Не памногу, па дзесяць рублёў, па пятнаццаць, гэта яшчэ старымі грашамі, але часта. Адкуль яму, думаем, такая манна небяская?.. Ды нехта зірк, а на грашовых пераводах акуратныя штампікі: маўляў, грошы пасылае рэдакцыя. Якая рэдакцыя, чаму яна нікому з нас ні рубля не прыслала?.. А тады бачым, аж і ў газете, ды і не ў адной, яго прозвішча!.. Ага, дык вунь які ты мудрэц!.. То лыжны крос, то самадзейнасць наша нумар адколе — ён тут жа з ходу пра ўсё ў рэдакцыю і настрочыць. І жыве сабе прыпяваючы... Ну не знаю, як хто, а я дык аж зазлаваў: ці ж я дурнейшы за цябе, ці ж мне лішняя дзесятка зашкодзіць? От вазьму і пераб'ю табе шлеб, не горш за цябе напішу пра што-небудзь і пашлю ў рэдакцыю...»

Ды акурат падыходзіла ўжо вытворчая практыка, ну і, вядома ж, нас расоўваюць каго куды. Дык неўзабаве і я з двума таварышамі апынуўся ў Ягядным — ёсць такі лясны пасёлак. А што такое наша практыка, сам ведаеш: пасылаюць цябе да лесніка, на стражы ў яго і жыवेश, пакуль не здымеш бусоллю ўсе яго культуры ды розныя там дзялянкі. Вось так і я — жыву на адной стражы, на другой, а мне толькі тое і рупіць, толькі тое і круціцца ў галаве — пра што б урэшце напісаць у газету?..

Хачя, калі гаварыць праўду, часам я забываў пра ўсё на свеце. Завёў я там сабе адну чарняву. Звалі яе Марусяй, так блізка была Украіна, таму яе так і звалі. Чыя была яна дачка, пакуль не буду казаць, а то ты пра ўсё здагадаешся, і тады нецкава будзе слухаць. А дзе я вока на яе паклаў, калі ласка. Недалёка ад Ягяднага, на чыгунцы, стаяла будка пуцявога абходчыка, было ў яго тры дачкі, сама нявесты, дык сюды з Ягяднага, ды яшчэ з дзвюх суседніх будак, ды яшчэ з леснічовак збірліся вечарамі хлопцы і дзеўкі — паскакаць

маў жа я галаву!..

І вась аднаго разу вяртаюся ў Ягяднае, ужо ўяўляю, як вечарам сядземся мы з Марусяю, а тут бачу, тыя два мае таварышы. Даўно іх нікуды ляснічы не пасылаў, акалачваюцца ў канторы, а сюды ж усё навіны збягаюцца, дык яны і пытаюць мяне: ці чуў, аб'ездчык Гаршуноў задушыў гэтымі днямі ваўка?.. Як гэта, дзіўлюся, задушыў?.. А вась так, кажуць. Не захапіў з дому ні стрэльбы, ні сякеры, ідзе лесам, а тут яму напярэймы воўк, ды мацёры такі ваўчына! Спачатку бязьць нібыта міма, а потым як кінецца на Гаршунова, проста на грудзі, дык што ж яму было рабіць — за горла схапіў і не адпусціў, пакуль і дух з яго вон не выйшаў. Ну а воўк таксама ж — і адзежу парваў і самога да крыві падзёр кішчорамі... Так мне хлопцы раскаваюць, а я ўжо не чую іх, не бачу, яны перада мной бы ў тумане, мне аж гораца стала: на лаўца і звер бязьць, акурат звер, дык от вазьму і напішу пра яго, напішу, як аб'ездчык Гаршуноў голымі рукамі задушыў таго мацёрага ваўка!..

Нават не ўгледзеў, як спісаў я ў той вечар два аркушы, і выйшла ў мяне цікавае апавяданне. Вельмі цікавае. Таму я пабавіўся пасылаць яго поштаю, каб дзе не згубілася, аднясу, думаю, сам яго ў раён — у маленькую газету. Бо гэта ж так проста: пройдзеш кіламетры два лесам, адкрыецца шырокая пойма, а за ёй, ну і за ракою ж, як на далоні ў цябе райпасёлак. Чыстым лугам дарога вядзе ўздоўж поймы да Салёнага моста. Чаму Салёнага? Магу паясніць. Быў ён вельмі доўгі і на цыбатых палях — над ракой і яшчэ над поймай, бо вясной яе залівала паводка. Дык і дарога з Ягяднага вілася да ўз'езду на мост паўз самы абрыўчык, да якога даходзіць вада. А за кіламетр ад моста з абрыўчыка збягала сцэжка, бо некалі там, ля берага, прыставілі да моста, амаль старчма, высокую лесвіцу: калі ты не на калёсах, а пешкі, дык шыйбу напярмні да берага і лезь на мост — выгадней час і дарога... А то было так. Вяртаўся з раёна нейкі стары, а ў кайстры нёс пуда паўтара солі. Падышоў да лесвіцы дый сам сабе думае: скіну кайстру, а ўслед ужо злезу і сам. Чыякнулася кайстра, ды так, што соль пырснула з яе ва ўсе бакі!.. А людзі, яны ж такія, падгледзелі, як стары пасаліў пад мостам, дык з таго часу яго так і завуць — Салёны мост... Ну вась і я падышоў да яго, лезу па лесвіцы, ужо я на мосце, а гэта, лічы, і сам райпасёлак — да галоўнай вуліцы падаць рукою. Па ёй, па той вуліцы, я і пайшоў да чыгункі — там, казалі мне, раённая рэдакцыя.

ныя бакі спелы авёс, — такі віхрысты быў хлопец. «Заходзьце, — не паварочваючы галавы, сказаў ён мне, — вы са скаргай ці, можа, што напісалі?..» На твары ў яго я заўважыў незадаволенасць — я яму перашкодзіў.

Але як толькі віхрысты прабег па маім апавяданні вачамі, ён паказаў мне на крэсла, каб я садзіўся. «А што, — сказаў ён, павесялелы, — з гэтага можа нешта атрымацца?.. Ён некуды хученька пазваніў — мабыць, у паліўнічае таварыства, некага слухаў, а сам ужо з захапленнем пазіраў на мяне. Паклаў трубку ў ўголас падзіўліўся: «М-да, Самсон з Ягяднага...» Я сказаў, што Гаршунова завуць Іллей, а не Самсонам. Тады ён мне, як малому, усміхнуўся і растлумачыў: ёсць такая скульптура — «Самсон раздзірае пашчу льва», а жыў той Самсон да новай эры і праславіўся яшчэ многім іншымі подзвігамі. «Вось і табе, — сказаў віхрысты, — трэба як след паказаць геройства аб'ездчыка Гаршунова, яго смяртэльную схватку са зверам, трэба, каб было відаць, як воўк ашчэрыў пашчу, якія страшныя былі ў яго іклы і гэтак далей. Словам, падсоўвайся бліжэй да стала, вась табе папера, памазгуй, перапішы, а тады мы яшчэ раз паглядзім, што ў цябе атрымаецца».

І што ж ты думаеш: перапісаю, а маё апавяданне робіцца ўсё цікавейшым. Спадбалася яно і віхрыстаму, ён толькі прыкінуў нешта і памяняў заглавак. На развітанне ж спытаў, які мой адрас, каб можна было пераслаць грошы. Ага — грошы!.. Я сказаў, што болей жыву па стражах і пэўнага адраса не маю, а па грошы магу прыйсці і сам, абы толькі ведаў калі. «Паддзісі семнацатага», — сказаў віхрысты».

3.

Я слухаў Гаркушу, і ў яго расказе мне чулася ўжо нешта падазронае. Чулася, бо нашы адносіны з ім былі не такія простыя, як магло здацца камусьці збоку.

На тая свае гады я ўжо прыгледзеўся зольшлага да людзей і, калі браць глыбінку, адкрыў тут для сябе надзвычай цікавы тып, што, напэўна, захаваўся яшчэ і сёння, — тып цягавітага, шчырага спеца-практыка. Не ў тым сэнсе практыка, што ён не мае ніякага дыплама, — нешта мінімальнае ён скончыў — курсы ці тэхнікум, а ў тым, што, не надта падкаваны тэарэтычна, ён усяго сябе аддае штодзённай жывой справе. Такім практыкам быў Гаркуша, і на сваім старэнькім мапедзе лесу ён спрыяў у сто разоў больш, чым малады ляснічы, што з вялікай, але бескарыснай вучонасцю ў галаве ездзіў па тым жа лесе на ма-

СЕННЯ на сходах калектываў тэатраў рэспублікі, на ўсіх нарадах і пасяджэннях Міністэрства культуры і БТА чуваць адно і тое ж — далей так працаваць нельга... Трэба рашуча перарабіць мастацка-вытворчы механізм тэатра, пашыраць правы яго кіраўніцтва і мастацкіх саветаў, узмацаваць рэжысуру, паліпшаць дзейнасць крытычнага цэха, мацаваць сувязі з драматургамі і г. д. і г. д. Карацей, карэнным чынам перабудоўваць тэатральную справу.

Ды, разам з рэальнымі прапановамі, слухнымі заўвагамі, апошнім часам шмат чуецца папрокаў у адрас тэатральных кіраўнікоў, — маўляў, трэба толькі дырэктарам і галоўным

Тэатр у прапанаваных абставінах

«Тэатр у прапанаваных абставінах» — пад такой рубрыкай наш штотыднёвік вядзе абмеркаванне надзённых праблем тэатральнага жыцця рэспублікі. Як вядома, шэраг тэатраў Беларусі з новага, 1987 года будзе працаваць ва ўмовах арганізацыйна-творчага эксперыменту. Сваімі думкамі з гэтай нагоды падзяліліся ўжо практыкі сцэны, кіраўнікі тэатраў, драматургі, прадстаўнікі творчых саюзаў, чытачы. Сёння мы друкуем выступленне дырэктара Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы І. Вашкевіча.

рых рэжысёраў. Дзе ўжо весці размову пра запаўненне штатных адзінак рэжысёраў чарговых!

А колькі гучала слухных прапаноў (праблема ж існуе амаль дзесяць гадоў) — і аб павелічэнні набору ў клас рэ-

купалаўцы, коласаўцы, горкаўцы, калектывы ТЮГА і Брэсцкага абласнога драматычнага тэатра павінны будучы распацаць буйнамаштабны арганізацыйна-творчы эксперымент, сутнасць якога пакуль што ахутана вэлюмам таямнічасці. Есць ад чаго занепакоіцца тэатральным работнікам! Новыя ўмовы працы, сэнс праводзімай перабудовы павінны быць даведзены да кожнага члена творчага калектыву, — вось дзе велізарнае поле дзейнасці для Міністэрства культуры і БТА.

А можа, так задумана знарок, — каб не заставалася часу на апрыкляты пустапарожнія размовы і нарады?!

МАЮЧАЯ адбыцца рэформа, думаецца, абавязкова павінна закрануць усе часткі тэатральнага працэсу, у тым ліку і крытыку. Як паказала сацыялагічнае даследаванне, праведзенае ў нашым і рускім тэатрах, глядач мае вельмі цымнае ўяўленне пра такі грамадскі інстытут. Нават самі работнікі тэатраў і прадстаўнікі тэатральнай грамадскай сталіцы мала карысці атрымліваюць ад працы тых, хто шчыруе на крытычнай дзялянцы. Вось такі сумны вынік даследавання...

Але і без сацыялогіі нам было добра вядома, што, у лепшым выпадку, у друку будзе адрэцензавана толькі невялікая частка прэм'ер б'юджэтных сезонаў, з'явіцца колькі творчых партрэтаў да юбілеяў вядучых майстроў, і... усё. Гадамі не аналізуюцца стан рэжысуры, сцэнаграфіі, не аглядаецца рух акцёрскага майстэрства маладых артыстаў, як надзвычайная з'ява ўспрымаецца тэатральнай грамадскаю востры дыскусійны артыкул. Пра гэта ўсім добра вядома, але ж нічога не робіцца, каб змяніць звыклую завядзёнку. Чаму? Лічыцца, што вінаватыя загадчыкі літаратурных частак, — у іх абавязкі ўваходзіць наладжваць кантакты з прэсай... Але ж друкам кіруюць адпаведныя органы, ёсць рэдакцыйныя калегіі газет і часопісаў, якія павінны зрабіць урэшце пэўную арыентацыю журналістаў на лепшае асвят-

ленне ў прэсе, на радыё і на тэлебачанні жыцця тэатральных калектываў.

«СПЕКТАКЛІ страцілі сваю рамантыку, святочнасць», — заклікаючы тэатральных работнікаў да самакритычнасці, значае на старонках «ЛіМа» Кастусь Губарэвіч. І, мабыць, небеспаспэўна. Але хто б ведаў, як сёння неабходна свята — самому тэатру! Фэстываль спектакляў па творах беларускай драматургіі, які сёлета адбыўся ў Віцебску, яскрава гэта засведчыў.

Абавязкова трэба наладзіць рэгулярны творчы конкурс — свята тэатраў рэспублікі, у якім удзельнічалі б лепшыя спектаклі ўсіх калектываў. Думаецца, мэтазгодна праводзіць яго двойчы ў пяцігодку, бо за год пры цяперашняй змене мастацкіх кіраўнікоў, чаго-небудзь адметнага ў тэатрах можа і не адбыцца. Пажадана склікаць такія святы ў Мінску і абласных цэнтрах рэспублікі па чарзе — у верасні, калі падведзены вынікі мінулага сезона.

Вопыт правядзення такіх фестываляў у рэспубліках Закаўказзя і Прыбалтыкі, у Балгарыі і Югаславіі сведчыць, што такая форма грамадскай ацэнкі дзейнасці тэатраў дае свае прыкметныя, станоўчыя вынікі. Святы тэатра дапамагаюць згуртаваць творчую інтэлігенцыю — драматургаў, крытыкаў, рэжысёраў, мастакоў, кампазітараў. Актывізуюцца творчыя дыскусіі, спрэчкі і проста размовы ў антрактах. Я быў сведкам таго, як у Югаславіі аператыўна, у дзень прагляду фестывальных спектакляў, крытыкі з дапамогай ксеракса выпускалі прэс-бюлетэнь з рэцэнзіямі...

Калі зрабіць такія святы явай і ў нас, дык можна было б падумаць і над цікавымі назвамі для іх. Напрыклад, «Купалаўскія вечары»... Варта даць імя прэм'іям БТА, якія штогод прысуджаюцца за лепшыя работы акцёрам, рэжысёрам і сцэнографам, крытыкам. Скажам, заснаваць прэм'ію імя Глебава, Ільінскага, Крыловіча, Александроўскай... На свае святы мы маглі б запрашаць лепшыя калектывы краіны, замежныя трупы.

Святы тэатра, я цвёрда ўпэўнены ў гэтым, дапамагло б змяніць у лепшы бок адносіны грамадскасці да жыцця і творчай дзейнасці работнікаў сцэны, зрабілася б з'явай у культурным жыцці рэспублікі.

Іван ВАШКЕВІЧ,
дырэктар Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы.

НАШ СЕННЯШНІ дзень — гэта час абнаўлення, радыкальных перамен у эканоміцы і ў сацыяльнай сферы. Гэта час дзейнай барацьбы за паліпшэнне маральнай атмасферы на працы і ў побыце савецкіх людзей, за ўмацаванне дысцыпліны і парадку. І ад нас, работнікаў культуры і мастацтва, патрабаванні часу вымагаюць карэннага перагляду азначаных крытэрыяў на ўсіх участках нашай дзейнасці.

У публікацыях «ЛіМа» абмяркоўваюцца розныя аспекты надзённых і перспектывных задач, што вынікаюць з сёлётай пастановы ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР, скіраванай на паліпшэнне канцэртнай справы ў краіне. Пытанне канцэртна-выканаўчай дзейнасці ў нашай рэспубліцы заслугоўвае сур'ёзнай увагі друку. А са слухнага друкаванага слова, думаецца, павінны вынікнуць сур'ёзныя практычныя захады.

Вось мы гаворым пра якасць выканаўчага мастацтва. Яна ж, вядома, шмат у чым вызначаецца якасцю кадравага забеспячэння музычных калектываў. Як мы рытуем, выходзім гэтыя кадры?

Высокая прафесійная школа, веданне спецыфікі будучай працы — неабходныя фактары фарміравання музыканта-выканаўцы. Аднак веды, набытыя ў ВНУ, — гэта толькі пярвічны грунт для росту выканаўцы ва ўмовах практычнай дзейнасці. Канкрэтная работа, стажыроўка — так званая вытворчая практыка ў прафесійных калектывах неабходна для студэнтаў старэйшых курсаў. І кола студэнтаў-стажораў мае быць больш шырокае, уключаючы ўсіх тых, хто арыентуецца на канцэртна-выканаўчую дзейнасць у будучым. Я звярнуў увагу на тое, што новая пастанова прадугледжвае стажорскія групы ў асобных акадэмічных музычных тэатрах. Дык, мабыць, і ўсім філарманічным калектывам дазволіць такія групы — за кошт унутраных асігнаванняў? А падбор стажораў (дапусцім, чалавек пяць у групу), кантроль іх вучэбна-творчай дзейнасці будзе супольным клопатам кіраўніцтва адпаведных музычных калектываў і кафедры ВНУ.

Пэўны вопыт творчых узаемаадносін Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі з рэспубліканскай філармоніяй, з дзяржаўнымі тэатрамі оперы і балета БССР і музычнай камедыі, вядома, ёсць. Ды на сённяшні дзень і дзеяць перспектывы неабходна, каб кантакты гэтыя былі рэгулярныя, больш плана-

І С Ц Э Н Е ТРЭБА СВЯТА...

рэжысёрам псіхалагічна перастроіцца, як адразу ўсё перамяніцца: спектаклі раптам набудуць новую мастацкую вартасць, а глядач валам паваліцца на іх... Цяжка сказаць, чаго больш у гэтых патрабаваннях і закліках, — адміністрацыйнага свербу, дэмагогіі ці жадання схавання ад адказнасці за недавальняючы стан спраў у такой надзвычай важнай галіне духоўнага выхавання, якой з'яўляецца тэатр...

САПРАУДЫ, нехта ж павінен адказваць за крытычнае сённяшняе становішча ў рэжысуры. У пачатку сямідзесятых, калі наш тэатральна-мастацкі інстытут штогод выпускаў 6—10, скажам так, кандыдатаў на прафесію рэжысёра, у тэатр прыходзілі 1—2 найбольш здольныя з іх. Астатнія ўладкоўваліся на радыё, тэлебачанне, у мастацкую самадзейнасць. Тады і зрабілі свае першыя крокі В. Раеўскі, Б. Луцэнка, В. Мазынскі... І менавіта тады з'явілася «рацыяналістычная» думка пра перавытворчасць спецыялістаў гэтай прафесіі. Быў утвая скароцаны набор на рэжысёрскае аддзяленне БДТМІ... Цяпер гэта «міна» выбухнула — легас Міністэрства культуры ледзь-ледзь знайшло кандыдатаў на чатыры пасады галоў-

жысуры, і аб прыцягненні творцаў, якія ў розны час па розных прычынах паехалі за межы рэспублікі, і пра арганізацыю пры БДТМІ і вядучых калектывах стажыроўкі для самых таленавітых рэжысёраў народных тэатраў з мэтай іх далейшага выкарыстання на прафесійнай сцэне... На вялікі жаль, гаварылася шмат, а рабілася надзіва мала.

МЫ ЗНАХОДЗІМСЯ на парозе рэформы тэатральнай справы, неабходнасць якой, здаецца, усвядомлена ўжо ўсімі. На пленуме БТА, што адбыўся нядаўна, зусім справядліва адзначалася — весці яе трэба навукова абгрунтавана, залішне не марудзячы, але і не на злом галавы. Каб не траціць карысны вопыт творчай дзейнасці, каб не нішчыць нашы безумоўныя здабыткі, каб не згубіць свайго адметнага аблічча тэатрам рэспублікі. Перш чым адзінак раз рашуча адрэзаць, варта без мітусні сем разоў адмераць...

Пішу гэтак, а сам сабе прыкідваю: чэрвень, ліпень — гастролі, жнівень — адпачынак, і на падрыхтоўку да надзвычайнай і складанай справы застаецца ўсяго — верасень, кастрычнік, лістапад, снежань... А ўжо з 1 студзеня 1987 года

ПРАВООЙКА ПАМОЙКА

(Заканчэнне. Пачатан на стар. 8—9).

ра-ра!.. І чым бліжэй да семнацатага, тым яснаей і гучней яно чулася, і мне ўжо здавалася, нехта трубіць ці то побач са мной, ці ва мне самім: га-на-ра-ра!..

Семнацатага я сказаў Астапенку, што схаджу ў Ягаднае і к вечару вярнуся. Але пайшоў я не ў Ягаднае, а міма — у райпасёлак па грошы. Скончыўся лес, і ўваччу замільгацела ад красак — пайшоў лугам. Уперадзе ўгадвалася дарога, што вяла на Салёныя, але ад моста хтосьці ехаў на возе ў Ягаднае — падыду бліжэй, думаў я, і ўбачу хто. І так мне было ўжо на раду напісана: выходжу к дарозе, а на тых калёсах едзе сам Ілля Гаршуноў. Быў ён з твару чарнявы, а цяпер

дык і зусім учарнелы — як ад вялікага гора. Ён напяў лейцы і прыгледзеўся да мяне — так жаласна, як быццам яму нешта балела. Але, здаючыся, твар яго трохі паяснеў — акрыяў чалавек, стрэўшы знаёмага. «Добрага здароўя, Міронавіч! — гэтак бадзёра павітаўся я. — Ранняя птушка дзюбу чысціць, а позняя вочкі працірае...» Я ліслівіў перад ім, маўляў, ён ужо з раёна, а я толькі ў раён. Ды мне Гаршуноў не сказаў ні слова, а толькі каю: «Пастой, кося, трошкі, я зараз...» Не зводзячы з мяне пільнага позірку, Гаршуноў скупенька папываў на далоню і ямчэй заціснуў у ёй пугаў. А тады не паспяваю за ўсім усачыць: адным сцягном ён пераваліўся цераз драбіну, ніжай і ніжай спускае з воза нагу, а твар у яго, заўважаю, лагодны.

але, як толькі нага яго кранулася долу, тая лагоднасць зляцела з твару, усё роўна як ветрык звей. «Ага, дык во дзе ты мне папаўся, пісацель задрыпань. — Гаршуноў стаяў ужо на дзвюх нагах. — Я гэта ўсё думаю, хто ля маіх вуглоў трэцца, хай бы ў хату ішоў, а то ж бач — зяць, а не чыставаны. Ну дык я ж цябе зараз...» І колькі было у яго сілы, Гаршуноў цопнуў, як цэпам, пугаю — па тым месцы, дзе я толькі што стаяў, — нават не помню, калі я паспеў адскочыць...»

5.

Гаркуша расказваў даўно было, а сам заставаўся ў сваім лесе, жыў кожную хвіліну яго жыццём. Прывідна слізгануў на прагалку маленькі цень, і Гаркуша ўскінуў галаву — доўга сачыў, як напроці сонца, у белай паўдзённай смуге, кружыў ледзь бачны ястраб. А пасля нешта жаўтлявае мільганула ў сасоніку, і Гаркуша спружыніста пахіліўся набок — усмешкай прыжмураных вачэй правёў хвастатага ліса. Потым, абхапіўшы рукамі калені, гэтак жа ўсмешліва цікаваў за мурашом на рукаве. Лес, з яго дрэвамі і звярамі, птушкамі і кузуркамі, быў Гаркушай стыхіяй. І я пашкадаваў яго, бо ўжо здагадаўся, што ён хоча сказаць мне сваёй быліно. Маўляў, пра воўка памойка, а ты, «пісацель», слухай ды матай на вус, калі-

небудзь мая навука табе прыдасца. Але чыя навука? Сапсаваў некалі два аркушы на свой прасцецкі допіс, і вось ён ужо і тут бярэ над табою верх. «Гаркуша ты, Гаркуша, — думаў я, шчыра яго шкадуючы, — заставаўся б ты ў сваёй стыхіі — у гэтым лесе, тут ты спец і дона, а то ж сягнуў ты, браце, за такую мяжу, дзе не па сабе ты ўжо сячэш дрэва».

А ён гаварыў далей. «Цяпер ты разумееш, чыёй дачкой была Маруся. Правільна, Іллі Гаршуноў. І вось адскочыў я, ды дзе там адскочыў — як задаў лататы, вядома ж, да Салёнага моста, азірнуўся, а Гаршуноў б'яжыць за мной з пугаю і страшным позіркам гіпнатызуе, каб я спыніўся. А я ўцякаю і думаю, няўжо ж яна, Маруся, расказала бацьку пра тое, што было між намі?.. А што ж там было, пра што там расказваў? Як па сваёй жа дурасці ды мне аплывуху заехала?.. Але ж, мабыць, расказала, не яму, дык маці, а тая ўжо і яму... «Дурыйла ж ты стары, — злаваў я, уцякаючы, — няўжо ж ты ніколі хлопцам не быў, не гуляў з дзеўкамі, не знаеш, як прырода вярнуў і нас вясне?.. Нічога я тваёй дачцы не зрабіў, толькі паквапіўся, дык во так азярць, гнацца за чалавекам з пугаю?..»

А тады ўсё ж падумаў: а можа, гэта ў яго такі дурны жарт? Ён жа сам расказваў: гоніцца з пугай цыган —

А Д З Е ПАЭТЫЧНАЯ РУБРЫКА?

Выклікае заклапочанасць адна трыўжынная з'ява, якую ў апошні час назіраюць як чытачы газеты «Знамя юности» (магчыма, яна тычыцца не толькі гэтай газеты).

На фоне мноства вартасцей, якімі, несумненна, валодае «Знамя юности», вылучаецца адзін, на мой погляд, сур'ёзны недахоп: у газеце вельмі мала публікуецца паэтычных матэрыялаў.

Вось я прагледзеў газету за апошні месяц, малічы дзесяткі вялікіх і малых рубрык, пад якімі змешчана самая розная інфармацыя, але паэтычнай рубрыкі так і не сустрачаю.

Нельга сказаць, што ў газеце не пішацца пра мастацтва, пра творчасць. Перыядычна газета знаёміць сваіх чытачоў з матэрыяламі пра музыку і музыкантаў, песні і спевакоў, пра кінафільмы і тэатральныя прадастаўленні, пра акцёраў, мастакоў. Але вольна пра паэзію, паэтаў... У прыватнасці пра беларускіх паэтаў, якія жывуць у тым жа горадзе, дзе выдаецца газета... З гэтым справы абсталяць несклава.

Вершаў змяшчаецца наогул мала, не больш трох-пяці вершаў у месяц, з якіх толькі адзін-два — беларускіх аўтараў.

Мне здаецца, што паэзія з'яўляецца надзвычай моцным сродкам станоўчага ўздзеяння на чалавека, асабліва на маладога. Яна здольна зрабіць яго чысцейшым, дабрэйшым, прыгажэйшым. Не кажучы ўжо пра тое, што паэзія і маладосць, вершы і малады чытач — неаддзяльныя.

Заканамерна, што на XXVII з'ездзе КПСС вялікая ўвага была нададзена выхавальнай ролі савецкай літаратуры і, трэба думаць, паэзіі таксама.

І так, хацелася б на старонках «Знаменкі» і іншых маладзёжных выданняў рэспублікі часцей бачыць вершы, і, перш за ўсё, беларускіх аўтараў (у тым ліку — пераклады з беларускай). А таксама нарысы, рэпартажы пра сустрэчы, інтэрв'ю з імі, інфармацыю пра літаратурнае жыццё рэспублікі.

Бо што атрымаецца? Возьмем адзін прыклад. Усе рэспубліканскія і цэнтральныя газеты ў апошні час п'салі ў той ці іншай форме пра Васіля Быкава — у сувязі з прысуджэннем яму Ленінскай прэміі і надрукаваннем яго новай аповесці «Кіраўнік». Толькі чамусьці газета «Знамя юности» застаўся ўбакі.

Думаю, што заўважны гэта не адзін я.

Валерый СТРАЛКО,
інжынер.

мерныя, распаўсюджваліся б на шырэйшае кола музычных спецыяльнасцей. Разглядаецца пытанне аб увядзенні стажыроўкі на факультэце павышэння кваліфікацыі БДК для выканаўцаў Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

І яшчэ адна форма далучэння кансерваторыі да канцэрт-

ных музыкантаў-выканаўцаў не вымагае. Тут, як і паўсюль, патрабуюцца перш за ўсё музыканты з добрай прафесійнай базай. А пры цяперашняй сістэме музычнай адукацыі (школа — вучылішча — кансерваторыя) трэба выяўляць навучэнцаў ці студэнтаў схільных і

шай спявачкі Л. Александровскай — для вакалістаў. А для пераможцаў адкрыцця выхад на ўсесаюзную арэну.

Ну а пра такі від музыцыравання, як народнае харавое спяванне і неад'емнае ад яго харавое дырыжыраванне, гаварыць я вымушаны з трывогай: хор на Беларусі страціў колішнюю сваю папулярнасць і славу. Таму ў БДК цяпер рыхтуюцца праграмы, якія будуць уведзены ў вучэбныя планы спецыялізацыі па народным харавым дырыжыраванні — яна будзе наладжана ў кансерваторыі. Лічу, што неабходна адкрыць такія аддзяленні ва ўсіх музычных вучылішчах рэспублікі.

Які прыклад беражлівых адносін да традыцый народнага харавога спявання даюць нам Прыбалтыйскія рэспублікі-суседкі! Беларусі тут ёсць пра што падумаць, ёсць над чым папрацаваць. Праўда, праведзеныя не так даўно Дні Беларусі ў Эстонскай ССР выявілі нашы аб'ектыўныя дасягненні, паказалі сапраўдна цікавасць гледачоў і слухачоў да ўзораў народнага песеннага і інструментальнага мастацтва. Цёлым прыёмам заломніліся тыя дні ўсім пасланцам нашай рэспублікі, у тым ліку і музыкантам-жыноўцаўцаў.

Ды калі ўжо я сказаў тут прародны свой калектыў, нельга адводзіць вочы ад іншых бакоў яго жыцця. Апроч фестываляў, дэкад, прадстаўнічых дзён ёсць штотдзённая працоўная дзейнасць калектыву, у якой значнае месца належыць канцэртнаму для вясковых слухачоў. І гэтая адказная, пачэсная работа, на жаль, насцярожвае нас. Асабліва ў зімовы час. Чамусьці «мастацкую каштоўнасць» калектыву кіраўнікі некаторых гаспадарак вызначаюць паводле... вагі гукаўзмацняльнай апаратуры! Калі ж яна, як у нас, адсутнічае, гэта выклікае амаль недавер да гастролёраў. Нам прадстаўляюцца халодныя памяшканні, не падрыхтаваныя да выступлення пляцоўкі. Такія адносіны абражаюць ветэранаў аркестра; а ўявіце сабе настрой музыканта-пачаткоўца, стажора ці нядаўняга студэнта, які апынуўся ў першай канцэртнай вандруўцы!

Ведаю, наш аркестр у такіх выпадках не выключэнне. Кіраўнікі раённых упраўленняў

культуры, кіраўнікі гаспадарак нярэдка займаюць пазіцыю, мякка кажучы, нейтральных адносін да філарманічнага мастацтва ўвогуле. Відовішчыннасць, увеселяльны аспект — вось вызначальныя рысы мастацтва, паводле меркаванняў такіх «дасведчаных» кіраўнікоў. Новая партыйная пастаnova аб паляпшэнні канцэртнай дзейнасці ў краіне мае быць прынята да ведама і тымі, хто адказвае за арганізацыю нашых выступленняў на месцах: музычна-эстэтычная прапаганда, выхаванне слухача рознабаковага — справа тонкая, складаная, сур'ёзная. Адказная ідэалагічная справа!

Так, гэтая справа вымагае грунтоўнай пераарыентацыі, перастройкі па ўсіх накірунках: арганізацыйным, выхавальным, творчым... Задачы, падастаўленыя партыяй перад работнікамі вышэйшай школы, скіроўваюць нас на больш удумлівы і дыферэнцыраваны падыход да падрыхтоўкі музыкантаў: выканаўцаў, педагогаў, крытыкаў, прапагандыстаў музычнай культуры, кіраўнікоў мастацкіх калектываў. А гэта значыць, што трэба карэнным чынам палепшыць пошук і адбор таленавітай моладзі для паступлення ў кансерваторыю; удасканаліць навучальны працэс, забяспечыўшы яго належнай матэрыяльнай, вытворчай базай; наладзіць мэтавую падрыхтоўку канкрэтных выканаўцаў для канкрэтных музычных калектываў; заахвочваць навуковую і творчую дзейнасць выкладчыкаў і студэнтаў; адкрываць новыя спецыялізацыі на аснове традыцыйных нашых вучэбных праграм і планаў. Увогуле, па пытаннях перабудовы вышэйшай школы, якія датычацца работы БДК, гаворка мае быць асобная.

Вось так, катэгорычна, можна акрэсліць перспектыву жыцця нашага «музычнага дома». Ад рознай трэба пераходзіць да канкрэтных спраў, бо час не спыняе сваю хату, а работы — багата.

Міхась КАЗІНЕЦ,
рэктар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор Дзяржаўнага народнага аркестра БССР імя І. Жыноўца.

КЛОПАТ «МУЗЫЧНАГА ДОМА»

нага жыцця. Ёсць нямала педагогаў, якія актыўна ўдзельнічаюць у філарманічнай дзейнасці. Ці варта глумачыць, які плён дае такая работа і філармоніі, і нашай ВДУ — і самім выкладчыкам, і апасродкавана, іх студэнтам? Канечне, узнікае нямала цяжкасцей пры ўзгадненні строгіх законаў вучэбнага працэсу з патрабаваннямі канцэртнай практыкі. І тут нам, кіраўніцтву кансерваторыі і філармоніі, трэба шукаць разумныя, на карысць творчасці, кампрамісныя варыянты, формы работы.

У сувязі з гэтым узнікае і пытанне наконт творчых калектываў кансерваторыі: хіба не могуць яны браць больш важкі ўдзел у бягучай рабоце канцэртнай арганізацыі, у музычна-эстэтычнай прапагандзе, прынамсі, у наладжванні філарманічных абанементаў для студэнцтва?

Вельмі важная на сённяшні дзень справа — стварыць умовы для эстраднай спецыялізацыі выхаванцаў нашай ВДУ. Прафесійная падрыхтоўка музыкантаў эстраднай сферы выклікае нямала працоўных. Рэпертуар, густ, якасць выканання праграм не задавальняюць сённяшнія патрабаванні аматараў і знаўцаў гэтага папулярнага і па-сапраўднаму дэмакратычнага віду мастацтва. Як можна вырашыць гэтую праблему? На мой погляд, нейкіх надзвычайных умоў падрыхтоўка эстрад-

здобных па сваёй творчай прыродзе менавіта да такой спецыялізацыі — да музычнага выканаўства ў сферы джазавай і папулярнай музыкі. Для іх жа трэба ў навучальнай установе забяспечваць адпаведную спецыялізацыю: вывучэнне джазавай гармоніі, асноў імправізацыі, стылявыя асаблівасці сучасных накірункаў поп-музыкі і да т. п. У нашай кансерваторыі такая работа ўжо распачата: створаны вучэбны эстрадны аркестр, практыкуецца паўторны прыём у ВДУ музыкантаў, якія ўжо займаюцца эстрадным выканаўствам (прыклад — артысты ансамбляў «Верасы», «Сябры»). Шчыра сказаць, справа гэтая для нас новая, узнікае нямала праблем — прынамсі, праблема выкладчыцкіх кадраў. Ды надзённыя задачы, якія ставіць наша партыя перад работнікамі мастацтва, перад вышэйшай школай, абавязваюць да пошукаў шляхоў вырашэння праблем у сувязі музыкантаў-педагогаў і вопытных практыкаў.

Асабліва клопату вымагае развіццё народна-інструментальнай музыкі. Стымулам такога развіцця могуць, напрыклад, быць планамерныя рэспубліканскія і міжрэспубліканскія конкурсы імя І. Жыноўца — для паасобных выканаўцаў і ансамбляў народных інструментаў, конкурсы імя выдатнай на-

за родным сынам, нешта ён нашкодзіў у табары, гоніцца ды лютое наўздагон: «Вон з майго двара, нягоднік!» Бягуць ужо кіламетры два, тады сын не стрываў ды і пытае: «Бацю, калі ж твой двор скончыцца?» Дык, можа, Гаршуноў хоча разыграць такую ж камедыю? Прагоніць, як чыган сына, а пасля будзе смяцца! Дык падыграю ж яму і я. Трохі павярнуўся ды і цераз плячо пытаю: «Міронавіч, калі ж у цябе ўжо двор скончыцца?»

Чакаў: зараз ён спыніцца і зарагоча. Але ў адказ пачуўся жудасны немый крык: «А-а-а, мяне кожан дзень шпрыцам параць, а табе, сволач, жартачкі?!»

Я нічога не разумеў: пры чым тут нейкі шпрыц? І тады зноў тыя чэрці ў вачах Астапенкі заскакалі перада мной, бо ці ж не ён намёкамі пацяшаўся з Гаршунова: маўляў, праз гэтага ваўка даўдзецца папаездзіць яму ў раён!.. Я ўцякаў і, здаецца, нічога больш не пытаў у Гаршунова, ды ён, задыхаючыся, усё роўна як перапытвае мяне: «Куды параць? А вось я зараз пакажу табе, куды мяне шпрыцам параць!» І тут жа, бы гарачым ляжом брыты, паласнула мне ззаду па мяккіх месцы — так удала дастаў ён кончыкам пугі. Другі раз не дастаў — я пабег шарчэй. Бо я ўжо здагадаўся: воўк, якога мусіў задушыць Гар-

шуноў, быў, напэўна, хворы, хутчэй за ўсё, шалёны — чаго нармальны, здаровы воўк, ды яшчэ ўлетку, ні з таго ні з с'яго кінуўся б на чалавека?.. І яшчэ страшнейшая здагадка скаланула мяне: на ўколы Гаршуноў ездзіць, але ці не пазнавата пачаў лячыцца? Не адразу ж разабраўся, што воўк шалёны, і, канечне, толькі з вялікай гарачкай стараваты чалавек можа так доўга гнацца за маладым хлопцам — няйначай, яго ўжо гоніць хвароба.

Як толькі я зразумеў гэта, у мяне ўключылася другое дыханне. Толькі б, думаю, дабегчы да лесвіцы, засталася ж метраў сто, а там, на Салёным мосце, адна за адной машыны — учапніўся б і ўцёк. А пакуль Гаршуноў не адстае — далібог, ашалеў. Хаця, як паслухаць, што ён там выкрывае ззаду, дык, здаецца, і ёсць у тым нейкі здаровы сэнс. Ён нават ужо не парэжае, а толькі штосьці глумачыць, скардзіцца, просіць, каб я яго зразумеў: «Я не раздзіраў яму пашчу, я толькі задушыў яго, чуеш?! У мяне два медалі за адвагу, а ты прыплёў мне дурное геройства, людзі смяюцца, навошта ты перахрысціў мяне, за што на цэлы раён зганьбіў?!»

За лесвіцу ўжо можна рукою ўхапіцца, але я зразумеў, што яна не ўратае: як хутка ні палезь, Гаршуноў паспее павысцёбваць вочы. А яшчэ —

толькі цяпер у галаве ў мяне прамільгнула здагадка, чаму так узбунтаваўся Гаршуноў. Увушыў паўтарылася раз і другі: «Я не раздзіраў яму пашчу, я толькі задушыў яго, чуеш?!»

Нават калі маё падазрэнне, што Гаршуноў нездаровы, і было правільным, дык, падумаў я, усё роўна ён мае рацыю: не трэба было мне пра яго так пісаць. А то ж хацеў, як лепей, дык і напісаў, што ён, нібы той легендарны Самсон, разадраў ваўку пашчу. Ды і віхрасты памог: у мяне ў загалоўку было: «Як аб'ездчык Гаршуноў перамог ваўка», а ён закрэсліў і напісаў «Самсон з Ягнадна».

Я ўспомніў гэта ўсё і спыніўся — хай робіць са мною што хоча.

З хвіліну мы глядзелі адзін на аднаго. Я — нібыта вініўся перад ім, Гаршуноў — быццам не ведаў, што са мной рабіць. І тады ён стаў шлёгаць пугаю на траве — злосна, але ўсё слабай і слабай. Шлёгаў, а твар у яго быў такі, нібыта ён шкадаваў траву. А потым ён зноў зірнуў мне ў вочы і сказаў: «І за такога брахуна хацеў я аддаць сваю дачку! Ды хай яна лепей за горкім п'янцам слязам абальцеца, за апошняга недолугу аддам, а за цябе, нават калі б яна і ў дзеўках звежавала, ні ў жысць!»

Ён павярнуўся і пайшоў — яго ж чакаў недзе конь. Пайшоў, як стары,

— нібыта кіёчкам, папіраўся тонкім пугаўём. А я не палез на мост. Гары ён сінім агнём, падумаў я, той ганарар, не хацеў я ўжо і пугаю тых, міне турбавала толькі адно — як далей у нас будзе з Марусяю?..»

6.
Я быў у Гаркушы ў хаце, і яго жонка — не, яе звалі не Марусяй — адразу папярэдзіла: «Вы ж толькі яго не слухайце, як пачне што-небудзь расказваць, дык уцякайце куды вочы глядзяць, а то ён байкамі так закружыць вам галаву, што і не дабераце, на ўсходзе сонца ці на захадзе». Так яна нібыта сказала мне, што Гаркушава была магла быць проста шчырай байкаю, у якую, можа, верыў ён і сам. Але ж усё роўна — была гэта была ці шчырая байка, ёў Гаркуша вёў хітры падкоп пад мяне, бо нездарма ж, расказваючы, ён іншы раз аж падгінаў галаву, нібыта падкопваўся позіркам пад маю кірзавую сумку і пад мой зборнік у ёй — пад той вершаваны пашпарт, з якім я збіраўся мяняць прафесію. І пазіраў ён на мяне так, нібыта хацеў сказаць: «Глядзі, хлопце, каб і цябе не паганяў які-небудзь Гаршуноў з пугаю». Але гэтак ён мяне толькі цешыў... Неўзабаве я знайшоў сабе другую работу, дзе людзі, як сказаў бы Гаркуша, «пішучы», знайшоў і надоўга забыў ягоную байку пра ваўка і яго самога.

Па шляху да майстэрства

Трыццаць сем — лічба ва ўсіх адносінах звычайная. Толькі — гледзячы для каго. Для дзеячых былых студэнтаў аддзялення актёр драматычнага тэатра і кіно Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута яна ўсё ж знамянальная. Менавіта ім пашчасціла скласці трыццаць сёмы выпуск аддзялення. А калі прыняць пад увагу той факт, што савецкі тэатр цяпер перажывае працэс другога нараджэння — час вялікіх змен у жыцці грамадства краіны, а тэатр — так, ужо актёрам, а не студэнтам — лепш пака-

мастацтвазнаўства, заслужаны дзяч мастацтваў БССР Э. Герасімовіч, народная артыстка БССР А. Карэянікова, заслужаны артыст БССР А. Мілаванаў, рэжысёр М. Пінігін і іншыя. Дыпломнымі спектаклямі выпускнікоў сталі «Дзівакі» М. Горкага, «Вінаватыя» А. Арбузава, «Звычайны цуд» Я. Шварца, «Жыццё Карыціна» Я. Папова, а таксама спецыяльная канцэртная праграма. Драматургічная аснова гэтых работ, безумоўна, розная, што і дало магчымасць маладым актёрам — так, ужо актёрам, а не студэнтам — лепш пака-

«Дзівакі» М. Горкага, Алена — С. Навуменка, Мікалай Пацехін — І. Клімовіч.

«Звычайны цуд» Я. Шварца, Л. Мартынава ў ролі Гнома.

«Вінаватыя» А. Арбузава, Тоня — А. Перавожкіна, Марыя Васільеўна Бякешына — Л. Мартынава. Фота Ул. КРУКА.

юцца радасныя перспектывы. Шлях да прафесійнага майстэрства працягваецца. Першыя ж прыступкі да яго былі зроблены ў роднай навучальнай установе пад кіраўніцтвам вопытных і, зразумела, патрабавальных педагогаў, якія ўвесь свой вопыт, майстэрства перадавалі ім, маладым. Наталлі Кліманавай, Ігару Клімовічу, Любові Мартынавай, Аксане Перавожкінай, Святалане Навуменка, Васілю Палявому, Валянціну Салаўеву, Барысу Чарняўскаму, Сяргею Яскевічу. Перадавалі і адначасова глядзелі, як кажучы, крыху і наперад. Магчыма, нават у нечым бачачы ў іх, маладой змене, тое ў далейшым здзейсніцца, што па нейкіх прычынах не ўдалося ажыццявіць ім самім.

На педагогаў выпускнікам пашанцавала. Кіраўніком курса была народная артыстка БССР, дацэнт З. Браварская — чалавек патрабавальны і добраазначаны, па-сапраўднаму ўлюбёны ў тэатр, актрыса высокага прафесійнага майстэрства. Педагогамі з'яўляліся таксама прафесар, кандыдат

заць, хто і на што здатны. Былі і свае набыткі, сустрэкліся і пэўныя пралікі — не без гэтага. Галоўнае ж — адчувалася, што ў самастойнае творчае жыццё ўступаюць людзі невыпадковыя і па-мастакоўску неабіякавыя. Пройдзе яшчэ некаторы час, і з усімі тымі, каму лёс наканаванаў стаць трыццаць сёмым выпускам аддзялення актёр драматычнага тэатра і кіно, мы сустрэнемся зноў. Аксана Перавожкіна, напрыклад, узята ў труп Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі, Валянцін Салаўеў запрошаны на сцэну Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа...

Ды і хіба так важна, хто дзе будзе працаваць? Куды важней — як працаваць, якія высокія ідэалы пачне свярджаць на сцэне! Верачы ў творчыя сілы і здольнасці кожнага, кожнаму хочацца пажадаць традыцыйнага: ні пуху, ні пер'я!

Г. ТАРАСІК.

ВІНШУЕМ

Здаецца, не знойдзеш на карце нашай краіны такога куточка, дзе б не ведалі мастацтва беларускіх «Харошак». Жыццядарнае, дасціпае, па-эстраднаму іскрыстае, кіднае, па-народнаму сакавітае і даходлівае мастацтва ансамбля шырока вядома і за мяжой. Сюжэтны танец, адмысловы інструментальны найгрыш, наларытная песня, яркі сцэнічны насьцюм ствараюць своеасаблівы сінтэз — тэатралізаванае музычна-харэаграфічнае відовішча.

Сёлета ў фальклорна-харэаграфічнага ансамбля «Харошкі» новая канцэртная праграма. Тут і кампазіцыя на аснове старадаўняга купальскага абрада, і вясёлы беларускі «Заклубні», і жартоўны нумар з удзелам выдат-

нага саліста Ф. Балабайні, які пераўвасабляецца ў гумарыстычнае аблічча... паўліна. Як заўсёды, у канцэрце ансамбля гучыць вальныя квартэт «Купалінка». Ёсць і спроба самабытнага сцэнічнага прачытання матываў так званых «Полацкага сшытка»...

Будні і святы, нястомны пошук і поспехі «Харошак» — гэта будні, святы, пошукі і поспехі нязменнага мастацтва кіраўніка, адной з заснавальнікаў ансамбля, заслужанай артысткі БССР Валянціны Гайвой.

Днямі вядома харэограф Валянціна Іванаўна Гайва адзначае свой юбілей. Пажадаем ёй творчага плёну!

Фота А. КАЛЯДЫ.

МУЗЫКА

На атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР

Апяваючы характэр

БЕЛАРУСКІЮ прафесійную музыку сёння цяжка ўявіць без творчасці Генрыха Вагнера. Ён належыць да таго пакалення савецкіх кампазітараў, чый талент фарміраваўся ў абставінах грамадскага і ідэйнага ўздыму пасляваенных гадоў. А творчы шлях яго пачаўся, як вядома, яшчэ ў гады Вялікай Айчыннай вайны, калі дваццацігадовым юнаком Г. Вагнер узначаліў музычную частку франтавога тэатра. Ужо ў ранніх опусах выявіліся лепшыя рысы творчага аблічча Г. Вагнера: цэльна і шчодрасць, народнасць, дэмакратычнасць і разам з тым вострая сучаснасць сродкаў мастацкай выразнасці.

Генрых Вагнер заўсёды не прызнаваў сабе да пагоні за музычнай модай, да эксперыменту дзеля эксперыменту. Для яго характэрна глыбіня даследавання жыццёвых працэсаў і з'яў, чуйная ўвага да гучання навакольнай рэчаіснасці, пільны адбор тэм, вобразных сродкаў. Крытыка адзначала ў творчасці кампазітара матывы высокай грамадзянскасці, народнасці, дэмакратызму, даходлівасці. І да якіх бы гістарычных «рэзэў» не звяртаўся Г. Вагнер, ён адлюстроўвае іх у сваёй творчасці з пазіцыі ўспрымання сучаснага мастака. Музычныя вобразы Г. Вагнера — таленавітае адлюстраванне нашай дынамічнага, суларэчлівага і разам з тым цудоўнага часу.

Вялікае ўздзеянне на творчасць Г. Вагнера робіць народная музыка. Кампазітар рэдка цытуе народныя тэмы, ды яго арыгінальныя мелодыі вельмі часта нагадваюць фальклорныя. Нават бываюць сумненні — на кошт таго, народная гэта тэма ці аўтарская — настолькі яны бываюць падобныя. Ён пастаянна адрывае для сябе характэрна і невычэрпнае багацце народнай музыкі, вільзныя магчымасці для стварэння адметнага гучання — ці то ў песнях, інструментальных мініяцюрах, ці то ў операх, балетах і сімфоніях. Арганічны зварот кампазітара ў сваёй творчасці і да багатай беларускай газзі, прозы, драматургіі Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, А. Куляшова, М. Танка, В. Бышава, І. Шамякіна, П. Панчани, К. Кірэнікі, Р. Барадуліна, А. Грачанікава, А. Вялюгіна, А. Вярцінскага.

Сярод шматлікіх і разнастайных твораў кампазітара (а ён, як вядома, аўтар опер, балетаў, вальна-сімфанічных, камерных і харавых сачыненняў, музыкі для кіно, драматычных тэатраў, песень і інш.) вылу-

чаюцца створаныя ў апошнія гады Канцэрт для кларнета і камернага аркестра (першае ў Беларусі сачыненне гэтага жанру) і араторыя «Зоры Кастрычніка» («Ода Кастрычніку»). За абодва творы Г. Вагнер прадстаўлены на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР 1986 года. Досьціць адметна тое, што ў творчым арсенале Г. Вагнера тры канцэрты для фартэпіяна з аркестрам, Канцэрт для вялянчэлі з аркестрам, Канцэрт для скрыпкі з аркестрам. Работу кампазітара ў гэтым жанры пастаянна суправджае поспех. Высокую ацэнку можна даць Канцэрту для кларнета і камернага аркестра: гэта мастацкі твор, напісаны з віртуозным размахам, яркі па вобразным змесце, дакладны па форме. Ён прасякнуты аптымістычным, жыццесцвярджальным настроём.

У Канцэрце тры кантрастныя часткі, з'яднаныя агульным тэматычным матэрыялам. Музыка і часткі вельмі актыўная, напоўнена з вострахаратэарнай рытмікай. (Папярэдняе невялікае ўступнае сола кларнета). Другая тэма гэтай часткі лірычная, задушэўная. У і частцы шмат сольных фрагментаў і віртуозных дыялогаў кларнета і аркестра.

ІІ частка напоўнена праніжэнным інтанацыямі ў духу беларускіх народных песень. Фрагмент з астынатым фарміленнем музычнага матэрыялу нагадвае гучанне беларускай вальнікі. У рэспрызе уражвае бліскучы дыялог (канон) кларнета з флейтай. Лірычная тэма гучыць у жанры калыханкі; своеасаблівы акампанемент надае ёй адценні смутку і трывогі. Заканчваецца гэтая частка спанойна і прасветлена.

ІІІ частка — вясёлы, напоўнены радасцю жыццесцвярджальны апафеоз, які нагадвае навіцы народнага свята. Імкліва танцавальная тэма змяняецца пльшчотнай, задушэўнай. Каларытныя сольныя фрагменты нагадваюць народныя інструментальныя найгрышы. Заканчваецца гэтае яркае і вобразнае сачыненне аптымістычным фіналам.

Канцэрт Г. Вагнера для кларнета і камернага аркестра выконваецца не толькі ў нашай рэспубліцы. Ён быў прадстаўлены ў праграме VII з'езда кампазітараў СССР (Масква), дзе атрымаў высокую ацэнку. Яго чулі аматары музыкі ў Кіеве, Жытоміры, у Венгерскай Народнай Рэспубліцы. Пospеху гэтага твора спрыяла таленавітае выкананне саліста Генадзя

Забары (у творчай садружнасці кампазітара і адметнага беларускага кларнетыста быў, дарэчы, напісаны гэты твор). Адноічы Г. Вагнер сказаў, што вельмі любіць дзіцячае выкананне і асабліва харавое. «Дзіцячаму хору, — заўважыў кампазітар, — многае падуладна: у яго і абаяльнасць, і прыгажосць, і неспрэчнасць. Дзіцячы харавыя спевы настройваюць душу на самае высокае і чыстае, яны выклікаюць вялікую хвалю пачуццяў».

Меркаванні кампазітара рэалізуюцца на практыцы. Прынамсі, для дзіцячага хору, чытальніка, саліста і аркестра ім створана араторыя «Зоры Кастрычніка» на словы Артура Вольскага. У гэтым цудоўным творы апяваецца перамога вялікіх ленинскіх ідэй, гарачая любоў да нашай Радзімы, шчасце жыць і тварыць у першай у свеце Краіне Саветаў. Лейтмотывам пяцічасткавай араторыі гучыць тэма шчаслівага дзіцінства.

Нягледзячы на складанасць гэтага сачынення, яго з задавальненнем выконваюць дзіцячы харавыя калектывы. Запомнілася інтэрпрэтацыя араторыі ўзорным хорам Рэспубліканскай школы-інтэрната па музыцы і выяўленчым мастацтвам імя І. Ахрэмчыка (кіраўнік Г. Цітова), юных салістаў Іры Мазулей і Лены Шушкевіч, Сімфанічнага аркестра Дзяржтэлерадыі БССР (дырыжор В. Мнацаканав). Араторыя выдана, запісана на радыё і часта выконваецца па просьбах аматараў музыкі.

НЕМАГЧЫМА ўявіць сабе музыку Г. Вагнера без яе сувязі з масавай аўдыторыяй. Кампазітар часты госьць у калгасах і саўгасах, на прадпрыемствах і ў навучальных устаавах, у воінскіх часцях. Яго музыка гучала і за мяжой.

«Хачу, каб мая музыка была заўсёды патрэбна людзям, каб быў мір паміж народамі. Музыка па сваёй прыродзе — мастацтва таварыскае, мае агромністую сілу ўздзеяння і на масы людзей, і на кожнага чалавека паасобку. Музыка, як нішто іншае, апявае цудоўнае ў барацьбе за жыццё, за радасць, за мір ва ўсім свеце». Так выказаў сваё мастакоўскае кредо Г. Вагнер, адзін з найбольш яркіх і адметных сёння кампазітараў Беларусі.

М. СОЛАПАУ, заслужаны дзяч культуры БССР.

Падземны звон на горцы ў Пазяневічах

БАЛАДА

1

Чаго маўчыце вы? Чаму ў вас так ціха?
Так глуха, панура — о боже!
Прысядзьце са мною — забудзьце
пра ліха!
Забяўлю як-небудзь вас, можа,
Пра ўсё гаварыце адкрыта і смела —
На тое ж нам дадзена мова!
Навошта ж таіцца ўжо так? Што
наспела —

Што там за дзяўчо маладзенькае ўпотаі
З кутка выглядае, сумуе?
Усе — да мяне! Вам сягоння з ахвотай
Паведаю байку адну я.
Ды што мне за гэта дасце? «Што ж мы
маем!»

Ах, мне хоць бы позірк адзіны!
«Дык мы на васпана і так пазіраем!»
Ах, вы здагадацца б павінны...

Не гэтакі позірк патрэбны хлапчыне!
Ды, мусіць, прашу вас дарма я...
Ну, што ж — хай лікое забудзецца,
згіне:

Аповесць сваю пачынаю.
Яна мо не варта й трох грошай, не знаю,
Не варта мо ўвагі ніякай.

«Падземны звон на горцы ў Пазяневічах» — адна з балад беларускага паэта і фалькларыста Яна Чачота.

Балады Я. Чачота (пісаліся яны на польскай мове) былі добра вядомы ўсім яго таварышам па славытым згуртаванні студэнтаў Віленскага ўніверсітэта — Таварыству філаматаў, адным з актыўнейшых членаў якога і быў паэт. Вельмі захапляўся баладамі Я. Чачота яго самы блізкі сябар Адам Міцкевіч.

У аснову балады «Падземны звон на горцы ў Пазяневічах» паэт узяў народнае паданне пра царкву, што правалілася ў зямлю — як па-

каранне за папоўскае ашуканства прыхажан. У друку выназвалася меркаванне, што апісаны ў баладзе «цуд» сапраўды налісьці меў месца ў Пазяневічах (Пузыневічах) паблізу мястэчка Турэцця перашиня Карэліцкага раёна Гродзенскай вобласці. Як сцвярджаецца ў польскім лтаратуразнаўстве, матыў знікнення царквы запазычыў паэзія з твора Я. Чачота А. Міцкевіч для сваёй балады «Лілея».

Чачотава балада пра сквапную пападдзю і бязвольнага папа, як відаць са звароту паэта ў пачатку і ў канцы твора да ўяўных слухачоў, прызначалася для чы-

танья ў коле віленскай моладзі, хутчэй за ўсё на нейкай сходцы філаматаў — да такіх сходак паэт заўсёды рыхтаваўся і быў там прызнаным завадатарам.

У баладзе Я. Чачота мы знаходзім канкрэтныя, не выдуманія назвы вёсак і мястэчак Беларусі — родных мясцін паэта; акрамя Пазяневіч — Сталовічы (Сталавічы), Турэцц, Мір, Дарава. Фігуруюць у баладзе таксама імёны канкрэтных асоб, якіх добра ведаў паэт. Сярод іх, напрыклад, Фізік і Астраном. Фізікам называлі ў сяброўскім коле аднаго з арганізатараў Таварыства філаматаў, студэнта фізіка-

матэматычнага факультэта Віленскага ўніверсітэта Тамаша Зана, блізкага сябра Я. Чачота і А. Міцкевіча, а Астраномам — філамата Тэадора Лазінскага, які захапляўся прыродазнаўчымі навукамі, у тым ліку і астраноміяй. Упамінаецца ў баладзе Я. Чачота і імя «цудадзея» Антоські. Гэта быў непісьменны пастух з вёскі Дарава Антось Голец, знахар, слава пра чароўныя лекі якога дайшла ў свой час аж да Гародні і Вільні.

Прапаную ўвазе чытачоў баладу Я. Чачота ў сваім перакладзе.

Кастусь ЦВІРКА.

Таму больш нічога ў вас не вымагаю —
Я вам раскажу і за дзякуй.

Паблізу Турца, ў Пазяневічах — чулі? —
У вёсцы, не вельмі прыкметнай,
Есць горка — пры ёй вы ўначы б не
заснулі:

Шуміць, нібы Гэклія ці Этна!
І звоніць, і звоніць... Не верыце, можа,
Тады прыкладзіце там вуха —
Адрозу з зямлі, дзе пагорка падножка,
Ён, звон той, пачуецца глуха.

Той з'явы пан Фізік мо дасць
тлумачэнне?

Ці мо Астраном наш найлюбы?
Нічога не кажыце! Стаяць у зняменні
Ды толькі грызучы сабе губы!
Раз так — вы, дзяўчаткі, мяне напросіце:
Я ўсё вам, як ёсць, растлумачу.
Вось толькі нічога ў вачах не таіце —
Я праўду няхай там убачу.

Але ўжо даволі тлуміць вам галовы —
Пачнём жа аповесць нарэшце:
Дай волю нам, грэшным, — заўсёды
гатовы

Чаго толькі мы не напелісі!
І я да начы б балбатаў бесталкова,
Каб слухала толькі якая.
Ну, досыць! Яй-богу, ўжо болей — ні
слова,
Прадмову на гэтым канчаю!

На горцы той царкву каля стаяла,
Быў крыж усярэдзіне — з клёну.
На ім, на крыжы, і фігурка блішчала
Прычёмнае бронзай чырвонай.

Фігурка — яе ж, пэўна, ведае кожны —
Ледзь бачную дзірачку мела.
У царквах яе для падману набожных
Не раз скарыстоўвалі ўмела.

Дык вось — пры царкве той, што
з горкі глядзела,
Жыў поп не з святой пападдзёю:
Яна абскакаць прэзідэнту хацела
Убраннем, раскошай сваёю.
На ўсіх кірмашах — у Сталовічах,
Міры —

Уборами б свет асляпляла.
Ёй толькі і сніліся перлы, сафіры —
Іх безліч яна накупляла.

Ды толькі ёй мала. Папа ўсё ўшчувае:
Ёй грошы давай — ды паболей!
І днямі й начама грызе яго, лае —
Няхай яе, з гэткаю доляй!
Не ведае поп, дзе тых грошай набрацца.
— Мо выламаць з пальца? — бывае,
На жонку ўзлуецца, ды тая — ну й
цаца! —

Яго ледзь з гразей не змяшае.

І зноў — за сваё. Жыць ёй трэба
ў раскошы!
Пра строі, пра золата мроіць.
Каб самі плылі у панчоку ёй грошы,
Праекты ўсялякія строіць.
Згадаў ён царкву — тут фігурку святую.
Вады ўліць туды — хай сцякае
З воч-дзірак, бы слёзы. На «з'яву» такую
Люд золотых мях і насыпае!

За іх прывязе з кірмашу яна, з Міра,
Дзівосныя стужкі, кабаты.

Поп гэты праект адхіляў вельмі шчыра,
З кніг боскіх чытаў ёй цытаты,
Што люд аніколі ашукваць не трэба,
Што д'яблавы гэта прынады.

Ды гвалт як уздыме яна ўжо — о
неба! —
Цуд зробіш тут, рады не рады.

Свайго пападдзю дасягнула — з воч
боскіх

«Сляза» пацякла, як жывая.
Пра цуд незвычайны ад вёскі да вёскі
Пайшла пагалоска па краю.
Ну хіба ж не прыкра, што ў нашым
павеце,

Хоць бачыш і добрага многа,
Але, як бывае часамі на свеце,
Усё ж, мусіць, болей благага.

Тут быў і Антоська, пра «цуды» якога
Пагудкі хадзілі усюды,
І людзі, дурныя, няслі, як да бога,
У Дарава золата груды.
Пайшлі так во людзі і ў царкву гэту:
Што час — то штукар свой, вядома,
Тады — па здароўе люд ехаў з-за свету,
Цяпер жа — па божыю помач.

Нібы на кірмаш, адусюль люд вясковы
Цяч ўжо ракою жывою.
Ніхто не мінае — слабы ці здаровы,
І кожны — з патрэбай сваёю.
Той хоча, каб збожжа ўрадзіла на ўдачу,
І — ставіць аўса тут асьміну,
А той — каб баброў паляваць лепш
ды качак,
Папу валач во дзічыну.

ПАЛІТЫКА І ДЭАЛОГІЯ

У АМЕРЫКАНЦАУ ёсць сваеасаблівае рыса характару. Яны любяць пабурчаць на сваю краіну, на відавочныя недахопы, але крыўда божа іншаземцу далучыцца да іх нараканняў! Іншаземцу дадзена права толькі хваліць Амерыку. Таму даводзіцца прыдумваць дыпламатычныя формулы, якія даюць магчымасць не вельмі крывіць душой і ў той жа час не пакрыўдзіць суб'ядседніка. Адна з такіх формул, як правіла, дзейнічае бездакорна. Калі жыхар Нью-Йорка пытаецца, ці падабаецца мне яго горад, я звычайна адказваю: «Ведаеце, мне здаецца, што на вуліцах Нью-Йорка ёсць сонечныя і не вельмі сонечныя бакі». Адказ звычайна выклікае энтузіязм суб'ядседніка, і ён можа гадзінамі раскаваць пра горад і нават прапанаваць калі-небудзь і дзе-небудзь разам папалуднаваць: цікавая амерыканская традыцыя, вольная ад абавязкаў, бо кожны плаціць за сябе сам, і такая сутрэчка можа аказацца першай і апошняй.

Дык вось, да сонечных бакоў Нью-Йорка можна аднесці раён, што называецца Грынвіч-вілэдж. Гэты куток, заціснуты паміж не вельмі «сонечнымі» кварталамі, не так лёгка адшукваць, і толькі спрактыкаваны турыст, прайшоўшы па Пятай авеню, мінуўшы тлумную гандлёвую 14-ю вуліцу і павярнуўшы ўправа, нарэшце апынецца ў апошняй куточку Еўропы — так называюць Грынвіч-вілэдж мясцовыя жыхары. Невысокія дамы, пабудаваныя сапраўды ў еўрапейскім стылі, утульныя кафэ з столікамі на вуліцы, за-

якія хочацца сесці і выпіць кубачак кавы (нязвычайна з'ява для Амерыкі). Але не толькі сваеасаблівыя вонкавы выгляд Грынвіч-вілэдж вылучае яго сярод іншых раёнаў странатага Нью-Йорка. Нешта асаблівае адчуваецца нават у паветры. І мне здаецца, што шмат у чым гэта выклікана рамантычным мінулым Грынвіч-вілэдж.

Неяк міналі яго. Некранутымі заставаліся вузкія вулачкі, дамы з мансардамі, дзе можна было знайсці таннае жыллё. Менавіта дзякуючы гэтай акалічнасці Грынвіч-вілэдж паступова набываў славу амерыканскага Манпарнаса.

Пэўны час перад першай светнай вайной у Злучаных Штатах адбываўся працэс у-

рылі стаць вядомымі пісьменнікамі ці мастакамі і ехалі ў Нью-Йорк, бо ў сваім гарадку маглі выкарыстаць свае здольнасці, працуючы хіба рэпартажамі ў мясцовай газеце ці маючычы шылды для дробных крам.

Норавы жыхароў Грынвіч-вілэдж, з пункту гледжання прадстаўнікоў больш «прыстойных» колаў тагачаснага грамадства, былі проста абуральныя. Дзіва што! Жанчыны, што прыезджалі з глухой правінцыі, абстрыгалі валасы, не насілі гарсэты, наладжвалі вечарынкi, дзе абмяркоўвалі навамодныя ідэі, закрануць якія адважваўся не кожны прыстойны мужчына. Некаторыя з такіх жанчын нават набіраліся смеласці прэтэндаваць на пасады выкладчыкаў навучальных устаноў. Мужчыны не ў меншай меры адыходзілі ад традыцыйных норм не толькі ў адзенні і паводзінах, але і ў поглядах. У сваіх маніфестах маладыя радыкалы выказвалі скептыцызм да традыцыйных каштоўнасцей, заяўлялі аб расшчэпі перагледзець старыя догмы. Палітычны радыкалізм спалучаўся з эксперыментальным эстэтычным характарам і эксцэнтрычнай багемнасцю. Мянсялі школы і пльні, рознымі былі куміры, але гапоўны напрамак быў адзіны — супраціўленне прыстойнай, традыцыйнай і камерцыйнай забяўляльнасці. Зразумела, што часам гэта супраціўленне абмяжоўвалася знешняй экстравагантнасцю. Але калі выпадковы наведвальнік якога-небудзь кафэ наўна пытаўся ў мясцовага

жыхара, мякка кажучы, дэкадэнцкай знешнасці, дзе ж усё-такі межы Грынвіч-вілэдж, той з пагардай адказаў: «Грынвіч-вілэдж — гэта не абмежаваная прастора, а склад розуму». «Стронга ля пашчы акулы» — менавіта так называлі Грынвіч-вілэдж у той час.

Летам 1915 года ў гарадку Провінстаўн, што ў штаце Маса-чусетс, адпачывалі Сюзан Гласпел і Джордж Крэм Кук — знакамітыя прадстаўнікі багемы Грынвіч-вілэдж. Разам са сваімі сябрамі і аднадумцамі яны вялі доўгія гаворкі пра мастацтва, аднак іпілі з брадвейскіх тэатраў з іх сямейнымі маладрамамі, дзе, мякка кажучы, не вельмі інтэлектуальнае інтрыга зводзілася да пакарання пралюбадзейства і ўзнагароджання дабрачыннасці. Нейкім чынам у гэту кампанію трапіў сын акцёра, сам быў акцёр, а таксама былы золаташукальнік, марак, журналіст, тады нікому не вядомы, а пасля вялікі амерыканскі драматург Юджын О'Ніл. Хутчэй дзеля забавы адпачываючыя наладзілі ў пустуючы рыбным складзе пастаноўку чатырох аднаактовых п'ес маладога драматурга. Пасля вакацый гасці з Нью-Йорка паехалі дадому, але ў наступным годзе члены гэтай групы, якая ўвайшла ў гісторыю літаратуры як «Провінстаўнская група», успомнілі пра свайго новага знаёмага і запрасілі яго ў Нью-Йорк, куды ён прыехаў з поўнай скрыняй нікому не вядомых п'ес. У выніку на суд публікі быў прапанаваны твор славацкага драматурга «На ўсход на Кардыф». Так нарадзілася труппа «Провінстаўнскія акцёры», што пачала наладжваць

СТРОНГА ЛЯ ПАШЧЫ АКУЛЫ

Назва гэтага раёна перакладаецца з англійскай мовы як вёска Грынвіч. Гэтая мясціна і сапраўды доўгі час была вёскай, названай так у гонар англійскага горада. Сюды з цэнтра Нью-Йорка, што знаходзіўся ў свой час у самым нізе вострава Манхэттан, прыезджалі на адпачынак дачнікі, тут будаваліся загарадныя дамы. Тут таксама хаваліся ад эпідэміі халеры і чумы, што неаднойчы касілі насельніцтва Нью-Йорка яшчэ ў мінулым стагоддзі. А часам электрычныя слупы ператвараліся ў шыбеніцы для апазіцыянераў і інсургентаў. Але ўсё ж найбольш цікавы перыяд у жыцці Грынвіч-вілэдж — гэта першая чвэрць нашага стагоддзя. Да таго часу гэты раён быў ужо амаль у цэнтры горада, ды віхуры урбанізацыі

эканоміцы і палітыцы, які амерыканскія гісторыкі паэзіяй называлі «прагрэсівізмам». У культуры ж адпаведны працэс называлі «маленькім рэнесансам». Па ўсёй краіне, у вялікіх гарадах і мястэчках «інтэлектуальна-эмансіпаваныя» (менавіта так яны сябе называлі) амерыканцы пачалі збірацца ў гурткі, дзякуючы якім яны маглі адгародзіцца ад «буржуазнага свінства» і «апатычнага, прытарна-набожнага сярэдняга класа». Паступова напярэдадні першай светнай вайны Мекай новай багемы стаў Грынвіч-вілэдж. Маладыя радыкалы з усёй Амерыкі перасяляліся ў гэты раён. Прычыны былі як палітычнага характару, так і творчага. Адны шукалі аднадумцаў — паслядоўнікаў Маркса альбо Фрэйда, ці нават Бакуніна. Іншыя ма-

А гэтая хоча, каб муж яе п'яны
Не біў, не нявечыў, шалёны,
Прынесла ручнік, ёй самую сатканы,
З ручайкай найчыстага лёну.
Другая — каб любы стаў мужам,
нятанны

Там пражы маток пакідае,
А гэта — каб быў і ў яе свой каханы,
У той нейкі пасаг хапае.

16

Дармо, што ўсё гэта — надзеі і мары
Набожнага простага люду,
Няхітрыя — продкам і небу — ахвяры,
Што людзі ўсё зносяць у грудзі!
Бярэ і бярэ поп дарункі людскія
І ў бога збавення не просіць,
Забывшы пра сорам, грабе ў дзве
рукі іх

17

Абы знайсці ўпынак які на жанчыну!
Прасіў бы ён д'ябла самога,
Каб толькі не грызла папа без спачыну,
Каб сціхнуў зубоў яе скрогат!
А тут у яе новы план выспявае —
Карчму збудоваць зажадала!
І вось вырастае карчма, як жывая,
І люд паваліў туды валам.

18

Там мёд і гэрэлка, кілбасы, вяндрліна,
А вінаў, прысмакаў няпосных!
Есць чым заманіць мужыка-селяніна,
Каб выцягнуць грошык апошні!
І тая спраўляе ўсё новай строі,
Старая хоць, брыдка тварам.
Калі прыбрэцца, сябе яна ў мрой
Анёлам малюе, пачвара.

19

Ды ззяе ад шчасця, калі нечакана
Хто гляне на ўсе яе скарбы.
Чаго на ёй толькі не паначапляна!
А колькі на твары той фарбы!
У жветках уся яна — быццам бы ў гай!
Вачэй не відаць ужо нават.
Пад ношай убораў сваіх ледзь ступае,
Паглядзіш — ну паваю пава!

20

А тут ужо й фэста яна прыкакала —
Ёй новыя будуць уловы!
Царкву прыбірае сама — каб аж ззяла,
Прыдаць хоча выгляд ёй новы.
З сваёй галавы і з убораў здымае
Шмат розных гірляндаў найгожых.
Чым можа, царкоўны алтар аздабляе —
Хай свеціцца храм гэты божы!

Дзень свята, Прыходзяць во поп з
пападдзёю,
Ды ў храм яна толькі ступае
Як раптам — што робіцца гэта з
царквою?! —

Яе штосьці ўбокі хістае.
У крык пападдзя, У спалоху за вуха
Хапае папа, А збялела!
І тут зашумеў, застагнаў вецер глуха
І ў бездань царква паляцела!

22

Храм божы засыпала ўмомант зямлёю,
І ўстаў там пагорак во гэты.
Паслухай — пачуеш ты й сёння парою
Там крык пападдзі, як з-за свету.
За «цуд» той, за сквапнасць, за хітрыкі
тыя

Па сёння там поп з пападдзёю —
Так бог пакараў, мусіць, — сварацца,
злыя,

Ды б'юць у званы пад зямлёю.

23

Так, божыя слугі жыць сціпла павінны,
Быць шчырымі, роўнымі з людам,
Пра душы, пра добрае дбаць

І быць у паводзінах цудам,
Не так, як той поп з пападдзёй. Што ж,
званіце

Званамі цяпер ды зубамі
Пад гэтым во долам — вы толькі
смяшыце

Людзей, ашуканых тут вамі.

24

Бо той, хто наўмысне ліхое ўчыняе,
Хто рвецца абрасці любога,
Хто людзям галовы тлуміць толькі й
знае,

Не знойдзе спагады ні ў кога!
І ў пекле такому нясоладка будзе —
Пачнуцца і з д'яблам звады.

З пагардай глядзяць во на гэтакіх
людзі,

Жыццю будуць хціўцы не рады...

25

Яшчэ не спіце вы, мае дарагія?
Скажыце ж, дзяўчаткі, паціху,
Ці хочэ даспадобы вам байкі такія?
Ці імі забавіў вас крыху?
О, бачу — дзяўчыначка сумная тая,
Што гэтак маўчала зацята,
Смяецца і ўжо на мяне пазірае!
Мне гэта — найлепшая плата!

Ганна Браніславаўна АБУХОВІЧ

нінай («Ганна Карэніна»
Л. Талстога), Ганерылія
 («Кароль Лір» У. Шэкспі-
ра), матухны Кураж
 («Матухна Кураж і яе
дзедзі» Б. Брэхта), гаспа-
дыні Ніскавуоры («Ка-
меннае гняздо» Х. Вуа-
лійоки), цётчкі Руды
 («Птушкі нашай маладос-
ці» І. Друцэ), Ганны
 («Апошні тэрмін» В. Рас-

А. Т. Кузьмін, Н. М. Мазай, І. І. Антановіч, Ю. М.
Міхневіч, В. А. Пячэнікаў, У. І. Міхасёў, М. М.
Яроменка, Э. І. Герасімовіч, В. В. Маслюк, А. І.
Клімава, Р. І. Янкоўскі, Ю. У. Сідараў.

Тэатральнае мастацтва
Беларусі панесла цяжкую
страту.

14 ліпеня 1986 года на
78-м годзе жыцця па-
мерла член КПСС з 1951
года, арыстка Дзяржаў-
нага рускага драматыч-
нага тэатра БССР імя
М. Горкага, народная ар-
тыстка БССР Ганна Брані-
славаўна Абуховіч.

Г. Б. Абуховіч нарадзі-
лася 5 снежня 1908 года
ў Маскве. Пасля закан-
чэння ў 1929 годзе ленын-
градскіх курсаў «Кіно-
поўнач» пачала здымаць
ў кіно, затым праца-
вала ў Маскоўскім тэат-
ры Ленінскага камсамо-
ла, у рэалістычным тэат-
ры (г. Масква). З 1937 го-
да і да апошніх дзён
жыцця яе творчы лёс
быў непарыўна звязаны
з Рускім драматычным
тэатрам БССР імя
М. Горкага.

На сцэне гэтага тэатра
Г. Б. Абуховіч стварыла
яркія, псіхалагічна дак-
ладныя вобразы Любові
Яравой («Любоў Яравая»
К. Транёва), Ганны Карэ-

пуціна) і іншыя.

Г. Б. Абуховіч актыўна
ўдзельнічала ў грамад-
ска-выбарчым і абласны
і гарадскі Саветы народ-
ных дэпутатаў, была чле-
нам прэзідыума праўлен-
ня Беларускага тэатраль-
нага аб'яднання. На пра-
цягу рада гадоў выбіра-
лася сакратаром партый-
най арганізацыі тэатра.

Заслугі Г. Б. Абуховіч
у развіцці тэатральнага
мастацтва адзначаны ор-
денамі Працоўнага Чыр-
вонага Сцяга, «Знак Па-
шаны», медалямі, Гана-
ровымі граматамі Вя-
рхоўнага Савета Белару-
скай ССР. Яна ўдасцоена
ганаровага звання народ-
най арысткі БССР.

Светлая памяць аб
Ганне Браніславаўне Абу-
ховіч, таленавітай актры-
се, камуністкі і грамадзя-
ніне, назаўсёды захава-
ецца ў нашых сэрцах.

«Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» № 2

Нумар адкрываецца артыкулам В. Ста-
равойтава пра К. Арлоўскага «Чалавек
з легенды».

Пад рубрыкай «З летапісу народнай
славы» выступаюць І. Саўчанка («Арга-
нізатар партызанскай барацьбы»), С. Бук-
чын («Дэнабарысты на Беларусі»), Г. Ду-
леба («Помнікі гісторыі Асіпоўшчыны»).
Пра пошукі, знаходкі, даследаванні
расказваюць Л. Ілох, З. Пазняк, Г. Шты-
хаў («Няміга»), Л. Дучыч («Выток і наз-
вы»), В. Супрун («Загадкі слонінінскіх
замкаў»), А. Кушнярэвіч («З калыванага
дойлідства XIV—XVI стст.»), Ш. Бенціне-

еў («Губернскія гузікі»).

Рубрыка «У свеце працы і красы»
прадстаўлена матэрыяламі М. Федасеен-
кі «Гісторыя, і культура, і ўвасаблен-
не духоўнасці» і Л. Даміянковай «Від
паяснага адзення».

У раздзеле «З братніх рэспублік»
«Насустрач В'язу Таварыства», «Вулі-
цы расказваюць», «Сярод кніг» высту-
паюць С. Калеснік («Музей пад адкрытым
небам»), В. Куліч («Захаваць для на-
шчадкаў»), Г. Мезенка («Імем класісара
Крылова»), Я. Мараш («Манасграфія жа-
лезнага веку») і іншыя.

спектаклі ў маленькім тэатры-
ку, які атрымаў назву «Провін-
стаўн плейхаўс». Першыя ж па-
станоўкі мелі вялікі поспех.
Па-першае, таму, што ў ім ста-
вілі п'есы Юджына О'Ніла. Па-
другое, нарэшце з'явіўся тэатр,
што адпавядаў духу тагачаснага
Грынвіч-вілэдж. Трупа ад-
надумцаў, у якой сваім энтузі-
язмам вылучаліся стаўшы паз-
ней сусветна вядомым Джон
Рыд і вядомая амерыканская
паэтэса Эдна Сент-Вінсент Мі-
лэй, не зусім канкрэтна ўяўля-
ла свой ідэіны напрамак, але
добра ведала, супраць чаго
выступала: прыстойнага, звык-
лага і камерцыйнага відовішча.
Але чым больш арыганальнасці
было ў іх пастаноўках, чым
больш шумны быў іх поспех,
тым бліжэй набліжалася да іх
пашча акулы пад назвай Брад-
вей.

Напісаная Юджынам О'Ні-
лам у 1920 годзе п'еса «Імпера-
тар Джоунс» трапіла ў адзін з
брадвейскіх тэатраў і мела там
поспех. Менеджэры брадвей-
скіх тэатраў, якія і раней ціка-
віліся прычынамі поспеху тэат-
раў у Грынвіч-вілэдж, зрабілі з
«Провінстаўн плейхаўс» сваю
своеасабліваю эксперымен-
тальную лабараторыю і пачалі
праз кіраўніцтва тэатра дыкта-
ваць свае ўмовы драматургу.
Той не вытрымаў і адышоў ад
тэатра, з якім быў звязаны ка-
ля васьмі год. Хутка «Провін-
стаўн плейхаўс» спыніў сваё
існаванне. Прычына таго была
і страта Юджына О'Ніла [дру-
гога драматурга тэатра так і не
ўдалося вывесці ў людзі], і фін-
ансавы цяжкасці (тэатр больш
не мог трымацца выключна на
энтузіязме стваральнікаў), і па-
літычная атмасфера, што скла-

лася ў краіне ў выніку першай
сусветнай вайны.

У 1917 годзе адбыліся дзве
падзеі, што вызначылі канец
«маленькага рэнесансу». ЗША
ўступілі ў вайну, а ў Расіі адбы-
лася рэвалюцыя. Часопіс «Мэ-
сіз» [Масы] — трыбуна вальна-
думства — быў забаронены, а
яго выдаўцы прыцягнуты да су-
довага следства за антываен-
ныя выступленні. Такі ж лёс на-
патакаў і іншыя багемныя часо-
пісы, як, напрыклад, «Сэвэн
артс» [Сем мастацтваў]. «Усё
ліберальнае [ці заклікаючае да
лібералізму] цкавалася да
смерці, — пісаў адзін з
выдаўцоў да падпісчыка свай-
го часопіса, — ад свабоды
слова да свабоднага [бела-
га] верша». Але ўсё ж
«Провінстаўн плейхаўс», «Ней-
бархуд плейхаўс», «Вашынгтон-
сквер плейерз» і іншыя тэатры
Грынвіч-вілэдж адыгралі сваю
адметную ролю — яны паклалі
пачатак пазабрадвейскаму тэ-
атру.

Нельга сказаць, што з нады-
ходам бурных дваццатых гадоў
і застоных для эканомікі ЗША
трыццатых гадоў Грынвіч-ві-
лэдж зусім страціў сваю пры-
цягальнасць. Спецыялісты і
проста ўлюбёныя ў свой раён
мясцовыя жыхары пакажучы
будынак, у якім калісьці было
кафэ, куды любілі зайсці і па-
гутарыць са знаёмымі Скот і
Зельда Фіцджэральды, ці дзе
існаваў шынок, у якім у 42-м
годзе працаваў Тэнсі Уільямс.
Менавіта там будучы сусветна
вядомы драматург пасварыўся
з гаспадыняй за тое, што яна
адбірае грошы, заробленыя
Уільямсам чытаннем вершаў
для наведвальнікаў — адзіны
яго рэальны заробак. Згодна

легендзе, справа скончылася
тым, што яны ўзаемна пакідалі-
ся блінамі. Пакажучы і звычай-
ны з выгляду дом, у якім зараз
кантора па продажу старой
мэблі. Менавіта ў ім было ад-
крыта ў канцы 50-х гадоў папу-
лярнае ў свой час «Кафэ Чына».
У ім нарадзіўся пазабрадвей-
скі тэатр. Тут група маладых
энтузіястаў, якія потым сталі
вядомымі дзеячамі культуры,
пачалі наладжваць шоу, якія
нават у бунтарскія шасцідзеся-
тыя гады выглядалі авангар-
дысцымі і былі накіраваныя
як супраць брадвейскіх, так і...
супраць пазабрадвейскіх тэат-
раў, якіх паспела ахапіць руі-
на ў выніку заігрывання з
Брадвеем. Кафэ зачынілі. Але
не па просьбе жыхароў сусед-
ніх дамоў, каму сапраўды маг-
лі дакучаць сваім шумам не-
спакойныя наведвальнікі кафэ,
а ў выніку рашэння муніцыпа-
літэта, пад якім стаяў падпіс
служачага гарадскога савета
Эдварда Коча — цяперашняга
мэра горада. Таго самага, яко-
га так доўга прыйшлося ўга-
ворваць у мінулым годзе
зачыніць хоць частку прытонаў
гомасексуалістаў у сувязі з па-
грозай далейшага распаўсюдж-
вання захворвання СПІД.

Кожная вуліца і многія буд-
ынкі ў Грынвіч-вілэдж заслу-
гоўваюць увагі і нават асобных
артыкулаў. На гэтай вуліцы
здымаў свае фільмы Дэвід Гры-
фіт, а гэты дом часта наведва-
ла Сара Бернар. Непадалёк
жыл паэтэса Эдна Сент-Вінсент
Мілэй і Джон Рыд. Але толькі
дасведчаным экскурсаводам
вядомы гэтыя выдатныя мясці-
ны. Мемарыяльных дошак
амаль нідзе няма. Тыя ж эк-
скурсаводы тлумачаць гэты

факт недасведчанасці і абыва-
кавасці жыхароў горада да
яго гісторыі, незацікаўленасці
да пытанняў культуры гарад-
скага ўлад, недахопам сродкаў.
І сапраўды, гэта вам не «пенсі-
кола» і не цыгарэты «Мальба-
ра», каб іх рэкламаваць! Ні-
якай карысці ад мемарыяльных
дошак няма. Адны выдаткі.

Ну, а тэатры! Тэатры існую-
ць, а доўга распытваў, якая
ўсё ж розніца цяпер паміж па-
забрадвейскімі і пазабрад-
вейскімі тэатрамі і чым
яны наогул вызначаюцца сярод
іншых, але так і не атрымаў
канкрэтнага адказу. Адзіны
рэальны паказчык у пазабрад-
вейскім тэатры можа быць не
больш 199 месца, а ў пазабрад-
брадвейскім — не больш 99, бо
колькасці месца павінна адпа-
вядваць і колькасць абслугоў-
ваючага персаналу. Ну, а твор-
чы кірунак, мастацкія асаблі-
васці! У адказ суб'ядзінкі па-
ціскалі плячым. Убачыўшы не-
калькі спектакляў у сярэгу «кі-
шэнных» тэатраў, я ўсё больш
схіляўся да ерэтчнай думкі,
што зараз тэатры Грынвіч-ві-
лэдж працуюць не ў проці-
вагу брадвейскім тэатрам, а ва
унісон з імі. Пазабрадвейны
спектакль цяпер і ставіцца для
таго, каб потым апынуцца на
Брадвее ці хоць даць магчы-
масць рэжысёру ці акцёрам
трапіць на вочы якому-небудзь

брадвейскаму [ці дасць бог! —
галівудскаму] менеджэру. Вам
пакажучы тэатр на Чэры-лэйн,
дзе такім чынам заўважылі
Барбару Страйзанд, але больш-
шасць акцёраў і рэжысёраў да
старасці застаюцца вель у та-
кіх тэатрыках, трымаючыся там
на адным энтузіязме і зараб-
ляючы на жыццё, працуючы
афіцыйнамі. Праўда, бываюць
выключэнні. У тэатры «Саліван
плейхаўс» ужо 26 год кожны
вечар паказваюць спектакль
«Фэнтэстыкс». Простая і шчы-
рая гісторыя пра першае ка-
ханне карыстаецца сімпатыяй
гледачоў і ў той жа час не ўліс-
ваецца ў брадвейскую раско-
шу. Дарэчы, я спытаў, хто скла-
дае асноўнае насельніцтва
Грынвіч-вілэдж! Мне адказалі,
што, як і раней, літаратары...
але тыя, што працуюць на срод-
кі масавай інфармацыйнай ка-
мерцыйнага кірунку, а таксама мас-
такі, што... працуюць у рэклам-
ных агенцтвах. Кошт кватэр ужо
даўно не па кішні сапраўдным
вольным мастакам.

...Акулы цяпер больш хітрыя,
яны не кідаюцца на стронгу, а
чакаюць прыплоду, які сам ле-
зе ім у пашчу. Таму акулы сталі
пераборлівыя і разяваюць
пашчу толькі на самае прыман-
лівае. Астатняе іх не цікавіць.
У. ШЧАСНЫ.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне
пісьменніку Скарыніну Івану Яфімавічу ў сувязі з напаткаў-
шым яго горам — смерцю МАЦІ.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне
пісьменніку Васюковай Галіне Георгіеўне ў сувязі з напаткаў-
шым яе горам — смерцю МУЖА.

Убачыць па-свойму

«Колерапластыка» — так называюць сваю сумесную выставку Барыс Іванов і Оршы і палачанін Васіль Васільев. Экспазіцыя іх жывапісных твораў адкрылася ў Наваполацкай гарадской выставачнай зале.

Асобныя работы гэтых мастакоў паказваліся на абласных і рэспубліканскіх выстаўках. Прадстаўлены ў Наваполацку палотны — плён працы апошніх двух гадоў, характэрных для абодвух мастакоў нястомнымі пошукамі свайго творчага шляху, уклад сродкаў жывапіснага самавыяўлення.

Б. Іванова і В. Васільева збліжае імкненне праз апаэтычны прыём колерапластыкі перадаць складанасць сённяшняй рэчаіснасці, глыбіню духоўнага свету сучасніка. Лірызм палотнаў Б. Іванова гарманічна суседнічае з філасафічным накірункам твораў В. Васільева.

Найбольшую ўвагу з твораў Б. Іванова выклікаюць «Маты» старажытнарускай фрэскі, «Кветкі для нявесты», «Дыялог», «Кветкі запозненыя», «Ля старой сажалкі». У іх мастак здолеў дасягнуць пластычнай вы-

разнасці, каларытнай адметнасці, сугучнасці настраю.

У глыбіню чалавечай душы засяроджаны памкненні В. Васільева. Гэта ярка выяўляецца не толькі ў партрэтах — «Сёстры», «Марыя», — але і ў пейзажных палотнах. Асабліва вылучаецца «Дзявоцае возера». Мастак бачыць чалавека ў арганічнай аднасці з прыродай, тонка адчувае яе стан і ўплыў на настрой і характар сваіх герояў. Найбольшай складанасці ў перадачы складанай і непарыўнай узаемасувязі чалавека з наваколлем В. Васільев дасягнуў у «Дзвіне», творах шматпланавым, кампазіцыйна насычаным. Вялікую цікавасць выклікаюць работы «Жанчына і птушка», «Змярканне», «Прысвячэнне Феофану Грэку».

В. АРЛОВА.

ТВОРЫ ЖЫВАПІСУ— У ГОМЕЛІ

Цікавасць у гамяльчан выклікала выстаўка «Беларускі савецкі жывапіс», арганізаваная Саюзам мастакоў БССР. Экспазіцыю склалі карціны, партреты, пейзажы, націюрморты майстроў пэндзля розных пакаленняў з Мінска і абласцей рэспублікі.

Гэта творы «Якуб Колас» В. Пратасені, «Пажарнае дэпо» Л. Шчамялява, «Сонечны дзень» А. Шыбнёва, «Міншчына» У. Гардзеенкі, «Наташа» А. Кішчанкі, «Маладыя аграны» М. Чэпіка. Гледачы далі таксама высокую ацэнку такім палотнам, як «Памяць інваліда вайны» А. Л. Нізоўцава Г. Тураўскай, «Партызанка З. Аляб'ева» Л. Эрлер, «Пераправа» А. Дзямарына, «Стары акуп» В. Дзенісенкі, дзе ўвасоблены суровыя гады мінулай вайны.

Вернісаж уключыў і палотны аб беларускай інтэлігенцыі: «Народная артыстка СССР А. І. Клімава» Я. Харытоненкі, «Кампазітар Эдуард Ханок» Э. Куфко.

А. ШНЫПАРКОВ.

ДЗВЕ ЭКСПАЗІЦЫІ

У выставачнай зале Баранавіч працуюць адначасова дзве экспазіцыі: жывапісу — з асабістых збораў калекцыянераў (у першыню ў горадзе) і жывапісу і скульптуры — з фондаў краязнаўчага музея.

У першай прадстаўлены 49 работ — у асноўным пейзажы, націюрморты, партреты. Сярод іх творы вядомых беларускіх мастакоў Я. Краўскага, Я. Раздзялоўскага, П. Сергіевіча, М. Сеўруна, Г. Ціхановіча, Л. Шчамялява. Цэлыя словы ўдзячнасці калекцыянерам В. Палікарпава, У. і Т. Варашкевічам,

С. Грушэўскаму выказваюць наведвальнікі ў кнізе водгукі.

У другой экспазіцыі — «Зарыва» М. Савіцкага, «Штурм рэйхстага» Х. Ліўшыца, «Партызаны вядуць палонных фашысцкіх салдат» А. Гугеля, «У рабства» Я. Раздзялоўскага. Падоўгу наведвальнікі затрымаюцца ля партрэтаў сваіх зем-

лякоў Герояў Сацыялістычнай Працы В. Булавы, А. Бабко, А. Дудука, Л. Кучур, Т. Ліцкевіч, якія выкананы брэсцкім мастаком І. Фяцясавым, ля карціны «Арышт Паўлюка Багрыма» П. Сергіевіча і палатна А. Сахненкі, прысвечанага В. Таўлаю.

А. ШОЦКІ.

У Віцебскім кінатэатры «Спартак» працуе выстаўка карыкатуры мастакоў часопіса «Вожык». На ёй прадстаўлена каля 100 работ 15 мастакоў-карыкатурыстаў рэспублікі. Асабліва цікавасць наведвальнікаў выклікаюць работы мінчан Яўгена Бусла, Анатоля Гармазы, Анатоля Папроцкага, віцебчаніна Пятра Козіча, Мікалая Шышлова з Жодзіна і іншых.

На здымку: у час знаёмства з выстаўкай.
Фота А. ХІТРОВА.

Знаёмяцца бабруйчане

«Савецкія мастакі — працаўнікі сям'і» — так называецца перасоўная Усесаюзна-мая мастацкая выстаўка, экспазіцыя якой размясцілася ў Бабруйскай выставачнай зале. Гэта своеасаблівы мастацкі летапіс, які апавядае сродкамі графікі пра сучасных сельскіх працаўнікоў, пра іх нялёгкае хлебаробскае будні, пра дарагу цану паўнаважкага хлеба, аб працоўным гераізме першацаліннікаў, невыносна цяжкай долі сялян дэрэвалюцыі.

Прадстаўлена 85 графічных работ, выкананых у рознай тэхніцы. Тут і афарт, і манатыпія, і лінагравюра, і каляровая літаграфія, і акварэль, і малюнак.

Увагу наведвальнікаў прыцягвае таксама выстаўка работ беларускага мастака У. Гоманава. У экспазіцыі звыш 40 твораў. Такія яго жывапісныя палотны, як «Свята ў калгасе», «Ясь», «Анатоль і Віктар Радкевічы», «Партрэт старшыні калгаса імя Фрунзе А. Ф. Паўлюка», «Маладзіца», тэматычна пераклікаюцца з першай выстаўкай.

Шэраг твораў У. Гоманава прысвечаны подзвігу савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

У адным з пакояў залы дзейнічае таксама выстаўка-продаж твораў мясцовых мастакоў.

В. ЗЯМСКОУ.

СПРАВАЗДАЧА ПЕРАД ЗЕМЛЯКАМІ

У выставачнай зале Сморгоні адкрыта выстаўка твораў скульптара Уладзіміра Церабуна. У экспазіцыі прадстаўлена 100 работ — скульптуры, малюнкі, фотарэпрадукцыі манументальных і станковых твораў. Тут і работы, прысвечаныя вайнаўнай тэматыцы: трыпціх «Зноў пра вайну», кампазіцыі «Дарогамі вайны», «Рэзвітанне славянкі», «Няскораная», «Апошняе жніво» і іншыя, а таксама творы пра мінулае краю «Летапісец», «Сымон-музыка», «Мы будзем».

У фотарэпрадукцыях паказаны мемарыяльны комплекс «Дальва» Лагойскага

раёна, помнік ахвярам фашызму. Гэта дыпломная работа скульптара, за якую ён быў удастоены прэміі Ленінскага камсамола Беларусі. Поруц здымкі мемарыяльнага знака «Заўсёды напалатове» на ваенных могілках у Гродне, мастацкае афармленне Палацка піянераў і школьнікаў, паркавая скульптура і шэраг станковых работ, выкананых раней.

Сам скульптар родам са Сморгоні, і гэта першая яго справаздача перад землякамі.

І. ПЯТРОўСКАЯ.

21 ліпеня, 20.20
XXI УСАЕСАЮЗНЫ ФЕСТИВАЛЬ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ.

Салістка опернай студыі Палаца культуры Белсаўпрофа Л. Глазырына спявае раманы рускіх кампазітараў. 22 ліпеня, 20.15
«СТАРОНКІ БЕЛАРУСКАЯ МУЗЫКІ».

Выступаюць салісты і камерна-інструментальны ансамбль Беларускага тэлебачання і радыё.

У праграме творы Пунста, Глебава, Лучанка, Помазава.

23 ліпеня, 18.20

СПЯВАЕ ЗАСЛУЖАНЫ АРТЫСТ БССР, САЛІСТ БЕЛАРУСКАГА ТЭЛЕБАЧАННЯ І РАДЫЁ В. КУЧЫНСКІ.

23 ліпеня, 20.10

«НА СТРУНАХ БУРЫ».

Перадача падрыхтавана да 110-годдзя з дня нараджэння А. Пашкевіча (Цёткі).

У перадачы прымаюць удзел пісьменніцы В. Коўтун і Л. Арабей. Творы чытаюць артысты мінскіх тэатраў.

24 ліпеня, 18.10

«РАСКАЗЫ ПРА МУЗЕІ».

Кажуць, што ў Уздзенскім раёне з кожнага айна выглядае паэт. З цікавай літаратурнай гісторыяй гэтага краю вы пазнаёміцеся, пабываўшы ў краязнаўчым музеі г. Узды.

Вядучы — журналіст В. Шырко.

25 ліпеня, 18.10

«СПАДЧЫНА».

Перадача расказвае пра жыццё і творчасць пісьменніка-дэмакрата 19 стагоддзя А. Абуховіча, лёс яго літаратурнай спадчыны.

26 ліпеня, 14.30

«І СЛОВАМ, І СПРАВАЙ».

Сустрэча пісьменнікаў з калектывам Баранавіцкага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга баваўнянага вытворчага аб'яднання імя Ленінскага камсамола.

26 ліпеня, 15.15

«У СВЕЦЕ ГАРМОНІІ І ХАРАКТАВА».

Перадача знаёміць з творчасцю мастака В. Валынца.

26 ліпеня, 16.15

«ВІНШУЕМ ВАС!».

Музычная праграма. У ёй выступляць В. Талкунова, Ю. Мальцаў, С. Белікаў, Н. Ярамчук, Г. Стрыжакова, эстрадна-харэаграфічны ансамбль «Чараўніцы», вальсана-інструментальны ансамбль «Верасы».

26 ліпеня, 18.05

«ПРА МУЗЫКУ АД «А» ДА «Я».

У перадачы прымаюць удзел: Сімфанічны аркестр Беларускага тэлебачання і радыё, мастацкі кіраўнік і дырыжор заслужаны артыст БССР В. Райскі; заслужаны артыст рэспублікі В. Кучынскі і Т. Міянсарава, піяніст А. Крымер, Мінскі ансамбль традыцыйнага джазу «Рэнесанс».

26 ліпеня, 19.55

«У МЕЖАХ РАЗУМНАЙ РЫЗЫКІ».

Прэм'ера дакументальнага фільма Беларускага тэлебачання.

Фільм расказвае аб справах і клопатах калектыву буйнейшага ў краіне Мікашэвіцкага вытворчага аб'яднання «Граніт», які вырабляе «хлеб» будоўляў — шчабень.

Аўтар сцэнарыя П. Бурак, рэжысёр Л. Гедравічус.

26 ліпеня, 23.10

«СУСТРЭНЕМЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ».

27 ліпеня, 10.05

«АРКЕСТР НАШ ДУХАВЫ».

Старадаўнія рускія вальсы, маршы, сучасныя песні гучаць у выкананні лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларускага аркестра штаба ЧВВА. Салісты — заслужаны артысты рэспублікі У. Яскевіч і В. Снорабагатаў.

27 ліпеня, 20.05

«У НЯДЗЕЛЮ ВЕЧАРАМ».

Канцэрт папулярнай класічнай музыкі.

«У «КНІГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»»

В. ДУБІНКА. Браты святой ночы. Аповесці. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 1 р. 10 к.

А. ЖУК. Чорны лавой. Аповесці. Мн., «Юнацтва», 1986. — 50 к.

Б. КЛЕЙН. У часіну выпрабавання. Гістарычна-літаратурныя нарысы, на рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 75 к.

С. ПАЛУЯН. Лісты ў будучыню. Проза. Публіцыстыка. Крытыка. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 80 к.

А. СТАВЕР. Лясныя аповесці. Мн., «Мастацкая літаратура», 1986. — 45 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па плітніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 21171 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і раглядае апаваданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар **Анатоль ВЯРЦІНСКІ**.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алякс АСІПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕЎСКІ, Алякс ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЎЖОН, Юрый СЕМАЇНКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар **Пятро СУШКО**.